

SUUNNITELMALLISTA ARKEA JA ENNAKOINTIA

Lastensuojelun perhehoidon prosessi perhehoitajan näkökulmasta Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa

LAPE-hanke, erityis- ja vaativien palvelujen kehittämistyö, lastensuojelun osa-alue, perhehoidon kehittämisen työryhmä

Anttila Johanna,
Sosionomi AMK, Lapin AMK
Kämäräinen Laura,
Sosiaalialan kehittäminen ja johtaminen, ylempi AMK, Oulun AMK

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
2018

Tekijät	Johanna Anttila, Laura Kämäräinen	2018
Ohjaajat	Leena Viinamäki, Kari Virolainen	
Toimeksiantaja	Lapin AMK, Oulun AMK	
Työn nimi	Suunnitelmallista arkea ja ennakointia	
Sivu- ja liitesivumäärä	80 + 19	

Perhehoito on ollut lastensuojelussa lain mukaan ensisijainen sijaishuollon muoto vuodesta 2012 lähtien ja siksi tärkeä tutkimuksen- ja kehittämisen kohde. Lastensuojelun perhehoidon käyttöaste on maassamme vaihtelevaa. Perhehoidon toteuttaminen mahdollisimman laajasti vaatii toimivia rakenteita. Perhehoidon toteuttamista haastavia tekijöitä tunnetaan, kuitenkin toimenpiteitä perhehoidon laajemmaksi käyttöön ottamiseksi on vielä tekemättä.

Perhehoidon prosessin selkeä kuvaaminen on yksi perhehoidon toimivuutta edesauttava tekijä. Pohjois-pohjanmaan Lape-hankkeessa erityisen ja vaativan tason palveluiden kehittämiskokonaisuuden osana on lastensuojelun uudistaminen. Lastensuojelun uudistamisen kokonaisuuden osana toimi perhehoidon työryhmä. Työryhmässä kehitettiin perhehoidon prosessia lapsen, syntymäperheen, perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän näkökulmista. Tämä opinnäytetyönä tehty kehittämistehtävä on tehty Pohjois-pohjanmaan Lape-hankkeen perhehoidon työryhmään kuvaamaan perhehoidon prosessia perhehoitajan näkökulmasta. Työn kirjoittajat toimivat molemmat perhehoitajina itsekkin ja siten yhtenä lähtökohtana on autoetnografinen työote.

Kehittämistehtävässä kuvataan lastensuojelun perhehoitoa ohjaavaa säädöstaustaa, perhehoidon juridis-hallinnollisia perusteita sekä perhehoidon prosessia ja sitä määrittäviä tekijöitä perhehoitajan näkökulmasta perhehoidon eri muodoissa. Tehtävässä tutustutaan perhehoitoon liittyvään tutkimustietoon. Prosessien tämän hetkisen toteutumisen selvittämiseksi on haastateltu perhehoitajia Case-haastatteluina. Haastatteluiden avulla on selvitetty perhehoidon prosessia, sitä määrittäviä tekijöitä, prosessin vaiheita, eri toimijoiden rooleja ja onnistumisen lähtökohtia. Näiden lisäksi perhehoitajilta kysyttiin vertaistuen merkityksestä. Haastattelututkimuksen analyysissä kootaan kehittämis ehdotuksia perhehoidon prosessiin liittyen Lape:n työryhmään, mutta myös laajemmin lastensuojelun sijaishuollon perhehoidon kehittämiseksi.

Keskeisimpänä perhehoidon prosessin onnistumiseen vaikuttavana tekijänä haastattelututkimuksen perusteella nousee yhteistyön merkitys. Sekä haastattelujen että muun aineiston perusteella hyvä yhteistyö, selkeät roolit ja riittävä perhehoitajan tuki ovat keskeisiä onnistuneeseen prosessiin johtavia tekijöitä. Kun nämä tekijät toimivat, syntyy kaikille prosessin osapuolille yhteinen ymmärrys tilanteesta. Yhteinen ymmärrys ja tavoite ovat sijoitetun lapsen edun kannalta keskeiset lastensuojelun perhehoidon prosessin eteenpäin vievät voimat. Johtopäätöksiä lastensuojelun perhehoidon kehittämiseksi tuodaan tehtävässä esille myös perhehoidon prosessin ulkopuolelta. Kehittämis ehdotuksissa tarkastellaan prosessin lisäksi perhehoidon ensisijaisuuden ehtoja laajemmaltikin. Kehittämis ehdotuksena esitetään perhehoidon lisäämistä kaikkeen lastensuojeluun liittyvään koulutukseen, jotta alalla toimivilla ammattilaisilla olisi käsitys perhehoidosta ja siihen liittyvistä erityiskysymyksistä. Toiseksi esitetään perhehoidon jakamista perinteiseen ja toimeksiantosuhteiseen ammatilliseen perhehoitoon. Jaon katsotaan selkiyttävän perhehoitajan asemaa ja roolia, ja luovan näin edellytyksiä perhehoitajalle nykyistä laadullisemman ja lapsen näkökulmasta vaikuttavamman työn tekemiseen. Kolmantena lastensuojelun perhehoidon toimintakulttuuria edistävänä tekijänä esitetään perhehoidon laatuksikirjan kirjoittamista. Laadukas, lapsen etua edistävä perhehoito tarvitsee kukoistaakseen yhteisiä eettisiä periaatteita, kaikkien toimijoiden hyvää yhteistyötä, arvostavia kohtaamisia, suunnitelmallisuutta, selkeitä rooleja ja yhteistä ymmärrystä. Näiden kautta lapsen edun ensisijaisuus, mitä lastensuojelun perhehoidolla tavoitellaan – voi toteutua.

Avainsanat   Perhehoitaja, Perhehoidon prosessi, Perhehoito, Lastensuojelu, LAPE-hanke

---

Author	Anttila Johanna & Kämäräinen Laura	2018
Supervisor	Leena Viinamäki Kari Virolainen	
Commissioned by	Lapin AMK, Oulun AMK	
Subject of thesis	The process of foster care from the point of view of foster carer	
Number of pages	80 + 19	

In the Finnish child welfare system foster care is the primary form of taking care of children, who are committed to care. This has been confirmed by the reform of the child welfare law in 2012. Improving and researching foster care is important, because of its position in the system. The utilization rate of foster care is not the same everywhere in Finland. The reasons, why foster care is not provided as much as wished everywhere are partly known. There still are things that need to be done to make foster care more common in child welfare.

One thing to do to get the foster care working better is to create an active process in foster care. This thesis is about the process of foster care from the point of view of the foster carer. The authors both are foster carers themselves. This thesis has been written as a part of the "Lape-project". "Lape-project" is a project of the Finnish government. The aim of the project is to renovate child- and family services in Finland. The project is one part of renovating the Finnish social welfare system. Lape-project has been going on in the whole country and it has several regional projects. This thesis has been written to the Lape-project of the Northern Ostrobothnia. In this regional project there was a work group of foster care in which the process of foster care was improved. The process was divided in four different viewpoints. These were the viewpoint of the child, the viewpoint of the birthfamily, the viewpoint of the social worker and the viewpoint of the foster carer.

In this thesis, facts about foster care have been written from the point of view of the laws and human rights. Also the research that has been done about foster care has been explored to be able to compare it with our own research. Our own research in this thesis has been done by interviewing foster carers using the method of case-interview. The aim of the interviews was to get to know how foster carers experience the foster care and its process, what are the factors that make the process succeed. In the interviews foster carers were asked about the phases of the process and roles of the people who are in the process, they were also asked about the peer support. Suggestions what can be done to improve foster care's process has been written by the help of the analysis of the interviews.

The analysis of the interviews but also other sources that have been used in this thesis tell that the most important thing to make foster care work is the good cooperation. Other important components are the apparent roles and support of the foster carer. These factors together make it possible to understand the situation of the child in the same way. Understanding the situation in the same way is very important to be able to work for the same goal together. The goal of foster care in child welfare is of course to make the life of the child as good as possible. To achieve this goal, people need to work together. To improve the foster care in child welfare the writers of this thesis suggest that foster care should be a part of the education of child welfare. Writers also suggest that foster care should be divided into traditional foster care and professional foster care. This would help to make the roles more clear. Final suggestion is that the quality of foster care should be recognized and written in a quality book of foster care. This way it would be possible to effect the culture of foster care. It could be discussed and taken to different environments of foster care. In foster care we need to appreciate each other, work together, have a shared understanding about the situation and remember what we are working for, for the best of the child.

Key words Foster carer, The process in foster care, foster care, child welfare, LAPE-project (project for renovating child and family services in Finland)

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 TYÖN KONTEKSTI JA TAVOITTEET	10
2.1 Perhehoito	13
2.2 Perhehoidon työryhmä Pohjois-pohjanmaan Lape -hankkeessa	15
3 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO	19
4 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO	23
4.1 Perhehoidon tutkimus	26
4.2 Lastensuojelun toimijoiden roolit	30
4.2.1 Lapsi	33
4.2.2 Perhehoitaja ja sijaisperhe	34
4.2.3 Lapsen läheisverkosto	38
4.2.4 Kunta sijoittajana	39
4.2.5 Viranhaltijoiden vastuut ja roolit	40
4.2.6 Edunvalvoja	43
5 LASTENSUOJELUN PERHEHOITAJAN PERHEHOIDON PROSESSI	44
5.2 Alkuvaihe	50
5.3 Vakiintunut vaihe	51
5.4 Kriisivaihe	53
5.5 Sijoituksen päättyminen	55
5.6 Perhehoitoon vaikuttavia tekijöitä	55
5.6.1 Motiivit ja sitoutuminen perhehoitajan tehtävään	56
5.6.2 Lähtötilanne	57
5.6.3 Yhteistyö	58
5.6.4 Perhehoidon tuki	61
5.6.5 Vertaistuki	63
6 LASTENSUOJELUN PERHEHOIDON KEHITTÄMINEN	63
5 POHDINTA	68

LÄHTEET

75

LIITTEET

81

Sinä pikkuinen.

*Saavut yllättäen keskelle arkeani,
niin hämmentyneenä ja eksyneenä.*

*Otan sinut omieni joukkoon,
Levitän suojelevat käteni ympärillesi,
Lohdutan ikävässäsi ja surussasi.*

Silitän hiljaa uneen ja sanon:

Ei mitään hätää, ei mitään hätää

Pikkuinen,

Olen tässä!

*Vaikka samalla suren ja ihmettelen,
Miksi toiset saavat enemmän
Kannettavakseen kuin toiset?
Aikuinenkaan ei aina ymmärrä,
Miten sinä pikkuinen voisit ymmärtää?*

Kun uskallat vihdoinkin luottaa,

Kaikki sinussa huutaa:

Ole sinä kanssani, älä jätä yksin!

Ja lisäksi pikkuhiljaa hentoja siipiä

Selkääsi,

Yksi haiven kerrallaan.

Matkastasi voi tulla pitkä ja kivinen,

Mutta älä pelkää pikkuinen.

Sinä kyllä lähdet vielä vahvaan lentoon,

Siipesi kyllä kantavat sinua,

Sinua kyllä kannetaan.

Toivotan hyvää matkaa sinulle

Pikkuinen!

(Filppula, K. 2014)

1 JOHDANTO¹

Tämä opinnäytetyö on tehty kehittämistehtävänä Pohjois-Pohjanmaan Lape-hankkeen erityis- ja vaativan tason palveluiden lastensuojelun perhehoidon kehittämistyöryhmän käyttöön. Työn tekijät ovat jäsenenä Pohjois-Pohjanmaan Lape -hankkeen erityis- ja vaativan tason palveluiden lastensuojelun perhehoidon työryhmässä. Opinnäytetyössä selvitetään perhehoidon prosessin toteutumista, prosessin onnistumisen avaimia sekä tyypillisiä kompastuskiviä perhehoitajan näkökulmasta. Lape:n erityis- ja vaativan tason palvelujen lastensuojelun perhehoidon työryhmässä, tulevaa Pohjois-Pohjanmaan maakuntamallia suunniteltaessa, on perhehoidon prosessin määrittelemisen eri prosessiin kuuluvien osapuolten näkökulmien tärkeys nähty oleelliseksi lähtökohdaksi laadukkaasti perhehoidon järjestämiseksi. Perhehoidon prosessi on tärkeää saada toimivaksi perhehoidon ensisijaisuuden, inhimillisyyden, kustannustehokkuuden ja etenkin lapsen edun toteutumisen vuoksi.

Perhehoito on nykyisen lainsäädännön mukaan ensisijainen sijaishuollon muoto lastensuojelussa ja siksi tärkeä tutkimuksen ja kehittämisen kohde. Perhehoitajan asema on erilainen kuin sijaishuollossa toimivien lastensuojelun ammattilaisten. Perhehoitaja on toimeksiantosuhteessa lapsen sijoittavaan kuntaan. Hän ei ole lähtökohtaisesti työntekijä tai sosiaalialan ammattilainen, eikä myöskään asiakassuhteessa sijaishuoltoon, vaan kodin ulkopuolista lastensuojelun sijaishuoltoa toteuttava toimija, joka on todettu sopivaksi tehtävään kokemuksensa, koulutuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella. Lisäksi hän on saanut valmennuksen perhehoitajan tehtävään. Hän hoitaa lastensuojelun sijoittamaa lasta osana omaa perhettään.

Lastensuojelun asiakaslapsen ja -perheet ovat kohdanneet monenlaisia haasteita elämässään. Niiden ratkaisemisen onnistumiseksi perhehoito vaatii hyvää yhteis-

---

¹ Tämän opinnäytetyön tekijöistä **Johanna Anttila** suorittaa sosionomi (AMK) -tutkintoa Lapin ammattikorkeakoulussa ja **Laura Kämäräinen** suorittaa sosionomi (ylempi AMK) -tutkintoa sosiaalialan kehittämisen ja johtamisen -tutkinto-ohjelmassa Oulun ammattikorkeakoulussa. Tämä opinnäytetyö täyttää Oulun ammattikorkeakoulussa ja Lapin ammattikorkeakoulussa ylempälle ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyölle määritellyt kriteerit.

työtä. Toimiva perhehoito on lapsen asioiden hoitamista kaikkien toimijoiden yhteisymmärryksessä, perhehoitajaa hänen vaativassa ja tärkeässä tehtävässään tukien.

Lastensuojelun perhehoitoa on monenlaista; pitkäaikaista perhehoitoa huostaanotetuille lapsille, päivystyksellistä perhehoitoa kiireellisiin tilanteisiin, perhehoitoa avohuollon tukitoimena lapsen kuntouttamiseksi tai tilanteen selvittämiseksi, vanhempi-lapsi perhesijoituksia sekä sukulaissijaisvanhemmuutta. Näissä erilaisissa lastensuojelun perhehoidon muodoissa myös perhehoidon prosessilla on omat erityispiirteensä ja siksi nämä lastensuojelun perhehoidon eri muodot on syytä tunnistaa ja erottaa toistaan tässä kehittämistehtävässä.

Toimiva perhehoito vaatii toimivan perhehoidon prosessin. Se vaatii lastensuojelun sosiaalityöltä lasten oikeuksien tuntemista sekä julkisen vallankäytön ja virkavastuun tunnistamista. Perhehoitaja tarvitsee hyvän valmennuksen ja riittävät valmiudet tehtävään. Sosiaalitoimen organisaatiossa, lastensuojelun sijaishuollossa tarvitaan riittävän hyvää lasten ja perheiden tuntemusta, jotta lapsi saa perheen, joka pystyy vastaamaan hänen tarpeisiinsa. Olennaista toimivassa prosessissa on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, perhehoitajan, sijaislapsen ja hänen syntymäperheensä sekä lapsen muun verkoston hyvä yhteistyö. Tärkeää on myös riittävä ja oikea-aikainen perhehoidon tuki. Nämä ovat olennaisia tekijöitä siihen, että lastensuojelun asiakaslapsen etu toteutuu ja hän saa hyvää hoitoa ja kasvatusta hyvin jaksavassa perheessä.

Huonosti hoidettu perhehoito puolestaan on aikapommi. Toimimattomassa prosessissa vastuu lapsen oirehdinnasta ja tilanteen ongelmallistumisesta voi kohdentua perhehoitajaan, jolla on suurin vastuu lapsen turvallisen arjen varmistamisesta. On tärkeää muistaa myös muut prosessin vastuuhenkilöt ja heidän osallisuutensa prosessin toimivuuteen. Pahimmillaan perhehoitaja väsyä niin, että perhehoidon jatkaminen tulee mahdottomaksi ja lapsi, jonka etu on kaiken työn ydin, kokee uuden hylkäämisen joutuessaan vaihtamaan asuinpaikkaansa. Tällöin erityisen suojelun tarpeessa olevan lapsen ongelmat syvenevät. Lisäksi riskinä voidaan nähdä laitoshoidon lisääntynyt tarve.

Tämän kehittämistehtävän tutkimuskysymyksinä selvitämme perhehoitajan näkökulmasta lastensuojelun perhehoitoa, perhehoidon prosessia määrittävät tekijät, prosessin vaiheet ja onnistumisen lähtökohdat sekä eri toimijoiden roolien näyttäytymistä perhehoitajalle perhehoidossa. Tehtävässä halutaan selvittää, millaisena lastensuojelun perhehoidon prosessi näyttää perhehoitajille tällä hetkellä, mitkä tekijät edesauttavat prosessin onnistumista ja missä on kehitettävää. Tehtävässä selvitetään mitkä tekijät ovat perhehoidon prosessissa perhehoitajien kokemuksen mukaan tärkeitä ja keskeisiä. Lisäksi selvitetään vertais-tuen merkitystä perhehoitajalle.

Kehittämistehtävässä kuvataan lastensuojelun perhehoitoa ohjaavaa säädöstaustaa, perhehoidon juridis-hallinnollisia perusteita sekä perhehoidon prosessia ja sitä määrittäviä tekijöitä perhehoitajan näkökulmasta perhehoidon eri muodoissa. Tehtävässä prosessien tämän hetkisen toteutumisen selvittämiseksi haastatellaan perhehoitajia Case-haastatteluina. Haastattelututkimuksen analyysissä kootaan kehittämisehdotuksia perhehoidon prosessiin liittyen Lape:n työryhmään, mutta myös laajemmin lastensuojelun sijaishuollon perhehoidon kehittämisessä käytettäväksi.

Työn kirjoittajat toimivat lastensuojelun päivystysperhehoitajina, josta heillä molemmilla on kokemusta noin viiden vuoden ajalta. Johanna Anttila opiskelee sosionomiksi (amk) monimuotokoulutuksena Lapin ammattikorkeakoulussa ja Laura Kämäräinen suorittaa sosiaalialan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmaa (yamk) Oulun ammattikorkeakoulussa pohjakoulutuksenaan sosionomi (amk). Pohjois-Pohjanmaan Lape:n erityis- ja vaativan tason palveluiden lastensuojelun perhehoidon työryhmään osallistumisen lisäksi molemmat tekijät toimivat aktiivisesti Oulun Seudun Perhehoitajat ry:n hallituksessa.

2 TYÖN KONTEKSTI JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyönä tehtävän kehittämistehtävän tavoitteena on tuottaa Lape-hankkeen erityis- ja vaativan tason palveluiden lastensuojelun perhehoidon työryhmään perhehoitajien kokemustietoa lastensuojelun perhehoidon prosessin tilanteesta Pohjois-Pohjanmaan maakunnan alueella. Perhehoidon työryhmässä luodaan tietopohjaa tulevaan Sote -uudistukseen Pohjois-Pohjanmaalla, maakunnan lastensuojelun perhehoidon toimintarakenteiden suunnitteluun.

Suomessa on käynnissä koko julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteen uudistaminen, Sote -uudistus. Uudistuksen mukaan vuodesta 2021 lähtien maakunnat ovat jatkossa vastuussa julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä. Sote -uudistusta tarvitaan, sillä väestömme ikääntyy ja hoivan tarve kasvaa. Työikäisiä veronmaksajia on jatkossa vähemmän ja palvelun tarvisijoita enemmän. Myös lastensuojelun palveluiden tarve on kasvanut. Toimintaa on tehostettava, jotta kustannuksia pystytään hallitsemaan ja kestävyysvajetta pienentämään. Sote -uudistuksen päämääränä on nykyaikaistaa sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausta sekä toimintamalleja perusteellisesti. Tällä pyritään asiakaslähtöisiin, vaikuttaviin, kustannustehokkaisiin ja aiempaa paremmin yhteen sovitettuihin palveluihin. (Lastensuojelu 2018; Mikä on sote- uudistus 2018.)

Yhteiskunnallisesti perhehoidon prosessin kehittämällä on tärkeä rooli Sote- uudistuksessa. Lastensuojelun sijaishuollon järjestäminen on kallista. Perhehoidon lisääminen sopii hyvin Sote -uudistuksen tavoitteisiin. Perhehoito on inhimillinen ja kustannustehokas vaihtoehto lastensuojelussa. Perhehoito tulee organisoida ja järjestää harkitusti, sillä lastensuojelun työ on vaativaa. Perhehoitoon sijoitettavien lasten tilanteet ovat haastavia. Nämä on otettava huomioon perhehoitajien rekrytoinnissa, valmennuksessa, tuessa ja jatkokoulutuksessa. Tulevien maakuntien resurssien tehokas käyttö mahdollistuu hyvien rakenteiden avulla.

Pohjois-Pohjanmaan maakunta koostuu 30 kunnasta. Maantieteellisesti maakunta on laaja ja etäisyydet pitkiä, maakunnan kuntien välillä etäisyyttä voi olla jopa 400km (Reisijärvi - Kuusamo). Pitkät etäisyydet ja maaseutumainen asuminen asettavat omat haasteensa lapsi- ja perhelähtöisten palveluiden suunnittelulle ja järjestämiselle. Maakunnassa on asukkaita noin 400 000, joista Oulun

kaupungin alueella asuu yli 200 000. Alle 18-vuotiaita on Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa noin 100 000 eli noin 25% väestöstä. Tällä hetkellä Pohjois-Pohjanmaalla sosiaali- ja terveyspalveluiden painopiste on korjaavissa palveluissa. Lastensuojelun ja lasten psykiatrian palvelut ovat laitospainotteisia ja palvelujen kustannukset ovat mittavia. (Hankesuunnitelma 2018.)

Lape-hanke on hallituksen kärkihanke, jossa tavoitteena on lapsi- ja perhepalveluiden uudistaminen asiakaslähtöisesti integroiduksi palveluiden kokonaisuudeksi. Näiden palvelujen toimintaympäristönä tulevaisuudessa ovat maakunnat ja kunnat. Palveluiden painopistettä on tarkoitus siirtää Sote:n tavoitteiden mukaisesti kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin, varhaiseen tukeen ja hoitoon. Lape-hankkeen kokonaistavoitteena on luoda lapselle ja nuorelle suotuisa kasvu- ja oppimisympäristö sekä tukea perheen hyvinvointia. Hankkeessa luodaan sisältöä ja rakenteita Sote -uudistukseen. Lape-hankkeen ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Toimeenpanon tuesta puolestaan vastaa THL. Palveluiden uudistamisen lähtökohtana ovat lapsen oikeudet, perheiden monimuotoisuus, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä voimavarojen vahvistaminen. Lape-hankkeen tarkoituksena on ohjata, kouluttaa, innovoida ja juurruttaa tulevien lapsi- ja perhepalveluiden toimintamallit. Lape:n muutosohjelma vahvistaa lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvaa toimintakulttuuria päätöksenteossa ja palveluissa tuomalla käyttöön lapsivaikutusten arvioinnin sekä välineitä lapsilähtöiseen budjetointiin ja lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja palveluiden seurantaan. Muutostyö on käynnissä vuosina 2017–2018 jokaisen tulevan maakunnan alueella. Kukin maakunta on valinnut omat kehittämisen painopisteensä yleisten tavoitteiden lisäksi. Kokemusasiantuntijuus on tärkeä osa kehittämistyötä. Tämä kehittämistehtävä on tehty perhehoitajan kokemusasiantuntijuuden näkökulmasta. Työn kirjoittajat ovat myös itse kokemusasiantuntijoita toimiessaan perhehoitajina.

Tällä kehittämistehtävällä on merkitystä myös yleisimmillä tasoilla lastensuojelun sijaishuollossa ja perhehoidossa. Yhteiskuntamme lainsäädännössä lapsi on nostettu oikeutetuksi erityiseen suojeluun, sillä lapsuudella elämänvaiheena on kulttuurissamme itseisarvo. Sen merkitys yksilön myöhemmän kehityksen kan-

nalta tunnetaan. Lapsen oikeuksien toteutuminen ja jokaisen lapsen oikeus turvalliseen lapsuuteen on kaikkien aikuisten tehtävä. Jokaisen toimijan velvollisuus lastensuojelussa on kuulla lasta yksilönä ja turvata lapsen oikeuksien toteutuminen. Jokainen lapsi on rakastamisen arvoinen, oikeutettu lapsuuteen ja perheeseen.

Perhehoidon tunnettuus ja käyttöaste lastensuojelussa on hyvin vaihtelevaa. Tutkimustietoa perhehoidosta on vähän. Perhehoito on kuitenkin lastensuojelun sijaishuollossa ensisijainen sijoittamisen muoto ja siksi tärkeä kehittämisen kohde. Perhehoidon tarpeeseen voidaan vastata parhaiten silloin, kun perhehoidon rakenteet ovat kunnossa. Kehittämistehtävän kirjoittajilla on autoetnografinen ote työn aiheeseen, heillä molemmilla on vuosien kokemus työstä päivystysperhehoitajana sekä erilaisissa rooleista käsin tuntemusta perhehoidosta ja perhehoitajien kokemuksista. Kirjoittajien kokemuksen mukaan perhehoidossa on tarve kehittämistyölle, jossa lastensuojelun perhehoidon yhteisiä raameja selkeytetään.

Tällä kehittämistehtävällä halutaan herättää keskustelua ja selkiyttää perhehoidon prosessia sekä perhehoitajan asemaa ja roolia kaikille perhehoidon parissa toimiville asiantuntijoille ja sen järjestämisestä vastaaville viranomaisille sekä yleisellä, yhteiskunnallisella tasolla. Toimivan lastensuojelun perhehoidon prosessin taustalla on aina kysymys kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten tarpeellisten palveluiden ja hyvän hoidon turvaamisesta. Sosiaalityön organisaatiossa perhehoidon prosessi, roolit ja vastuut ovat tärkeitä määrittellä perustyön onnistumisen, laadun ja vaikuttavuuden varmistamiseksi. Lapsen sijoittaminen perhehoitoon vaatii sosiaalityöltä erityisosaamista, sen erilaisuus suhteessa laitoshoitoon tulee tunnistaa. Lastensuojelun sosiaalityön ja perhehoitajan yhteisenä tavoitteena tulee olla lapsen edun ensisijaisuuden toteutuminen, se vaatii perhehoidon eettisten periaatteiden tunnistamista työn lähtökohdaksi. Lapsen edun toteutumisesta huolehditaan toimivalla prosessilla, jossa lapsi tulee kuulluksi yksilönä tarpeineen ja toiveineen.

Lastensuojelun sijaishuollon perhehoidossa olevien lasten tilanteisiin liittyy monenlaisia erityiskysymyksiä. Näiden ratkaiseminen ei ole yksinkertaista, ja näkökulmat tilanteeseen voivat olla erilaisia prosessin eri osapuolilla. Tilannetta haastaa myös toimijoiden roolit ja asema. Sosiaalityöntekijä käyttää ammattilaisena prosessissa viranomaisen valtaa. Perhehoitaja ei lähtökohtaisesti ole prosessissa ”ammattihenkilö” eikä hänellä ole virallista asemaa lapsen asioista päättämiseen. Hän on kuitenkin käytännössä lapsen asioiden asiantuntija, sillä lapsi elää hänen kanssaan. Perhehoitajan asemaa kuvataan ”äännettömäksi asiantuntijaksi” (Rabb 2008, 157).

Tämän kehittämistehtävän tutkimuskysymyksinä selvitämme perhehoitajan näkökulmasta, mitä lastensuojelun perhehoito on, mitkä tekijät määrittävät perhehoidon prosessia, mitkä ovat prosessin vaiheet ja onnistumisen lähtökohdat sekä miten eri toimijoiden roolit näyttäytyvät perhehoitajalle perhehoidossa.

2.1 Perhehoito

Perhehoito on kunnan tai kuntayhtymän järjestämää palvelua, josta säädetään perhehoitolaissa (Perhehoitolaki 263/2015). Perhehoito on käytössä lastensuojelun, kehitysvammaisten, ikäihmisten sekä mielenterveyskuntoutujien hoitomuotona. Perhehoidossa asiakasta hoidetaan pääsääntöisesti perhehoitajan yksityiskodissa, mutta sitä voidaan järjestää myös hoidettavan kotona. Lastensuojelussa perhehoitoon voidaan sijoittaa lastensuojelun toimenpiteenä alaikäinen lapsi, joskus myös vanhempi ja lapsi yhdessä. (Hakkarainen, Kuukkanen ym. 2018, 4-5.)

Monissa yhteiskuntamme palveluissa laitoshoidon on pyritty ajamaan alas mm. sen korkeiden kustannusten vuoksi. Perhehoidossa hoitovuorokauden hinta verrattuna laitoshoidon on hyvin kohtuullinen. Laitoshoidon ja perhehoidon kustannukset ovat toki hyvin vaihtelevat ja siksi selkeää erottelua on vaikeaa tehdä. Oulussa lastensuojelun kustannukset on pystytty painamaan selvästi alemmas kuin muissa Suomen suurimmissa kaupungeissa, ilmenee STT:n tekemästä selvityksestä. Selkeäksi syyksi tälle kerrotaan Oulun massiivinen perhehoito. (Pellinen 2018.)

Perhehoidon ensisijaisuudella lastensuojelun sijaishuollossa lapselle halutaan tarjota luonnollinen kasvuympäristö, perhe ja koti sekä tavalliset ja turvalliset olosuhteet. Perhehoidossa lapsi voi elää mahdollisimman tavallista elämää osana perhettä, jossa hän asuu. Perhe antaa käsityksen siitä, keitä olemme, mihin kuulumme ja keihin liitymme. Lapsen kiintymyssuhteiden kehitys perheessä luo pohjaa itseluottamuksen kehittymiselle ja kyvylle luottaa muihin ihmisiin. Perhehoito mahdollistaa läheisiä, usein läpi elämän kestäviä ihmissuhteita. Lisäksi perheessä kasvaminen välittää lapselle yhteiskunnan arvoja, luo kulttuuri-identiteetin perustan ja siirtää tietoa sukupolvelta toiselle. (Perhehoito 2018.)

Jotta perhehoidolla pystytään turvaamaan sijoitetulle lapselle perheessä kasvamisen edut, perhehoidon tulee olla laadukasta. Perhehoidon laatua vahvistetaan valmentamalla, kouluttamalla ja tukemalla perhehoitajia. Laatua varmistetaan käyttämällä yhtenäisiä toimintamalleja sekä selkeitä ja toimivia prosesseja. Keskeistä on huolehtia perhehoidossa olevan lapsen, nuoren tai aikuisen osallisuuden toteutumisesta. Perhehoidossa olevan henkilön tarpeet, perhehoidon tavoitteet ja laatutekijät tulee varmistaa tapaus kerrallaan. (Perhehoito 2018.)

Perhehoitaja -nimike otettiin käyttöön vuonna 1992 samalla kun syntyi perhehoitajalaki. Perhehoitaja tarkoittaa henkilöä, joka hoitaa omassa kodissaan tai asiakkaan kotona perhehoidon asiakasta. Lasten perhehoitajista tunnetaan edelleen myös käsite sijaisvanhempi. Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Perhehoitajana voi toimia yksin, parisuhteessa tai perheenä. Perhehoitajaksi ryhtyvältä edellytetään ennakovalmennuksen suorittamista. Erityisistä syistä ennakovalmennus voidaan suorittaa vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. (Ketola 2008 18-19; Perhehoitolaki 263/2015 6 §.)

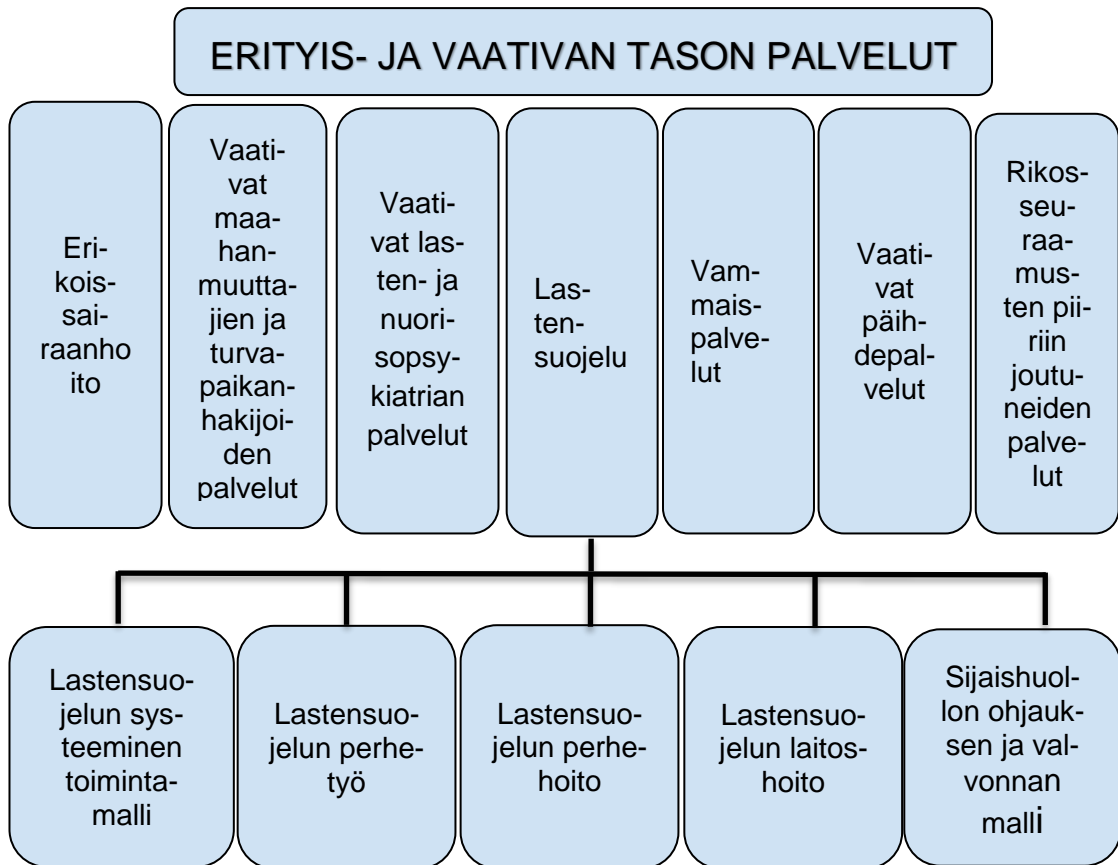
Perhehoitolain uudistuksen valmistelussa perhehoitajien toimintaedellytyksiä on pyritty parantamaan. Perhehoitajien vapaa-oikeutta lisäämällä ja hyvinvointi- ja terveystarkastukset käyttöön ottamalla on pyritty parantamaan perhehoitajien jaksamista. Kohdentamalla hyvinvointi- ja terveystarkastukset erityisesti päätoimisille perhehoitajille on tarkoituksena madaltaa kynnystä ryhtyä päätoimiseksi

perhehoitajaksi. Perhehoitajien yhdenvertaisuutta työterveyshuollon piirissä olevien henkilöiden kanssa on pyritty parantamaan. Päätoimisten perhehoitajien toimintaedellytyksiä on haluttu helpottaa niin, että hoidettavien enimmäismäärää nostettiin kuuteen. Tämän toimenpiteen avulla on haluttu mahdollistaa molempien vanhempien toimiminen päätoimisena perhehoitajana. Tämä parantaa ja ylläpitää perhehoidon saatavuutta sijaishoitomuotona. Perhehoidon määrän lisääminen on yhteiskunnallinen tavoite. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perhehoitolain muuttamisesta HE 86/2016.)

2.2 Perhehoidon työryhmä Pohjois-pohjanmaan Lape -hankkeessa

Pohjois-Pohjanmaan Lape-hanke tunnetaan nimellä Toimiva arki lapsille ja perheille Pohjois-Pohjanmaalla ja siitä käytetään lyhennettä Toimiva arki. Hankkeen toteutus tapahtuu tiiviissä yhteistyössä maakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteen valmistelutyön kanssa (PoPSTer-hanke). Tulevan Sote - maakunnan valmisteluissa lasten ja perheiden palvelukokonaisuuden rakentuminen on oleellinen osa, maakunnan väestö- ja ikärakenne ja suuri perheiden määrä huomioiden. (Hankesuunnitelma 2018.)

Pohjois-Pohjanmaan Lape-hankkeessa on valittu kehittämistyön tekeminen kaikissa neljässä osakokonaisuudessa, joista yksi on erityis- ja vaativan tason palveluiden kehittämisen osakokonaisuus. Erityis- ja vaativan tason palveluiden kehittämisen osa-alue jakautuu seitsemään erityisalueeseen. Erityis- ja vaativamman tason palveluiden kehittämisen yhtenä osa-alueena on lastensuojelu. Lastensuojelun kehittämiseen kuuluu viisi osa-alueita, jotka ovat lastensuojelun systeminen toimintamalli, lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus, lastensuojelun laitoshoido, lastensuojelun perhehoito ja sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kaikissa kokonaisuuksissa toimii työryhmät kehittämistyön tukena. Konkreettinen kehittämistyö tapahtuu kunnissa. (Hankesuunnitelma 2018.)

Kuvio 1. Erityis- ja vaativan tason palveluiden kehittämisen osa-alueet sekä lastensuojelun osa-alueen työryhmät.

Kehittämistehtävän kirjoittajat ovat mukana Pohjois-Pohjanmaan Lape-hankkeen lastensuojelun perhehoidon työryhmässä, jossa on Lape:n erityisasiantuntijoiden lisäksi asiantuntijoita sekä kokemusasiantuntijoita koko Pohjois-Pohjanmaan alueelta. Tavoitteena perhehoidon työryhmässä on luoda perhehoidon toimivan prosessin rakenteet tulevaa maakuntaa varten. Perhehoidon työryhmässä on lähdetty kehittämään perhehoidon prosessia eri toimijoiden näkökulmasta. Prosessia on kuvattu lapsen, syntymäperheen, sosiaalityön ja perhehoitajan näkökulmista, Prosessin kuvaamiseksi työryhmän väki on jakautunut näiden neljän toimijan mukaisiin ryhmiin ja kukin ryhmä on valmistellut toimijansa prosessikuvauksen.

Pohjois-Pohjanmaan Lape-hankkeen perhehoidon työryhmässä perhehoidon prosessit eri näkökulmista on kuvattu taulukoihin. Alla olevassa taulukossa kuvataan perhehoidon prosessi perhehoitajan näkökulmasta.

Taulukko 1. Lastensuojelun perhehoitajan perhehoidon prosessi

PROSESSIN NIMI	PERHEHOITO	ERITYINEN HUOMIO
PROSESSIN OSA/KOKONAISUUS	Lastensuojelun perhehoidon prosessi perhehoitajan näkökulmasta	
PROSESSIN JOHTAJA	Lastensuojelun esimies / Perhehoidon johtaja	
PROSESSIN VASTUUHENKILÖ	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja perhehoitaja yhteistyössä	Perhehoitaja vastaa perhehoidon arjen toteutumisesta. Perhehoitaja on lapsen näkökulmasta avainhenkilö.
PROSESSIN KUVAKSEEN OSALLISTUNEET	Johanna Anttila ja Laura Kämäräinen	
TARKOITUS JA TAVOITTEET	Tarjota lapselle hyvä ja turvallinen kasvuympäristö, tavallinen koti ja perhe-elämä sekä tavallinen arki. Tarjota lapselle vakaat ja pysyvät olosuhteet, kasvurauha. Mahdollisuus lapsen ikätasoisille tarpeille ja kehitykselle lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Hoivaa, turvaa, rajoja, rakkautta, hyväksyntää. Mahdollisuus läheisiin ihmissuhteisiin.	
LÄHTÖTILANNE	Riippuen lähtötilanteesta (läheisverkostosijoitus / ennakkovalmennettu perhe). Perhe saa riittävän tiedon sijoitettavasta lapsesta sekä hänen tilanteestaan. Keskustelu lapsen tarpeista, tuesta ja palkkiosta. Toimintaohjeessa määritetyt. Käytänteet käydään läpi ja yhteistyössä perheen kanssa tehdään arvio perheen sopivuudesta lapselle.	Tässä kohdassa on tärkeää, että perhe tietää mihin sitoutuu ja tekee tietoisien päätöksen sitoutumisesta lapsen sijaisperheeksi.
PROSESSIN ALOITUS	Lapselle tehdään yksityiskohtainen asiakassuunnitelma yhteistyössä koko verkoston kanssa: -pitkän aikavälin tavoitteet sijoitukselle -lyhyen aikavälin tavoitteet -menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi Asiakassuunnitelmassa suunnitellaan hallittu siirtyminen perhehoitoon. Toimeksiantosopimus laaditaan asiakassuunnitelman pohjalta: -sisältää yhteisen hoitoisuuden arvioinnin -sijaisperheen tukitoimet -perhehoitajan vastuut ja oikeudet	Mahdollisuuksien mukaan lapsen ja perheen tutustuminen sijaisperheeseen.

Työskentely	Pohjautuu yhteiseen asiakassuunnitelmaan, jota tarkistetaan ennalta sovitusti ja aina tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Perhehoitaja vastaa lapsen arjesta tasavertaisena perheenjäsenenä. Perhehoitaja vastaa lapsen yhteydenpidosta hänelle läheisiin ihmisiin asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla. Perhehoitaja tekee yhteistyötä lapsen verkoston kanssa.	Perhehoitaja huolehtii lapsen osallisuudesta ja lapsen äänen kuulluksi tulemisesta. Lapsen etu ohjaa prosessia.
PROSESSIN PÄÄTÖS	Päätös on hallittu ja päätösvaihe suunniteltu. Suunnitellaan asiakassuunnitelmapalaverissa yhteistyössä. Huomioitava ensisijaisesti sijoitetun lapsen lähtökohdat. Pidettävä huolta siitä, miten lapsi voi pitää yhteyttä sijaisperheeseen ja siellä syntyneeseen verkostoon. Sijoitetun lapsen tukitoimet ja mahdollinen jälkihuolto suunnitellaan. Sijaisperheen ja sijaissisarusten näkökulma otettava huomioon.	Tässä kohdassa on tärkeää pitää huolta siitä, miten saavutettu tilanne saadaan ylläpidettyä lapsen tilannetta, eikä saavutettu tilanne valu.
LOPPUTILANNE (MITÄ SAAVUTETTIIN?)	Koko elämän mittainen ihmissuhde. Sijoitetun lapsen mahdollisimman tasapainoinen lapsuus ja nuoruus. Sijoitukselle asetetut tavoitteet ovat täyttyneet.	
TOIMIJAT, JOTKA YHDISTYVÄT PROSESSIIN (ERI PALVELUT, LÄHIVERKOSTO JNE.)	Sijaisperhe, sosiaalityöntekijä, työnohjaus, vertaistuki, lapsi, lapsen läheisverkosto, syntymäperhe, koulu / päiväkot, mahdolliset tukitoimet esim. terapia ja perhetyö.	Perhehoitoliitto ja perhehoitajien paikallisyhdistys tarjoaa perhehoitajalle tukea ja vertaistoimintaa perhehoitajan tehtävässä.
ERI TOIMIJOIDEN TARPEET	ESIM. OSAAMINEN, YHTEISTYÖ SOSIAALITYÖNTEKIJÄ, VANHEMPI, LAPSI, SIJAISSIVANHEMPI: Hyvin tilannekohtainen asia. Täytyy aina selvittää tilannekohtaisesti ja kirjata asiakassuunnitelmaan.	
VAATII ONNISTUKSEEN	Yhteistä arvopohjaa ja perhehoidon eettisiä periaatteita. Hyvää yhteistyötä. Yhdessä laadittua asiakassuunnitelmaa. Yhteistä tavoitetilaa ja riittävää tukea lapselle ja sijaisperheelle.	Kaikkien osapuolten ymmärrystä perhehoidosta.
TARVITTAVAT RESURSSIT, TUKI, OSAAMINEN	Tilannekohtainen asia. Tunnistettuihin tarpeisiin on reagoitava viipymättä. Arvioitava ja kirjattava asiakassuunnitelmaan.	
HAASTEET	Resurssien riittävyys. Perhehoitajan asema lapsen prosessissa. Roolien ja vastuiden hahmottaminen.	Perhehoidossa on huomioitava erityisesti se näkökulma, että sijoitettu lapsi elää osana sijaisperhettä. Sijaisperheen yksityisyyden ja perhe-elämän kunnioitus.

MUUTA HUOMIOITAVAA	Luottamuksen rakentuminen kaikkien osapuolien välille on keskeistä. Lapsen asiat hoituvat parhaiten hyvässä luottamuksellisessa yhteistyössä.	Luottamuksen rakentuminen vie aikaa ja vaatii tiivistä yhteistyötä sekä rehellistä avoimuutta.
--------------------	---	--

Prosessikuvauksen selvittämisen yhteydessä koettiin tarve saada tutkitusti perhehoidon kokemusasiantuntijuuden ääntä kuuluville perhehoidon työryhmään, ei ainoastaan kirjoittajien kokemuksen kautta. Tämä vuoksi aiheesta päädyttiin tekemään haastattelututkimus ja kehittämistehtävä opinnäytetyönä.

3 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO

Opinnäytetyön tekeminen alkaa tarkasteltava ilmiön valitsemisella ja tutkimusongelman määrittelyllä. Tutkimusongelmana voi olla asian kehittäminen. Tutkimusongelmaan haetaan ratkaisua tutkimuskysymysten avulla. Tutkimuskysymysten avulla tuotetaan tutkimuksen aineisto, jonka avulla ongelmaa lähdetään tarkastelemaan. Tutkimuksellinen prosessi voidaan tässä tapauksessa määrittää kolmesta vaiheesta koostuvaksi, tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja aineiston kautta saatavat vastaukset. Kaikissa näissä vaiheissa tarvitaan menetelmiä; ongelman määrittelyssä, tiedon keruussa ja tutkimustulosten analysoinnissa.

Yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin liittyy lähes poikkeuksetta epävarmuustekijöitä ja puutteita, jotka on hyvä tiedostaa. Kirjoittajan kyky nostaa esiin oman tutkimuksensa puutteita ja heikkouksia osoittaa tutkijan metodologista osaamista ja analyttisyyttä. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään, määrällinen yleistämään. Case-tutkimuksessa kohteena on rajattu kohde (case) ja tutkimusainestoa kerätään käyttäen monia tiedonkeruumenetelmiä. Menetelmiä voivat olla esimerkiksi havainnointi, teemahaastattelu, kirjalliset lähteet, muistiot ja raportit ym. Tarkoituksena on saada syvälinen ja rikas kuvaus ilmiöstä, jonka uskottavuutta vahvistaa eri lähteistä saatujen tietojen samanlaisuus. Case-tutkimukselle on tyyppillistä monimenetelmäisyys ja tutkimusongelman moniulottuvaisuus. Case-tutkimuksessa voidaan puhua palapelistä, jossa tutkijat keräävät tietoa eri tietolähteistä kokonaiskuvan saamiseksi. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien määrä ei välttämättä ole etukäteen määriteltävissä. Koska opinnäytetyönä tehtä-

vän kehittämistehtävän aiheesta, perhehoidon prosessi perhehoitajan näkökulmasta, ei ole saatavilla tutkimustietoa, tutkimuksen tekemisessä päädyttiin tavoittelemaan case-tutkimusmenetelmälle isohkoa otantaa. Monitapaustutkimuksessa tapauksia eli caseja on useampi kuin yksi. Näin kerätyn tiedon samanlaisuus tulee todennetuksi ja aineisto alkaa toistaa itse itseään, eli kyllääntyä. (Kananen 2013, 17, 95, 106.)

Tutkimusyksiköksi valittiin perhehoitajia Pohjois-Pohjamaan alueelta avoimella tutkimuspyynnöllä, joka toimitettiin Oulun Seudun Perhehoitajat ry:n jäsenille sähköpostilla (Liite 1). Tällä lähestymistavalla saatiin yhteys noin 300:n pohjois-pohjanmaalaiseen perhehoitajaan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija voi päättää valittavat tutkimustapaukset, kyse on harkinnanvaraisesta otannasta. Tavoitteena oli saada yksilöhaastatteluihin 12 perhehoitajaa, neljä kustakin perhehoitajaryhmästä (päivystys- ja pitkäaikaiset perhehoitajat sekä sukulaissijaisvanhemmat). Yksilöhaastattelu tuottaa ryhmähaastattelua tarkempaa ja luotettavampaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastatteluun valittiin 13 perhehoitajaa, joista 10 haastateltiin yksilöhaastatteluna ja kolme kirjoitti vastauksensa sähköpostitse. Haastattelun tavoitteena oli saada vastauksia tutkimuskysymyksiin, mitä nämä perhehoitajien edustajat ajattelivat perhehoidon prosessin toteutumisesta tietyssä, heitä koskevassa, prosessissa. Haastateltavista perhehoitajista viisi toimi pitkäaikaisena perhehoitajana, neljä lyhytaikaisena (joista kaksi myös pitkäaikaisena) perhehoitajana ja neljä haastateltavista oli läheisverkosto perhehoitajia. He olivat toimineet haastatteluhetkellä perhehoitajana kahdesta kuukaudesta 11 vuoteen, tehtävässä toimimisen keskimääräinen aika oli viisi vuotta. Perhehoitajista 12/13 toimi tehtävässään päätoimisesti ja 12/13 perhehoitajasta oli ammatillinen tai korkeakoulututkinto. He kaikki olivat ennen perhehoitajaksi ryhtymistä toimineet työelämässä. Kaikilla perhehoitajilla oli käytynä valmennusmuotona Pride -valmennus, johon osalla perhehoitajista oli käytynä myös Priden lisäosia (päivystys, maahanmuuttaja). Perhehoitajilla oli yhteensä perhehoidon työkokemusta noin 400 miestyövuotta. Haastatteluaineiston 13 sijoitusprosessista kolme oli perhehoitajien mukaan onnistuneiksi luokiteltavia sijoitusprosesseja. (Kananen 2013, 76, 94.)

Taulukko 2. Case-haastatteluaineiston kuvaus.

HAASTATTELUAINEISTON KUVAUS	
aineisto sisältää 13 prosessia	
Haastattelujen määrä	10
Kirjoitettujen prosessikuvausten määrä	3
Pitkäaikaisia perhehoitajia	5
Lyhytaikaisia perhehoitajia	4
Läheisverkostoperhehoitajia	4
Perhehoitajan toimimisen aika	2 kk – 11 vuotta
Koulutustausta	12/13 ammatillinen tai korkeakoulututkinto 1/13 peruskoulu
Päätoimisesti perhehoitaja	12/13
Valmennusmuoto Pride	13/13
Työkokemus perhehoidosta	yhteensä noin 400 miestyövuotta
Sijoitusprosesseista onnistuneiksi luokiteltavia	3/13

Aineiston keruussa menetelmiksi valittiin teemahaastattelu ja narratiivinen tekniikka, jolloin on tarkoitus hyödyntää prosessissa mukana olleen kuvausta prosessista heidän omasta näkökulmastaan. Yhteinen nimittäjä kaikille haastateltaville on kertomus kokemuksestaan perhehoidon prosessin kulusta perhehoitajan roolista käsin. Haastattelussa käytettiin narratiivista MSC-tekniikkaa (most significant chance), jossa haastateltavien tarinoissa ilmenee heidän oma kokemus (mikä), se, mistä kokemus johtui (miksi) ja miksi se oli merkittävä (miksi), milloin se tapahtui (milloin), ja ketkä siinä olivat mukana (kuka / ketkä). Jokainen kokemus näyttäytyy ainutlaatuisena. Narratiivisessa tutkimuksessa kertomus peilaa ilmiön kokijaa, siinä ei tutkita ainoastaan ilmiötä. Haastatteluissa tämän oli oleellista tulla esille, koska perhehoito ja sen prosessin toteutuminen koskettaa vahvasti perhehoitajan yksityisyyttä, hänen omaa ja hänen perheensä elämää. Perhehoidossa yhdistyvät sosiaalihuollon organisaatiossa toimiminen sekä perhehoitajan henkilökohtainen elämä, eikä prosessin vaiheita voida kattavasti kuvata vain kvantitatiivisella otteella sen inhimillisen luonteen vuoksi. (Kananen 2013, 87.)

Haastattelu jaoteltiin teemoihin, joita olivat taustakysymykset sekä perhehoidon prosessin vaiheet. Tavoitteena teemoilla oli kattaa kaikki prosessin vaiheet mahdollisimman hyvin, paljastamaan ja ymmärtämään perhehoitajan kokemus prosessista. Haastattelukysymykset esitettiin avoimina kysymyksinä, jolloin haastateltavalle annettiin mahdollisuus kerronnalliseen vastaamiseen. Kysymykset etenivät teeman sisällä yleisestä yksityiseen. Prosessin vaiheiden kuvauksiin annettiin avoimia tukikysymyksiä, jotta saataisiin esille kaikki ilmiön osa-alueet sekä keskenään verrattavaa tai itseään toistavia (kylläännyttäminen) prosessin vaiheiden kuvauksia. Haastattelun kuluessa haastateltavalle esitettiin tarkentavia kysymyksiä tai häntä pyydettiin kuvailemaan tiettyä ilmiötä laajemmin. Tällä pyrittiin löytämään tutkimuskysymyksiin liittyviä asioita ilmiön ymmärryksen kasvattamiseksi. Ensimmäisen haastattelun jälkeen haastateltavilta päädyttiin kysymään alkuperäisen kysymyspatteriston lisäksi kolmea onnistuneeseen perhehoidon prosessiin liittyvää tekijää sekä kolmea prosessin onnistumiseen liittyvää haastetta sekä vertaistuen merkitystä perhehoitajalle. (Kananen 2013, 94 – 96.)

Haastattelut suoritettiin parityönä siten, että toinen haastattelun tekijöistä haastatteli perhehoitajaa ja toinen kirjoitti haastattelun samanaikaisesti. Lähes sanatarkkaan kirjoittamiseen päädyttiin litteroinnin työläyden vuoksi. Lisäksi haastattelut nauhoitettiin tallennuksen varmistamiseksi samanaikaiseen. Haastateltavan annettiin haastattelun päätteeksi lukea teksti ja varmistaa, että se kuvasi haastattelua. Aiheen autoetnograafisuuden vuoksi haastattelijat eivät kertoneet haastateltaville ennen haastattelua olevansa myös itse perhehoitajia, haastattelukysymykset esitettiin neutraalisti. Tällä haluttiin välttää vastauksien ohjailu sekä tahaton piilovaikuttaminen tutkittaviin. (Kananen 2013, 114.)

Laadullisen aineiston analysointi alkaa jo aineiston keruuvaiheessa. Haastattelujen aikana analysoitiin muun muassa sitä, vastaako haastattelukysymykset ja haastateltavan niihin antamat vastaukset tutkimuskysymyksiin. Haastattelujen jälkeen aineisto pilkottiin, järjesteltiin ja luokiteltiin prosessin vaiheiden mukaan prosessin onnistumisen ja epäonnistumiseen johtavien tekijöiden mukaisesti sekä eri toimijoiden roolien mukaisesti. Vaikka case-tutkimus ja laadullinen analyysi eivät sinänsä pyri yleistämään, aineistosta haluttiin löytää yhtäläisyyksiä. Oleellista tämän aineiston analysoinnissa on perhehoitajan kokemus ja käsitys

perhehoidon prosessin vaiheiden toteutumisesta sekä eri toimijoiden roolien ja vastuiden näyttäytyminen prosessin kulussa. Tätä aineistoa verrataan kehittämistehtävässä siihen kerättyyn teoreettiseen viitekehykseen sekä kirjoittajien omiin havaintoihin. Kehittämistehtävää tehdessä oleellinen osa laadullista analyysiä on kirjoittajien sanallinen kuvaus. (Kananen 2013, 107, 112; Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta, 2018.)

4 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO

Lastensuojelun perhehoidosta tuli ensisijainen sijaishuollon muoto vuonna 2012 lastensuojelulain muutoksen myötä (Lastensuojelulaki 417/2007 50 §). Perhehoitolaki säädettiin vuonna 2015 ja sitä uudistettiin vuonna 2016. *Lastensuojelun Keskusliitto, Perhehoitoliitto ry, Pelastakaa Lapset ry ja Pesäpuu ry* ilmaisivat lain uudistamisen yhteydessä huolensa siitä, miten perhehoidon ensisijaisuus mahdollistetaan. Lain säätämisen yhteydessä pyrittiin lisäämään perhehoitoa kustannusneutraalisti. Tämä ei edellä mainittujen järjestöjen kannanoton mukaan mahdollista lastensuojelulain edellyttämää perhehoidon tarjoamista ensisijaisena sijaishuollon muotona. Sijaisperheille suunnattu riittävä tuki ja palveluiden nopea, kattava ja joustava saatavuus ovat toimivan perhehoidon edellytys. Perhehoitoon sijoitetut lapset ja nuoret tarvitsevat entistä monipuolisempaa tukea. Hallituksen esityksessä perhehoitolain uudistamiseksi vuonna 2016 perhehoitoon on haluttu panostaa resursseja ja mahdollistaa päätoimisena perhehoitajana toimimista, jotta perhehoidon määrää saataisiin kasvatettua. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perhehoitolain muuttamisesta HE 86/2016; Perhehoitolain muutos ei mahdollista perhehoidon ensisijaisuutta sijaishuollossa 2014.)

Lastensuojeluun on tärkeää panostaa paitsi inhimillisen näkökulman vuoksi, myös taloudellisesti ajateltuna. Syrjäytyneen aikuisen kannattelu on huomattavasti kalliimpaa kuin hyvään lapsuuteen panostaminen. Liian myöhään aloitettu tai liian aikaisin lopetettu tuki lapsuudessa luo riskin aikuisiässä pärjäämiselle. Lapsuuteen on siis kaikin puolin järkevää panostaa. Jo vuonna 2005 tehdyssä Perhehoitoliiton kyselytutkimuksessa on vahvistunut lastensuojelun perhehoidosta käsitys, että entistä useammin lastensuojelun perhehoidossa lasten tilan-

teet edellyttävät ainakin toisen vanhemman jäämistä kotiin hoitamaan lasta. Tällöin on ymmärrettävä, että vaativan lapsen tilanteen vuoksi kotiin lasta hoitamaan jäänyt henkilö on päätoiminen perhehoitaja, jolloin hän saa perhehoidosta toimeentulonsa. Sen tulee näkyä myös perhehoidon palkkiossa. Haastavassa tilanteessa perhehoidossa olevien lasten määrän lisääminen ei ole hyvä vaihtoehto turvaamaan perhehoitajan toimeentuloa. Kun perheeseen sijoitetaan uusia lapsia, tulee perheen tilanteen olla tasapainoinen ja rauhallinen, sillä uuden sijaislapsen tulo perheeseen aiheuttaa muutoksia perhedynamiikassa. Myös perhehoidon tuki tulee järjestää sijoitetun lapsen ja sijaisperheen yksilölliset tarpeet huomioiden. On ymmärrettävä, että kukin sijoitettu lapsi ja perhehoitajana toimiva henkilö ovat yksilöitä ja heidän ainutlaatuinen tilanteensa on huomioitava palveluita suunniteltaessa. (Perhehoitolaki 263/2015; Ketola 41, 46; Saastamoinen, 2016, 283-284.)

Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon sosiaalityöntekijän tekemällä päätöksellä lastensuojelulain 37 § mukaisesti avohuollon tukitoimenpiteenä, lastensuojelulain 83 §:n mukaisella kiireellisellä sijoituspäätöksellä, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä, huostaanoton perusteella, jälkihuoltona tai yksityisenä sijoituksena. (Lastensuojelulaki 417/2007 37 §, 83 §; Saastamoinen 2017.)

Taulukko 3. Lastensuojelun sijoitusmuotojen erityispiirteet.

Lastensuojelun sijoituksen peruste	Sijoitusmuodon erityispiirteet
LSL 37§ avohuollon sijoitus	<ul style="list-style-type: none"> -Sijoituksen tarkoituksena on arvioida tuen tarvetta. - Voi olla myös kuntouttava ajanjakso. Tällöin lapsi pyritään sijoittamaan ensisijaisesti yhdessä huoltajansa kanssa. - Sijoituksen lähtökohtana on lapsen ja perheen kuntoutuminen, ei pitempiaikainen sijoitus kodin ulkopuolelle. - Tilanteissa, joissa esimerkiksi lapsen vanhemman sairastumisen vuoksi on tarkoituksenmukaista sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle, voidaan käyttää avohuollon sijoitusmuotoa.
Avohuollon kiireellinen sijoitus LSL 37b§	<ul style="list-style-type: none"> -Sosiaalihuoltolain uudistuksen (2015) myötä lapselle on voitu järjestää kiireellinen avohuollon sijoitus, jos lapsi tarvitsee kiireellisesti apua huolenpitoonsa tai terveytensä turvaamiseksi. -Voidaan käyttää myös kiireellisen sijoituksen sijasta. Tällöin vaaditaan kaikkien asianosaisten suostumusta kiireelliselle sijoitukselle.

Kiireellinen sijoitus LSL 38§	<ul style="list-style-type: none"> -Turvataan lapsen hoito ja huolto silloin kun lapsi on välittömässä vaarassa. -Vakava puuttuminen ihmisen elämään ja yksityisyyteen, ja viimesijainen toimenpide, jos lapsen tilanteen turvaamiseksi ei ole muita mahdollisuuksia. -Perusteltua silloin kun olosuhteet välittömästi vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai vanhemmat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lastaan ja tilanne vaarantaa lapsen riittävän huolenpidon.
LSL 83§ hallinto-oikeuden väliaikainen määräys	<ul style="list-style-type: none"> -Hallinto-oikeuden väliaikaismääräys lapsen sijoittamisesta voidaan antaa lapsen vanhemman tai muun huoltajan hakemuksesta tai hallinto-oikeuden itsenäisellä määräyksellä, kun lapsen huostaanottoa tai sijaishuoltoa koskeva asia on vireillä hallinto-oikeudessa. -Tämä päätös määrittelee, miten lapsen olinpaikka, hoito ja kasvatus tulee järjestää tuomioistuinkäsittelyn aikana.
Huostaanotto LSL 43§	<ul style="list-style-type: none"> -Huostaanotto on lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi viimesijaisesti käytettävä keino. -Huostaanottoon voidaan päätyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai mahdollisia, tai ne ovat riittämättömiä ja sijaishuollon katsotaan olevan lapsen edun mukaista. -Sijaishuollon tulee olla parempi vaihtoehto lapsen aiempaan tilanteeseen nähden, sitä järjestettäessä ei voida tyytyä "säilyttävään hoitoon". -Huostaanottoon voidaan päätyä yhteistyössä syntymäperheen kanssa. -Huostaanotto voidaan vahvistaa hallinto-oikeudessa, mikäli syntymäperhe vastustaa huostaanottoa.
LSL 75§ jälkihuolto	<ul style="list-style-type: none"> -Jälkihuolto voidaan järjestää perhehoidossa

Lastensuojelussa noudatetaan aina lievimmän mahdollisen puuttumisen periaatetta eli lapsen huostaanotto on sijaishuollon viimesijainen toimenpide. Perhehoitoon lapsi voi olla sijoitettuna kaikkien yllä olevan taulukon perusteiden mukaisesti. Sijoitusperuste vaikuttaa perhehoidon toteuttamiseen ja yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa. Lähtökohtaisesti pyritään aina siihen, että lapsen sijoittaminen tehdään yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä lapsen ja syntymäperheen kanssa. Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä myös kiireellisessä sijoitustilanteessa on mahdollista käyttää avohuollon kiireellistä sijoitusta, jolloin sijoitus ei ole tahdonvastainen pakkotoimi. Perhehoitajan näkökulmasta sijoituksen perusteella on prosessin kannalta merkitystä ennen kaikkea syntymäperheen kanssa tehtävän yhteistyön kannalta. Mikäli sijoitus on tehty yhteistyössä, tulee yhteistyön olla avointa. Mikäli kyse on tahdonvastaisesta lapsen sijoittamisesta, voidaan yhteydenpitoa tarvittaessa rajoittaa.

4.1 Perhehoidon tutkimus

Suomessa on tehty niukasti tutkimusta lastensuojeluun ja perhehoitoon liittyen. Kansainväliset tutkimukset eivät usein ole suoraan ”tuontikelpoisia” sillä järjestelmät lastensuojelun ja perhehoidon suhteen ovat erilaisia eri maissa (Valkonen & Janhunen 2016, 3). Samaan yhteyteen on todettava, että myöskään laitoshoidon toimivuudesta ja tehokkuudesta ei ole juuri tutkimusnäyttöä, vaikka se on hoitomuodoista kaikista kallein. (Valkonen 2008, 99; Fisher & Chamberlain 2015, 256.)

Tämän kehittämistehtävän aineiston analyysin kanssa vertailtu tutkimustieto on valittu siten, että tutkimustieto on mahdollisimman monipuolinen kuitenkin niin että se vastaa niihin kysymyksiin, joita kehittämistehtävässä käymme läpi, jotta tuloksia voidaan vertailla keskenään. Myös kansainvälistä tutkimustietoa on käytetty. Valittu tutkimustieto on esitetty tiivistettynä alla olevassa kokoamataulukossa, sekä osittain liitteissä (Liitteet 2-7) tarkemmin.

Perhehoidon kustannustehokkuuden näkökannan antaa Kuusikkoraportti. Suomen kuudesta väkiluvultaan suurimmasta kaupungista muodostuu Kuusikkokaupungit (Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu). Kaupunkien asiantuntijaryhmät tuottavat vuosittain tilastollisia raportteja edeltävän vuoden asiakasmääristä, suoritteista, henkilöstöstä ja kustannuksista. Raportista voi seurata lastensuojelun tilannetta ja kustannuksia. Raporttia on tarkoitettu käytettävän päätöksenteon tueksi. Kuusikkoraportin luvut kertovat perhehoidon kustannustehokkuudesta. (Hiekkavuo & Forsell 2018.)

Sadoissa verkoissa sukkulointia – kumppanuudet sijaishuollossa on Lastensuojelun Keskusliiton materiaali, joka pohjautuu lastensuojelun sijaishuollon toimijoille tehtyyn kyselyyn. Kysely toteutettiin toukokuussa 2011 ja sen avulla selvitettiin sijaishuollossa toimivien asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, miten lasten ja nuorten tarpeet vaikuttavat sijaishuollon muotoutumiseen ja millaisia ovat sijaishuollon kumppanuudet. Kyselyyn vastasi 237 sijaisvanhempaa, 108 lasten- tai nuorisokodin työntekijää, 65 ammatillisen perhekodin työntekijää sekä 12 koulukodin tai arviointiyksikön työntekijää. Erityisen mielenkiintoisen tästä materiaa-

lista tekee se, että lastensuojelulaitosten ja ammatillisten perhekotien henkilökunta on rinnastettu perhehoitajien eli sijaishanhempien kanssa, käyttäen koko joukosta käsitettä lastensuojelun sijaishuollon toimijat. Tämä kuvaus itsessään selkiyttää perhehoitajan asemaa kovasti ja näkemyksemme mukaan tämä on hyvä tapa määritellä perhehoitajan asemaa. (Heinonen 2011.)

Leena Valkosen tutkimus ”Sijaishanhemmat” valittiin kehittämistyön yhdeksi tärkeäksi vertailun kohteeksi, sillä sen aineisto on laaja ja koskee erityisesti perhehoitajan, sijaishanhemman näkökulmaa. Halusimme tarkastella, löytyykö Valkosen tutkimuksesta yhtymäkohtia opinnäytetyössä tekemäämme haastattelututkimukseen. (Valkonen 2016.)

Kansainvälisen tutkimuksen lähteet koostuvat Rees´n tutkimuskeskuksen raporteista, jotka koskevat erityisesti perhehoitajaa ja sijaishanhettä. Rees´n tutkimuskeskus on Oxfordin yliopiston yhteydessä oleva perhehoitoon ja koulutukseen keskittyvä tutkimuskeskus. Rees´n tutkimuskeskuksen raportit perustuvat kansainvälisiin kirjallisuuskatsauksiin, niissä on käsitelty kansainvälisen aineiston tuloksia laajemmalti ja siksi kyseiset raportit edustavat kattavaa katsausta kansainväliseen tutkimukseen. (Rees 2018.)

Taulukko 4. Kehittämistehtävän kannalta keskeinen tutkimustieto

Tutkimus	Keskeiset huomiot
Kuusikkoraportti 2017 (Hiekkavuo & Forsell 2018)	<p>-Lastensuojelun sijaishuollon vuorokausikustannukset ovat, pienimmät toimeksiantoon perustuvassa sijaishanhoidossa.</p> <p>-Toimeksiantoon perustuvan ja luvanvaraisen perhehoidon osuus sijoitusten hoitovuorokausista kääntyi laskuun vuonna 2017.</p> <p>-Suurin osa lastensuojelun kustannuksista syntyy sijoituksista. Sijoitusten osuus kustannuksista vaihteli Oulun 71,9 prosentista Turun 82,8 prosenttiin.</p> <p>-Oulussa perhehoidon osuus on kuusikkokaupungista suurin – noin 80 prosenttia vuonna 2017.</p>
Sijaishanhemmat (Valkonen 2014)	<p>-Haastattelututkimus sijaishanhemmille. Aineisto luokiteltu kolmeen osioon: annettu, ajatus ja arki. (Liitteet 2, 3 ja 4)</p> <p>-Annettu: sijoitetun lapsen tulo perheeseen, sijoitettu lapsi ja hänen perheensä, sijoituksen kesto (haastaa sitoutumisessa lapseen), sosiaalitoimen tuki (yhteistyö keskeisessä roolissa), muu tuki (keskeisiä vertaisryhmät, työnohjaus, taloudellinen tuki)</p> <p>-Ajatus: motiiveista (lapsen auttaminen), kiintymisestä (keskeinen laatukriteeri), lapsen vanhemmista, sijaishanhempiana olemisesta, luovuttamisesta ja voimavaroista.</p>

	<p>-Arki: minkälaista elämä sijoitettujen lasten kanssa on ollut, suurimmat ilonaiheet (ovat lapsen liittyviä), suurimmat haasteet (haasteet yhteistyössä, sijoitetun lapsen haasteet ja tuen puute), millä mielellä?</p>
<p>Why do people become foster carers? An international Literature Review on the Motivation to Foster (Sebba 2012) (Liite 5)</p>	<p>-Altruistisilla motiiveilla on suurin merkitys; halu auttaa lasta, rakkaus lapsiin</p> <p>-Todennäköisimmin sijaisvanhemmuudesta kiinnostuu sijaisvanhemman jossain vaiheessa elämäänsä tuntenut henkilö.</p> <p>-Faktatiedon ja kokemustiedon kautta päästään todennäköisimmin eteenpäin prosessissa.</p> <p>-Sijaisvanhemmaksi ryhtymistä jarruttaa usein tiedon puute, sekä huonot kokemukset sijaisvanhemmuuteen liittyen.</p> <p>-Lähtökohtaisesti sijaisvanhemmille kerrotaan, että heistä tulee osa lapsen asioita hoitavaa tiimiä.</p> <p>-Usein sijaisvanhemmille syntyy kokemus, että heitä ei oteta osaksi tiimiä, ei arvosteta ja heidän näkemystään ei oteta huomioon lapsen asioita ratkottaessa.</p>
<p>The impact of fostering on foster carers' children, An international literature review (Höjer, Sebba & Luke 2013) (Liite 6)</p>	<p>-Myönteisiä vaikutuksia: oman perheen arvostuksen lisääntyminen, vastuulliseksi kasvaminen, kokemus "osana tiimiä" olemisesta, välittäminen, saa uusia ystäviä, empaattisuuden kasvaminen, toisten haasteiden ymmärtäminen.</p> <p>-Haastavia tekijöitä: vanhempien huomion jakaminen, tavaroiden ja tilojen jakaminen, sijoitetun lapsen käyttäytymisen haasteet, "kiltin rooliin" meneminen jottei kuormita omia vanhempia, odotukset käyttäytymisen suhteen, luottamuksellisuus, sijoitusten päättyminen.</p> <p>-Näihin voidaan vaikuttaa: lapsen osallisuus perheen päätökseen sijaisperheeksi ryhtymisestä, lapselle tukea omaan rooliinsa, valmistautuminen sijaisperheeksi ryhtymiseksi ja mahdollisen sijoituksen päättymisen yhteydessä. Vaikeista asioista on saatava puhua, sijaissisaruksen rooli on vaativa ja siitä huolehtiminen täytyy pitää mielessä.</p>
<p>Supporting each other, An international Literature Review on Peer Contact Between Foster Carers (Luke & Sebba 2013) (Liite 7)</p>	<p>-Vertaistuki voi vastata monenlaisiin tuen tarpeisiin: emotionaalinen, konkreettinen, tiedollinen tuki, positiivinen palaute</p> <p>-Vertaistuella on tärkeä merkitys, mahdollisuus jakaa asioita ihmisen kanssa, joka ymmärtää.</p> <p>-Vertaistukiryhmän vetäjällä on keskeinen merkitys, jotta tuki on voimaannuttavaa. Vertaistuki voi olla myös negatiivista.</p>
<p>Sadoissa verkoissa sukku- lointia – kumppanuudet si- jaishuollossa. (Heinonen 2011)</p>	<p>-237 sijaisvanhempaa vastasi kyselyyn 2011 verkkokyselyinä.</p> <p>-Suhteessa lastensuojelulaitoksiin ja ammatillisiin perhekoteihin, perhehoitajat kokivat sosiaalityöntekijältä saamansa tuen riittämättömäksi useimmin (29,4% piti saamaansa tukea riittämättömänä)</p> <p>-Parhaiten sijaisvanhemmat kokivat saavansa tukea omalta läheisverkostolta. Toiseksi merkittävin tuen muoto oli tutkimuksessa vertaistuki.</p> <p>-Niissä kunnissa, joissa rakenteet perhehoidon tueksi olivat selkeät ja toimivat, kunnan työntekijät olivat sitoutuneita sijaisperheiden tukemiseen.</p> <p>-Kokemukset tuesta vaihtelivat erittäin hyvästä todella heikkoon. Jotkut kokemukset kertoivat, ettei sijoittajakunta ole vastannut edes lastensuojelulain velvoitteista.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> -Tuen määrä romahtaa sijaisperheiden kokemuksen mukaan sijoituksen käynnistyttyä. -Lähes puolet sijaisvanhemmista vastasi, ettei saanut kodinhoidollista tai lastenhoitoapua, vaikka olisi sitä tarvinnut. -Sijaisvanhemmat kokivat muita vastaajia useammin haastavaksi sen, että arjesta huolehtimisen lisäksi heidän tuli olla itse erittäin aktiivisia saadakseen palveluita lapselle. -Julkisten palveluiden tulisi rakentua siten, että sijaisperheet saisivat niistä helposti ja vaivattomasti tarvitsemansa tuen lapsen sijaishuollon tueksi. -Sijaisvanhemmilta vaaditaan myös paljon oma-aloitteisuutta ja taistelutahtoa palveluiden saamiseksi. Sosiaalityöntekijät eivät ole pystyneet aktiivisesti tukemaan sijaisperheitä palveluiden saamisessa. -Sijaisperheiden antamien vastausten perusteella pulmana ei ole ainoastaan se, että palveluita pitää osata vaatia niitä saadakseen, vaan myös se, että sijoitusvaiheessa lapsen ja nuoren palveluiden tarvetta ei ole riittävästi selvitetty. -Sijaisvanhemmat pohtivat vastauksissaan, miten sosiaalitoimen saisi reagoimaan lapsen ja biologisten vanhempien tapaamisten jälkeen esiin tuleviin vaikeisiin reaktioihin ja pahaan oloon. -Tarvitaan toimenpiteitä, joiden avulla sijaisperheille suunnatun tuen rakenteita uudistetaan ja vahvistetaan sekä varmistetaan, että tuki kohdennetaan lapsen ja sijaisperheiden tapauskohtaisten tarpeiden mukaan.
<p>THL:n Julkaisu: Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. (Toim. Petrelius & Erikson 2018.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Jotta perhehoidon suosiminen suhteessa laitoshoittoon ei jäisi pelkästään ideologiseksi valinnaksi, sosiaalityöltä odotetaan aktiivista tukea sijaisperheiden ihmissuhteille. -Julkisella huoltajalla on vakava ja luovuttamaton vastuu sijoittamiensa lasten ja heidän tilanteensa kohenemisesta. -Sijoitusprosessissa julkisella huoltajalla on eettinen ja moraalinen velvollisuus ehkäistä ennalta uuden perhetragedian syntymistä. -Lastensuojelu näyttäytyy perhehoidossa hyvin erilaiselta kuin mitä se on ammattilaiselle, perheet elävät tätä 24/7 kun ammattilaiselle se tarkoittaa hallinnollisia rakenteita. -Perhehoidon keskeisiä haasteita ovat lasten oireilu, entistä vaativampaa tukea tarvitsevat lapset, sijoitusten ennalta suunnittelematon purkautumiset, sijoituksen valmistelun ja riittämättömien tai tarkoituksenmukaisten tukitoimien puute, yhteistyövaikeudet eri sukujen välillä, sijaisvanhempien uupuminen ja lasten kaltoinkohtelu. -Nykyinen sijaishuollon järjestelmä tuottaa useita sijoituksia ja ihmisten vaihtumisia. Tuen saaminen ja sen laatu on liian sattumanvaraista. -Työntekijöiden vaihtuvuus ei tue pysyvyyttä ja luottamuksen rakentumista, Lahtinen & Särkiö (2016) kutsuvat tätä jopa rakenteelliseksi väkivallaksi. -Perhehoidossa on kehitetty hyviä tukimalleja, mutta toiminnan järjestämistä leimaa pirstaleisuus. -Palvelut ja tukimuodot koetaan epäoikeudenmukaisina ja riittämättöminä. -Perhehoidon yhtenäisten toimintakäytäntöjen puute, puuttuvat palvelut ja työntekijöiden suuret asiakasmäärät voivat aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita.
<p>TAMK: Perhehoitajien hyvinvointikysely. (Rauhala 2018.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> -168 vastaajaa 17 eri maakunnasta. 51%:lla oli sosiaali- ja terveysalan koulutus. 43% käy kodin ulkopuolella töissä. -lähes puolet vastaajista ovat olleet huolissaan mielialastaan viimeisen 6kk:n aikana -lähes puolet vastaajista on samaa mieltä, että perhehoidon palkkion lisääminen edistäisi heidän hyvinvointiaan.

	<ul style="list-style-type: none"> -vapaa-ajan, liikunnan, unen ja oman ajankäytön kanssa haasteita. -yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa on suurta vaihtelua; neljäsosa vastanneista kokee, ettei heitä kuunnella tai heidän mielipiteitään ei arvosteta. -tuen muodoissa tärkeimpinä tuenantajina ovat puoliso, läheiset sekä verstaistuki. -Työnohjauksen ja mentoroinnin koetaan edistävän hyvinvointia enimmäkseen paljon tai erittäin paljon. -Harvemmin saatavilla olevista tukimuodoista eniten hyvinvointia edistäviksi koettiin tukiperhe ja siivouspalvelu. -Kyselystä nousseita toiveita: parempi yhteistyö sosiaalitoimen kanssa, enemmän tukea kotiin, parempaa mahdollisuutta pitää vapaita ja palkkion lisääminen. -”Sijaisvanhempien hyvinvointi on käsi kädessä sijoitetun lapsen hyvinvoinnin kanssa”.
--	--

Taulukon kaksi viimeisintä kohtaa edustavat kaikista uusinta perhehoitoon liittyvää tietoa. THL:n Julkaisu Uudistuva lastensuojelu on julkaistu marraskuussa 2018. Nina Rauhalan tuottama materiaali perhehoitajien hyvinvointiin liittyen on osa hänen opinnäytetyötään, jota ei ole vielä julkaistu. Kyselyn alustavia tuloksia on esitelty perhehoidon päivillä Peurungassa marraskuussa 2018 ja materiaali on löydettävissä Pesäpuun materiaalipankista.

4.2 Lastensuojelun toimijoiden roolit

Lastensuojelun perhehoidossa toimijoiden roolien selkeä määrittely sekä kaikkien prosessin toimijoiden osallisuus on avainasemassa toimivan prosessin kannalta. Kehittämistyön haastattelututkimuksessa tuli esille roolien ja vastuiden epäselvyys. Sen myötä perhehoidon prosessin aktiivinen ja suunnitelmallinen työskentely ei toteudu tai se jää sattumanvaraiseksi. Keskeiset rooleihin liittyvät asiat ja vastuut on koottu alla olevaan kokoamataulukkoon.

Taulukko 5. Lastensuojelun toimijoiden roolit ja vastuut.

TOIMIJA	ROOLI	VASTUUT
Lapsi	<ul style="list-style-type: none"> -tärkein osallinen -oman elämänsä asiantuntija -YK:n lasten oikeudet ja lainsäädäntö turvaavat lapsen asemaa 	-lapsen oikeudet ovat aikuisen velvollisuuksia

Perhehoitaja, sijaisperhe	<ul style="list-style-type: none"> -lastensuojelun sijaishuollon toimija -perhe-elämän ja kodin tarjoaja -sopimuskumppani -rooli riippuu perhehoitomuodosta -arkivanhempi sijoitetulle lapselle -rinnakkaisvanhemmuus syntymäperheen kanssa -lapsen asioiden asiantuntija -tärkeiden vertaissuhteiden mahdollistaja (mm. sijaissisaruus) 	<ul style="list-style-type: none"> -tarjota huolenpitoa ja koti lapselle -suojaus, hoiva, huolenpito, yksilöllisen kehityksen tukeminen, sitoutuminen, yhteydenpito läheisiin ja yhteistyönlapsen verkoston kanssa (Lastensuojelulaki 417/2007) -lapsen perusturvallisuuden ja sosiaalisten suhteiden edistäminen -perhedynamiikasta huolehtiminen
Kunta	<ul style="list-style-type: none"> -sosiaalihuollosta vastaava toimielin -yhteistyö kunnan eri hallintokuntien sekä muiden palveluja järjestävien yhteisöjen ja laitosten kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> -perhehoidon kokonaisuudesta vastaaminen -toimeksiantosopimuksen tekeminen perhehoitajan kanssa -lapsen ja lähiverkoston palveluiden ja tuen järjestäminen -perhehoitajan ja sijaisperheen tuen järjestäminen: tiedollinen, taloudellinen ja emotionaalinen tuki sekä käytännön / arjen avun järjestäminen -seuranta ja valvonta -suunnitelma lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi (LSL 11§ ja 12 §)
Sosiaaliohjaaja	<ul style="list-style-type: none"> -lapsen asioista vastaaminen -yhteistyö lapsen syntymäperheen kanssa -yhteistyö perhehoitajan ja sijaisperheen kanssa -verkostoyhteistyö 	<ul style="list-style-type: none"> -asiakassuunnitelman laatiminen -avohuollon tukitoimien järjestämien -tarvittaessa kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja jälkihuollon järjestäminen -lakien mukaisten palvelujen tuottamisen järjestäminen lapselle -lapsen edun toteutumisen valvominen -lapsen avustaminen puhevallan käytössä -tarvittaessa ohjaus oikeusavun piiriin -tarvittaessa haettava edunvalvojaa lapselle -huolehtia lapsen edusta: tavata lasta riittävän useasti henkilökohtaisesti, perehtyä lapsen elämäntilanteeseen, kokemuksiin, ajatuksiin ja tunteisiin -antaa lapselle tietoa asiakkuudesta ikä- ja kehitystason huomioiden -tiedottaa huoltajaa ja pyytää ensisijaisesti suostumusta lapsen tapaamisiin -huomioida perhehoitajan rooli lapsen arjen asioista pääasiallisesti vastaavana henkilönä -järjestää monitoimijaista yhteistyötä lapsen asiassa -perhehoidon tuesta vastaaminen

Joh- tava vi- ranhal- tija	-lainmukaisten päätösten tekeminen -ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu -pyrittävä yhteistoimintaan kaikkien osapuolten kanssa	-pätös huostaanotosta ja siihen liittyvästä sijais- huollosta, sijaishuoltopaikan muutoksesta ja huos- tassa pidon lopettamisesta -kiireellisen sijoituksen jatkaminen -huolehtia lapsen, vanhempien, huoltajien ja mui- den henkilöiden, joiden hoidossa lapsi on tai on ol- lut välittömästi ennen asian valmistelua, hallintolain mukaisesta kuulluksi tulemisesta -vastata huostaanotetun lapsen olinpaikasta, hoi- dosta ja kasvatuksesta, valvonnasta, muusta huol- lenpidosta, tarpeellisesta opetuksesta ja tervey- denhuollosta -päättää mahdollisesta yhteydenpidon rajoittami- sesta
Tervey- den- huolto ja muut viran- omai- set	-tarvittavan avun ja tuen järjestäminen	-antaa asiantuntija-apua -antaa tutkimus-, hoito- ja terapiapalveluja -järjestää kiireellisenä pahoinpitely- ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen tarvittavat palvelut
Huol- taja, syn- tymä- van- hempi ja Lap- sen lä- heis- ver- kosto	-lapsen vanhemmuus säilyy -läheisverkosto kartoitetaan mahdollisen sijaishuoltopaikan löytymiseksi -läheisverkoston säilyminen lapsen elä- mässä on tärkeää silloinkin, kun lapsi sijoit- etaan sijaishuoltoon	-vanhemmuuden toteuttaminen tilanteen mukaan -huoltajan vastuut ja tehtävät riippuvat sijoitusmuo- dosta -läheisverkostosijoituksessa perhehoitajan vastuut -yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa lapsen edun toteutumisesta huolehtiminen -lapselle tärkeiden ihmissuhteiden pysyvyys
Edun- valvoja	-valvoa lapsen edun toteutumista lasten- suojausasiassa silloin kun on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja ei voi puolueet- tomasti sitä tehdä -tiettyä lastensuojeluasiata varten tai pysy- västi koko lastensuojelun asiakkuuden ajan	-turvata lapsen oikeus osallisuuteen, kuulluksi tule- miseen ja mielipiteen ilmaisuun -käyttää lapsen puhevaltaa vain lastensuojeluasi- assa -tuo esiin oman mielipiteensä lapsen edun kannalta parhaasta ratkaisusta

Taulukko havainnollistaa lastensuojelun perhehoidon toimijoiden suurta määrää ja hyvin erilaisia rooleja. Näiden kaikkien toimijoiden tulee toimia yhdessä lapsen edun toteutumiseksi. Prosessin toimijat määrittyvät kussakin prosessissa prosessin ja lapsen tarpeiden mukaan. Taulukossa esitettyjen toimijoiden lisäksi lapsen elämään voi kuulua monenlaisia muitakin toimijoita.

4.2.1 Lapsi

Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen verkostoon kuuluu paljon eri toimijoita. Tärkein osallinen on lapsi itse, lapsen osallisuus ja kuulluksi tuleminen ovat kaiken toiminnan lähtökohta. Lapsen kanssa elävien aikuisten on muistettava, että lapsi on aina omien oikeuksiensa päähenkilö. Siinä missä perhehoitaja on perheen arjen asiantuntija, on lapsi oman elämänsä asiantuntija. Lapsen äänen on tultava kuuluviin hänen omassa prosessissaan. Lasta on tavattava ja kuultava, jotta hänen etunsa voi toteutua. Aikuisten tehtävä on pitää tämä mielessä, sillä lapsen oma toimintakyky ei ole vielä sillä tasolla, että hän pystyisi itse asiasta huolehtimaan. Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. (Saastamoinen 2016, 283.)

Lapsen osallisuus perhehoidon prosessissa on kaikkien prosessin muiden toimijoiden vastuulla. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (Liite 8), Suomen perustuslaki (Liite 9) ja lastensuojelulaki määrittävät lapsen oikeuksia. Lastensuojelulaki määrittää myös lapsen oikeuden erityiseen suojeluun, joka tarkoittaa sitä, että aikuisten tehtävä on huolehtia lapsen edun toteutumisesta. Lähtökohtana se, että lapsi saa hänen tarpeisiinsa vastaavan perheen mahdollistuu ainoastaan sitä kautta, että sosiaalityöntekijä tuntee lapsen ja hänen tarpeensa, jolloin hän voi etsiä lapsen tarpeisiin vastaavan sijaisperheen.

Perhehoitajan näkökulmasta lapsen rooli on perhehoidossa ensisijaisen tärkeä. Perhehoitajaksi ryhtymisen motiiveista lähtien lapsen auttaminen ja lapsen hyvinvointi ovat perhehoidon tavoitteena. Tutkimustiedon ja opinnäytetyön haastattelututkimuksen mukaan lapsen kuulluksi tuleminen voi jäädä unohduksiin prosessia haastavien tekijöiden, kuten työntekijän jatkuvan vaihtumisen ja kiireen seurauksena. Lapsen asioiden järjestäminen lapsen edun mukaisella tavalla vaatii prosessin aktiivista luonnetta ja sitä, että kaikki prosessin toimijat ovat yhteisessä ymmärryksessä lapsen tilanteen suhteen. Lapsen kuulluksi tulemisen ja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi on ensisijaisen tärkeää, että lapsella on mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijää kahden kesken riittävästi. Perhehoitajan näkökulmasta lapsen roolin haasteina nähtiin Valkosen tutkimuksessa esimerkiksi lapsen ta-

paamiset. Perhehoitajalla saattoi olla eriävä näkökulma tapaamisten järjestämiseen lapsen edun näkökulmasta kuin sosiaalityöntekijällä. Perhehoitajan kokemuksena näissä tilanteissa oli usein se, että häntä ei uskottu tai kuultu, vaikka hän yritti kertoa näkemystään. Lapsen vahva rooli omassa prosessissaan vaatii siis prosessin aikuisten vahvaa yhteistyötä. Mikäli prosessi ei toimi aktiivisesti, voi lapsen roolin toteutuminen jäädä sattuman varaan riippuvaiseksi esimerkiksi perhehoitajan aktiivisuudesta, eikä tämä tilanne vastaa ollenkaan perhehoidon tarkoitusta.

4.2.2 Perhehoitaja ja sijaisperhe

Perhehoitoa järjestetään sekä toimeksiantosuhteisena että ammatillisena perhehoitona. Yksityinen henkilö, joka toimii perhehoitajana, toimii toimeksiantosuhteisena perhehoitajana. Perhehoitaja ja sijoittava kunta solmivat toimeksiantosopimuksen (Liite 10). Perhehoidossa oleva henkilö on sijoittavan kunnan asiakas. Perhehoitaja on sopimuskumppani. Toimeksiantosuhteen solminut perhehoitaja voi olla päätoiminen perhehoitaja, jonka päätulonlähde on perhehoitajana toimiminen. Sivutoiminen perhehoitaja tarkoittaa perhehoitajaa, joka käy kodin ulkopuolella ansiotyössä. Ammatillinen perhehoito on perhehoitoa, jota annetaan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun perhehoitolain 4 §:ssä tarkoitetun luvan perusteella (Perhehoitolaki 263/2915 4§).

Lastensuojelussa ammattihenkilön toimintaan kohdistuvat odotukset pohjautuvat hänen koulutukseensa ja sitä kautta tietämykseen ja ymmärrykseen alasta. Koulutus antaa selkeän viitekehyksen alalla toimimiselle. Perhehoitaja ei lähtökohtaisesti ole ammattihenkilö vaan tehtävänsä valmennettu luonnollinen henkilö. Perhehoitajan tehtävän voidaan kuitenkin ajatella olevan tasapainoilua tavallisen vanhemmuuden ja sosiaalialan ammattilaisen roolin välillä (Liite 3). Perhehoitajan tehtävää toteutetaan omassa kodissa, mahdollisen oman perheen ja oman verkoston keskellä. Jo näiden tekijöiden vuoksi perhehoitajan rooli ja prosessi ovat aina hyvin henkilökohtaisia. Erityisesti se, että perhehoitaja hoitaa tehtävänsä oman elämänsä keskellä omassa kodissaan on asia, joka on tärkeää pitää mielessä. Perhehoitajan kodin ja perheen yksityisyys on otettava huomioon. Vaikka perhehoitaja avaa kotinsa ovet uudelle lapselle ja tämän mukana tulevalle

verkostolle ja viranomaisille, perhehoitaja elää samoissa puitteissa myös omaa henkilökohtaista elämäänsä. Myös sijaisperheellä on perustuslain mukainen perhe-elämän suoja (liite 9).

Perhehoitajan roolia määrittelevä tekijä on se, mistä perhehoitomuodosta on kysymys. Ensisijainen lastensuojelun perhesijoitusmuoto on läheisverkostosijoitus, joka perustuu lapsen läheisverkostokartotukseen. Suomessa yhä useammin lapsi voidaan sijoittaa läheisverkostoon. Sitä pidetään lapsen kannalta hyvänä vaihtoehtona, jonka on todettu tukevan lapsen identiteetin muodostumista ja vahvistavan yhteenkuuluvuutta. (Lastensuojelulaki 417/2007 32:1 § 1; Sukulaissijaisvanhemmuus 2018.).

Sijaisperheiden toimintaprofiilit ovat keskenään erilaisia. Lyhytaikaista sijaisperhettä käytetään pääasiallisesti silloin kun lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena, kriisitilanteissa tai kun lapselle etsitään pitkäaikaista sijaisperhettä. Päivystysperheeseen lapsi voidaan sijoittaa päivystyksellisesti mihin vuorokaudenaikaan tahansa. Sijoitus lyhytaikaisessa sijaisperheessä kestää yleensä muutamasta päivästä muutamaa kuukauteen. Lyhytaikaisen sijoituksen aikana tehdään tiivistä yhteistyötä sijaisperheen, sosiaalityöntekijän ja lapsen vanhempien kesken. (Lyhytaikainen perhehoito 2018.)

Pitkäaikainen sijaisperhe sitoutuu tarjoamaan huolenpitoa ja kodin sijoitetulle lapselle toistaiseksi, jopa täysi-ikäisyyteen saakka. Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Sijaishuollon keskeinen tavoite on perheen jälleenyhdistäminen, kun se ei ole vastoin lapsen etua. Huostaanoton jatkamisen edellytyksiä arvioidaan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Sijaisperheeseen voidaan sijoittaa lapsi ja vanhempi yhdessä, joskus myös koko perhe. Tällöin sijaisperheeltä edellytetään vahvaa kokemusta perhehoidosta. Kysymyksessä on kuntouttava perhesijoitus avohuollon tukitoimena tai esimerkiksi sijoitettua lasta kotiutettaessa. (Räty 452–453; Äiti ja lapsi tai perhesijoitukset 2018.)

Perhehoitaja tarvitsee sijaisvanhemmuuteen riittävät valmiudet ymmärtääkseen sijoitetun lapsen tarpeet ja oikeudet. Lastensuojelulaki määrittelee perhehoitajan tehtäviksi lapsen suojelun, hoivan ja tuen, lapsen kehityksen seuraamisen, läheisten ihmisten yhteydenpidon tukemisen, lapseen sitoutumisen sekä kyvyn ja

mahdollisuuden sijoittavan tahon ja sijoitetun lapsen läheisten henkilöiden kanssa tehtävään yhteistyöhön (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun sijoituksessa tulee lastensuojelun sosiaalityöntekijän ensisijaisesti vastata yhteistyöstä sijaishuoltopaikan edustajan eli perhehoidossa perhehoitajan kanssa, mutta yhteyden edistäminen lapsen edun mukaisesti on myös perhehoitaja velvollisuus. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 126; Tervo 2018.)

Perhehoitaja on lapsen arkielämän asiantuntija. Perhehoitajan tiedolle ei kuitenkaan ole olemassa objektiivista kirjaamistapaa ja tämä luo usein haasteita toimintakulttuurissa, joka edellyttää tiedon dokumentointia. Perhehoitaja harjaantuu usein sijoitusprosessin myötä kuitenkin asiantuntijaksi sijoitetun lapsen oirehdivan erityisalueella ja tämä voi osaltaan johtaa perhehoitajan roolin ammatisoitumiseen. Perhehoidossa onkin paljon erityisosaamista ja laaja-alaista asiantuntijaverkostossa toimimista. Perhehoito ei kuitenkaan ole palkkatyötä. Perhehoitajalla on usein heikko asema sosiaalityön organisaatiossa. Perhehoitajaa ei pidetä ammattihenkilönä, vaan hänen rooliaan voidaan kuvata termillä ”äänetön asiantuntija”. (Rabb 2008, 153-157.)

Usein perhehoitaja joutuu myös tietämättään tai tahtomattaan sijaisvanhemmuudessa tilanteeseen, jossa toiminta ammattimaistuu, kun lapsen tarpeet ja vaatimus tulevat sijoituksen kuluessa esille. Perhehoitaja voi joutua tekemään valintoja työelämän suhteen ja esimerkiksi lapsen hoidon vaativuuden vuoksi jäämään pois ansiotyöstä. Toisaalta yhä useammin sijoittava taho edellyttääkin, että perhehoitaja jää pois työelämästä vastaamaan sijoitetun lapsen hoidosta. Jotta perhehoitaja voi turvata perheensä toimeentulon, voi olla, että perhe päätyy ottamaan uusia sijoituslapsia. Sijoittajatahot eivät kuitenkaan aina mielellään ole tukemassa perhehoidon ammatillistumista. Ristiriitaisesti ne kuitenkin sijoittavat lapsia perheisiin, joilla on tuntemusta sijaisperheenä toimimisesta ja ovat ”hyviksi tiedettyjä” (Rabb 2008, 151). Näin perhehoidosta alkaa muodostua ammattimaista toimintaa, se tuo perheelle työelämässä toimimista vastaavaa välttämättömyyttä toimeentuloa. (Hakkarainen ym. 2018, 37; Rabb 2008, 150-151.)

Sijaisperheen perhe-elämän tulee tarjota sijoitetulle lapselle turvallinen ja kannustava kasvuympäristö, jossa hänelle tarjotaan iän mukaista suojaa, hoivaa ja

tukea, ja jossa hänen myönteinen minäkuvansa ja itsetuntonsa pääsevät kehittymään. Perhehoidon tavoitteena on perhehoitolain mukaan edistää sijoitetun lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalisia suhteita. Sijaisperheessä sijoitetun lapsen tulee pystyä luottamaan, että sijaisperhe on sitoutunut häneen ja hänestä pidetään huolta, hänellä on oikeus pysyvyyteen ja jatkuvuuteen. Sijoitetulla lapsella on myös oikeus muodostaa pysyviä kiintymyssuhteita sijaisperheessä. Sijaisperhe tarjoaa sijoitetulle lapselle hänen kasvunsa ja kehityksensä kannalta ensiarvoisen tärkeän ympäristön, perheen, johon kuulua ja jossa elää tavallista perhe-elämää. (Lastensuojelulaki 52 §; Ketola 2008, 126-128, 150; Perhehoitolaki 2 § 1; Perhehoitajana toimiminen 2018.)

Sijaissisarusten rooli sijaisperheen ja sijoitetun lapsen prosessissa jää usein näkymättömäksi. Kuitenkin sijaisperheessä lasten välille syntyvät sisarussuhteet voivat olla erityisen merkittäviä kaikkien sijaisperheen lasten elämässä. Mannerheimin lastensuojeluliiton erityisasiantuntija Esa Iivosen mukaan sisarussuhteet ovat lapsen oikeuksien näkökulmasta kaikkein tärkeimpiä vertaissuhteita. Hänen mukaansa myös sijaisperheen biologiset lapset ovat roolinsa johdosta erityisen haavoittuvassa asemassa ja myös heitä koskee oikeus yhtenvertaiseen kohteluun ja erityiseen suojeluun. Rees´n tutkimuskeskuksen kansainvälinen kirjallisuuskatsaus sijaisvanhemmuuden vaikutuksista perheen omiin lapsiin nostaa esiin tärkeitä näkökulmia sijaissisaruksiin liittyen. Sijaisvanhemmuudella on myönteisiä vaikutuksia perheen omiin lapsiin, kuten oman perheen arvostuksen kasvaminen, kokemus ”tiimiin kuulumisesta”, empatian kehitys ja vastuulliseksi kasvaminen. Lisäksi perheen lapsille kehittyy sijaisperheenä toimimisen myötä syvällistä näkemystä ihmisten elämän haasteista. Sijaisperheenä toimiminen tuo kuitenkin myös haasteita perheen lasten elämään. On tärkeää miettiä, mitä tarkoittaa lapsen näkökulmasta se, että hän jakaa kotinsa, vanhempansa ja tavaran toisen lapsen kanssa ja miten häneen vaikuttaa se, että perheeseen sijoitettu lapsi voi olla hyvin tarvitseva tai että sijoitettu lapsi valehtelee ja varastaa. Perhehoidossa on muistettava pitää huolta myös sijaissisarusten hyvinvoinnista. He ovat kokonaisuuden kannalta äärimmäisen tärkeässä roolissa (Liite 6). (Liite 9), (Iivonen 2018; Höjer, Sebba & Luke, 2013.)

Toimeksiantosuhteiselle perhehoitajalle maksetaan perhehoitajana toimimisesta hoitopalkkiota sekä kulukorvausta. Hoitopalkkio on korvaus perhehoidossa olevan henkilön hoidosta. Hoitopalkkio määräytyy perhehoidossa olevan henkilön hoitoisuuden mukaan. Lisäksi hoitopalkkiota määriteltäessä tulee perhehoitolain mukaan ottaa huomioon toiminnan luonne. Perhehoitaja ei ole elatusvelvollinen sijoitettua lasta kohtaan vaan kulukorvauksella on tarkoitus kattaa perhehoidossa olevan henkilön elämiseen liittyvät kulut. Perhehoitaja voi tarvittaessa hakea harkinnanvaraista kulukorvausta todellisten kulujen mukaisesti tai jos lapsella on selkeä tarve jollekin. Haastattelututkimuksessa tuli esille, että perhehoitajat kokevat joskus joutuvansa asiakkaan asemaan ja ”vaativan perhehoitajan rooliin” pyytessään lapselle tärkeäksi katsomaansa tukea. Tämä voi johtua perhehoitajan aseman epäselvyydestä, mutta myös kohtaamattomuudesta, yhteistyön ja luottamuksen puutteesta sekä sosiaalityön kiireellisyydestä. Jos työntekijä ei tunne sijoitettua lasta ja hänen arjen tarpeitaan, kiireisessä työssä perhehoitajan välittämä tarve voi näyttäytyä perhehoitajan omana vaatimuksena.

4.2.3 Lapsen läheisverkosto

Lapsen sijoittamisessa ensisijainen sijaishuollon muoto on perhehoito ja perhehoidossa ennen kaikkea mahdollisuuksien mukaan lapsen läheisverkosto. Mikäli lapsen läheisverkostosta löytyy mahdollinen sijoituspaikka lapselle, tehdään sosiaalityön toimesta läheisverkostokartoitus. Kartoituksen avulla selvitetään läheisverkostoperheen mahdollisuus ryhtyä lapsen sijaishuolto paikaksi. Läheisverkoston kartoittamiseen tarvitaan huoltajan suostumus. Läheissijaisvanhemmuuteen liittyy erityiskysymyksiä, joiden huomioiminen on tärkeää sijoituksen onnistumisen mahdollisuuksien kannalta. Läheisverkostoperhe joutuu uudelleen arvioimaan suhdettaan lapsen syntymäperheeseen ja muuhun sukuun. Suhde lapseen muuttuu myös radikaalisti, kun esimerkiksi lapsen isovanhemmasta tulee lapsen arkivanhempi.

Lapsen syntymäperhe ja läheisverkosto on pidettävä lapsen elämässä mukana lapsen edun mukaisella tavalla silloinkin, kun lapsi sijoitetaan muualle kuin läheisverkostoon. Lastensuojelulaki edellyttää lapsen läheisten ihmissuhteiden

säilymisen turvaamista. Läheisten ihmissuhteiden turvaaminen on asia, jonka toteutuminen on mietittävä aina tapauskohtaisesti. On hyvin tilannekohtaista, millaiseksi lapsen läheisverkoston rooli muotoutuu sijoitustilanteessa. Lapsen näkökulmasta on olennaisen tärkeää, että läheisverkosto ja lapsen sijaisperhe ovat yhteistyössä lapsen parhaaksi.

4.2.4 Kunta sijoittajana

Lastensuojelussa lapsen perhehoitoon sijoittajana on kunta. Sijoittajan vastuulla ovat perhehoidon kokonaisuudesta vastaaminen, perhehoidossa olevan lapsen palvelujen ja tuen järjestäminen, perhehoitajan lakisääteisen tuen järjestäminen sekä perhehoidon seuranta ja valvonta. Lastensuojelulain (417/2007) 11 §: mukaan ”Kunnan on huolehdittava siitä, että...sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää... Lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen.” (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Kunnissa on sosiaalihuollosta vastaava toimielin, joka vastaa lastensuojelun toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä. Se tekee myös tarvittavaa yhteistyötä riittävien ja tarvittavien palvelujen järjestämiseksi ja asiantuntemuksen turvaamiseksi kunnan eri hallintokuntien, muiden viranomaisien, kuntien, kuntayhtymien sekä muiden palveluja järjestävien yhteisöjen ja laitosten kanssa. Kunnissa on oltava laadittuna kunnanvaltuuston hyväksymä suunnitelma muun muassa lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelma tulee tarkistaa vähintään neljän vuoden välein ja se on otettava huomioon talousarviota ja taloussuunnitelmaa laadittaessa. (Lastensuojelulaki 417/2007 11&12§.)

Perhehoitolain edellyttämä sijoittajakunnan tuki perhehoitajalle jakautuu neljään osa-alueeseen. Nämä ovat tiedollinen, taloudellinen ja emotionaalinen tuki sekä käytännön/arjen avun järjestäminen. Perhehoitolain mukaan myös perhehoitajalle on nimettävä oma vastuutyöntekijä jokaista hoidettavaa varten ja järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tavata vastuutyöntekijää sekä saada tukea. Perhehoitajan ja sijaisperheen tuen tarpeen määrittely ja tukeminen sijoitusprosessin kaikissa vaiheissa ovat erittäin tärkeitä perhehoitajan jaksamisen ja osaamisen

kannalta. Tähän tukemiseen sijoittavan kunnan on järkevää panostaa laajasti ja kattavasti. Lastensuojelun käsikirjan mukaan oikein rakennetut ja kohdennetut perhehoitajien tukimuodot hyödyntävät ensisijaisesti perhehoitoon sijoitettua lasta ja ne ovat osa perhehoidon laatua. Tuen ja yhteistyön ollessa riittävää ja sujuvaa myös sijoituksen arviointi ja seuranta helpottuu. Tuen tarve määrittyy sijoitetun lapsen ja sijaisperheen tarpeista käsin ja tämä korostaa asiakassuunnitelman tärkeyttä. Perhehoitajan tukimuodot kirjataan toimeksiantosopimukseen. (Perhehoitajan asema 2018.)

Perhehoidon tukeminen sisältää perhehoitajan ja hänen perheensä tukemisen lisäksi sijoitetun lapsen ja hänen lähiverkostonsa tukemisen. Tuen perustana ovat luottamus, arvostus, halu ja kyky yhteistyöhön sekä avoimeen vuorovaikutukseen. (Perhehoidon prosessi 2018.)

4.2.5 Viranhaltijoiden vastuut ja roolit

Lastensuojelussa toimivien viranhaltijoiden työtä määritellään etenkin lastensuojelulaissa ja perhehoitoon sijoitetun lapsen asioita hoidettaessa perhehoitolaissa. Lisäksi kaikki lastensuojelun perhehoitoa keskeisesti ohjaavat säädökset, kokoomataulukoissa kootut lapsenoikeudet ja ihmisoikeudet sekä lait (liitteet 8, 12, 13) määrittelevät luonnollisesti lastensuojelun sijaishuollon työtä. Kokoamataulukossa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja muiden lastensuojelun sekä terveydenhuollon viranomaisten vastuista ja rooleista avataan niitä näkökohtia, joilla nähdään olevan erityistä merkitystä perhehoidon prosessissa viranomaisyhteistyön kannalta perhehoidon järjestämisen, perhehoidossa olevan lapsen sekä perhehoitajan ja sijaisperheen näkökulmasta.

Lastensuojelun prosessissa viranomaisen valtaa käyttävänä vastuuhenkilönä toimii lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Viranomaisvallankäytön vastuullisuudesta ja velvollisuuksista säädetään muun muassa perustuslain pykälässä 118 (liite 9). Sosiaalityöntekijällä on prosessissa keskeisiä velvollisuuksia. Hänen tehtävänä on Terveys- ja Hyvinvoinnin laitoksen Lastensuojelun käsikirjan mukaan: ”toteuttaa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua tekemällä asiakassuunnitelma, järjestämällä avohuollon tukitoimia sekä tarvittaessa tekemällä kii-

reellinen sijoitus, huostaanotto sekä siihen liittyvä sijais- ja jälkihuolto.” (Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja tehtävät 2018). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huolehtia lakien mukaisten palvelujen tuottamisen järjestämisestä lapselle, hänen on valvottava lapsen edun toteutumista ja avustettava lasta puhevallan käytössä. Sosiaalityöntekijän on tarvittaessa ohjattava lapsi tarvittaessa oikeusavun piiriin ja huolehdittava, että lapselle haetaan tarvittaessa edunvalvojaa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi käyttää päätöksentekovaltaa lapsen kiireellistä sijoitusta koskevassa asiassa. (Hakkarainen ym. 2018, 13-15; Lastensuojelulaki 417/2007 12, 13, 24 §; Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kelpoisuus, tehtävärakenne, mitoitus ja koulutus 2018.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huolehtia lapsen osallisuudesta. Lastensuojelulain (417/2007) 29 §:n mukaan lapsen vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun vastaavan työntekijän tulee tavata lasta riittävän usein henkilökohtaisesti. Lapsen sosiaalityöntekijän tulee riittävästi ja tarvittavassa laajuudessa perehtyä lapsen elämäntilanteeseen, lapsen kokemuksiin, ajatuksiin ja tunteisiin. Hänen on annettava lapselle tietoa asiakkuudesta lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Sosiaalityöntekijän tulee tiedottaa sekä pyytää suostumusta tapaamisiin lapsen huoltajalta. Mikäli hän tapaa lasta ilman huoltajan suostumusta, hänen tulee kirjata tätä edellyttävät syyt lapsen asiakirjoihin. Tapaamisesta on ilmoitettava lapsen huoltajalle, jos se ei ole selvästi lapsen edun vastaista. Myös tässä on hyvä huomioida perhehoitajan rooli huoltajan roolia vastaavana, lapsen arjen asioista pääasiallisesti vastaavana henkilönä. (Iivonen 2018; Lastensuojelulaki 417/2007 29 §; Työskentely lapsen kanssa 2018.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee arvioida mahdollista tukitoimien ja palveluiden tarvetta. Hänen on järjestettävä monitoimijaista yhteistyötä lapsen asiassa. Perhehoitoon sijoitetun lapsen asioita tarkastellessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huomioida myös sijaisperhettä koskevat oikeudet ja velvollisuudet. Sijaisperheelle tulee turvata lainsäädännön edellyttämät perhe-elämän suoja ja tukea koskevat palvelut ja muut tukimuodot. (Iivonen 2018; Lastensuojelun toimijoiden tehtävät, kelpoisuus, tehtävärakenne, mitoitus ja täydennyskoulutus 2018; Tervo 2018.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei lastensuojelulain (407/2007) 12 §:n mukaan voi tehdä kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevaa päätöstä, vaan sen tekee johtava viranhaltija tai joku muu hänen määräämänsä viranhaltija. Johtava viranhaltija tekee päätökset myös huostaanotosta ja siihen liittyvästä sijaishuollosta, sijaishuoltopaikan muutoksesta tai huostassa pidon lopettamisesta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevat asiat yhdessä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. Jos sosiaalityöntekijä tai johtava viranhaltija suunnittelee tehtävän sijoitetun lapsen huostaanoton tai sijaishuollon muuttamista koskevia päätöksiä, on lapselle ja hänen vanhemmilleen, huoltajalleen ja henkilölle, jonka hoidossa hän on tai on ollut välittömästi ennen asian valmistelua, varattava tilaisuus tulla hallintolain mukaisesti kuulluksi. (Lastensuojelulaki 417/2007 12, 41, 42 §; Hallintolaki 434/2003 34:1 §.)

Tutkimustiedon sekä opinnäytetyön haastattelututkimuksen mukaan sosiaalityöntekijän rooliin perhehoidon prosessissa vaikuttaa keskeisesti se, että sosiaalityöntekijä on tullut tutuksi ja suhde sosiaalityöntekijään on rakentunut yhteistyössä luottamukselliseksi. Sosiaalityöntekijä on prosessin johtaja. Haasteita sosiaalityöntekijän roolin toteuttamiseen aiheuttaa kiire ja työntekijöiden vaihtuvuus. (Liite 2; Taulukko 1, s.18.)

Kun lapsi on otettu huostaan, lapsen olinpaikasta, hoidosta ja kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta päättää sosiaalihuollosta vastaava toimielin huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi. Tätä toteuttava viranhaltija päättää muun muassa mahdollisista yhteydenpidon rajoittamisesta lastensuojelulain mukaisesti. Kaikissa tilanteissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu sekä pyrittävä yhteistoimintaan lapsen, vanhemman ja huoltajan kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007 45 §.)

Terveydenhuoltoa veloitetaan lainsäädännöllä antamaan asiantuntija-apua, tutkimus-, hoito- ja terapiapalveluja lastensuojelun asiakkuudessa olevalle lapselle. Pahoinpitely- ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen tarvittavat palvelut tulee järjestää kiireellisenä. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee olla edustettuna, jos lapsen asioita käsitellään mahdollisesti rangaistavana

esitutkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä tai mahdollista koulusta erottamista koskevassa käsittelyssä opetustoimesta vastaavassa toimielimessä. Tämänkin tarkoituksena on vastata lapsen edun turvaamisesta. (Lastensuojelulaki 417/2007 15, 24 §.)

4.2.6 Edunvalvoja

Lastensuojelun perhehoidossa olevalla lapsella on oikeus edunvalvojaan, jos on perusteltua syytä olettaa, että hänen huoltajansa ei voi puolueettomasti valvoa lapsen edun toteutumista lastensuojeluasiassa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että lapselle tarvittaessa haetaan edunvalvojaa. Edunvalvojan tehtävänä on turvata lapsen oikeus osallisuuteen, kuulluksi tulemiseen sekä mielipiteen ilmaisuun. Edunvalvoja voidaan hakea lapselle tiettyä lastensuojeluasiata varten tai se voi kestää koko lastensuojelu asiakkuuden ajan. Edunvalvojan määräämistä edellyttää esimerkiksi tilanne, jossa lapsen huoltaja ei asiakassuunnitelman teossa kykene erottamaan omiaan ja lapsen tarpeita riittävästi, tai huoltajan passiivisuus lapsen puhevallan käytössä. Lastensuojelulain mukainen edunvalvoja käyttää lapsen puhevaltaa vain lastensuojeluasiassa. Edunvalvoja huolehtii lapsen mielipiteiden ja toivomusten esille tuomisen lastensuojelun prosessissa sekä tuo esiin oman mielipiteensä lapsen edun kannalta parhaasta ratkaisusta. (Lastensuojelun edunvalvonta 2018: Lastensuojelulaki 417/2007 § 22.)

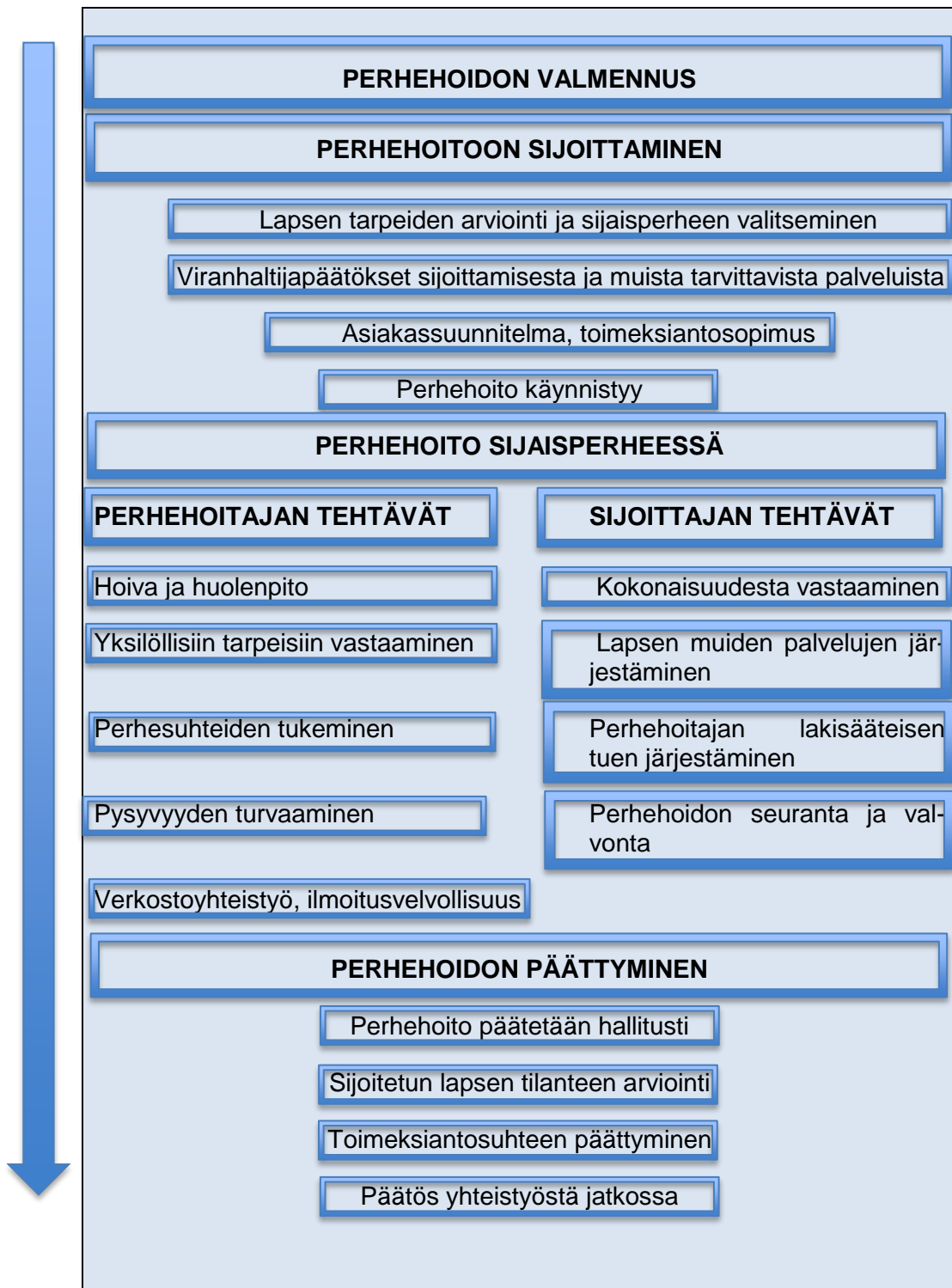
Jos lapsen huoltajaa tai hänelle läheistä henkilöä epäillään rikoksesta, lapselle määrätään edunvalvoja rikosasiaan tutkinnanjohtajan, syyttäjän maistraatin tai sosiaaliviranomaisen toimesta. Koska sijoitetulla lapsella on myös lastensuojelun asiakkuus, on saman edunvalvojan tarkoituksenmukaista edustaa lasta sekä lastensuojelu- että rikosasiassa. Rikosasiassa lapselle määrätään myös oikeusavustaja, joka on lapselle lojaliteettivelvollinen. (Työskentely lapsen kanssa 2018.)

4.2.7 Muut toimijat perhehoidon prosessissa

Perhehoidon prosessiin voi kuulua yllämainittujen lisäksi monia muitakin toimijoita. Perhehoitoon sijoitetun lapsen asioissa voi toimijoina olla esimerkiksi perhetyötä, monenlaisia lapsen tukimuotoja ja mahdollisesti tapaamispaikka, jossa lapsen ja vanhemman tapaamisia järjestetään. Perhehoitajalla ja sijaisperheellä voi olla monenlaisia tukimuotoja, jotka lisäävät perhehoidon prosessin toimijoita. Esimerkiksi perhehoitajan vapaanmahdollistajat, tilapäinen hoitoapu, työnohjaus ja perheen tuesta vastaava tukityöntekijä tai alkuohjaaja voivat olla tärkeitä henkilöitä perhehoidon prosessissa. Näiden muiden toimijoiden roolin selkeys perhehoidon prosessissa on tärkeä siinä missä kaikkien muidenkin toimijoiden. Useiden toimijoiden prosessissa selkeästi sovitut tavoitteet ja toimintamallit ovat keskeisessä roolissa toiminnan sujuvuuden ja tavoitteen täyttymisen kannalta. Keskeistä on ottaa huomioon myös se, että se henkilö, jota varten perhehoidon toimija on prosessiin otettu, on mukana määrittelemässä toimijan roolia ja sitä, mihin hän apua tarvitsee. Silloin kun on kyse esimerkiksi perhehoitajan tuesta, on perhehoitajan oltava mukana määrittelemässä, mitä tukea hän tarvitsee ja mistä hän kokee hyötyvänsä. Tukea ei voi määritellä ”ulkopuolelta” tai sen mukaan, mitä organisaatiolla on tarjottavana vaan tuen tarpeeseen on lähdettävä vastaamaan ihmisen oman kokemuksen ja tarpeen kautta.

5 LASTENSUOJELUN PERHEHOITAJAN PERHEHOIDON PROSESSI

Toimiva prosessi on toimivan perhehoidon edellytys. Prosessi on perhehoidon toimijoiden ”yhteinen käsikirjoitus” perhehoidon toteuttamiseksi. Yhteisellä ymmärryksellä prosessin suhteen päästään luomaan laadukasta ja toimivaa perhehoitoa sijoitetun lapsen ja hänen perheensä parhaaksi. Ilman yhdessä määriteltyä prosessia toiminta on tehotonta ja johtaa pahimmillaan siihen, että toteutetaan perhehoitoa juridis-hallinnollisiin tarpeisiin organisaation ja lain määrittelemiin tavoitteisiin. Tämän sijaan yhteisenä lähtökohtana tulee olla lapsen etu.

Kuvio 2. Perhehoidon prosessikaavio.

Perhehoidon prosessikuvaus, jota käytettiin perhehoitajien haastattelututkimuksessa kokemustiedon keräämisen pohjana, löytyy Hyvää perhehoitoa –oppaasta. Kyseisessä prosessikuvauksessa ennen kaikkia kaaviossa esitettyjä vaiheita on ensimmäisenä kohtana perhehoidon perustan luominen. Siihen liittyy perhehoi-

don arvojen ja asenteiden tunnistaminen, perhehoidon järjestäminen ja toiminta-ohje. Kunnalla tulee olla tehtynä perhehoitoon liittyen toimintasuunnitelma ja talousarvio. Perhehoidosta tulee näiden lisäksi tiedottaa ja perhehoitajia tulee rekrytoida toiminnan turvaamiseksi. Perustan luomisesta lähtien kukin prosessin vaihe vaatii toteutuakseen hyvin suunnitelmallisuutta ja riittäviä resursseja. Perhehoidon prosessi vaatii toimiakseen toimivia rakenteita, joita voidaan luoda ja ylläpitää toimivan prosessin kautta. Tässä kappaleessa kuvataan perhehoidon prosessia sen vaiheiden kautta ja seuraavassa taulukossa esitetään analyysin kooste. (Hakkarainen ym. 2018.)

Taulukko 6. Haastattelututkimuksen analyysin kooste.

	Onnistumisen avaimet	Kompastuskivet
Valmennusvaihe	+Valmennuksesta saa jonkin verran valmiuksia. +Valmennus oli hyvää itsereflektion aikaa. +Tykkäsin valmennuksesta, se oli ”avioliittoleiri”. +Perhehoitajakouluttajan rooli oli tärkeä.	-Valmennus on pintapuolinen. Kokemus opettaa tehtävään. -Valmennuksen kautta ei saavuteta käsitystä perhehoitajan tehtävästä.
Alkuvaihe	+Sosiaalityöntekijä on prosessin johtaja. +Alkuvaiheessa tiivis yhteistyö on tärkeää. Tapaamisia ja yhteydenpitoa sosiaalityöntekijän kanssa on oltava riittävästi. +Kumppanuuden muodostuminen. +Aloituspalaveri on tärkeä. +Asiakassuunnitelmassa asetetaan tavoitteet ja luodaan yhteiset pelisäännöt. +Alkuvaiheessa selkeä tilanteen kartoittaminen on tärkeää. +Perhehoitajan on hyvä tutustua lapsen syntymäperheeseen mahdollisuuksien mukaan. +Perhehoitajan aktiivinen rooli on tärkeä. +Lapset tarvitsevat paljon tukea.	-Taustatietojen puute. -Asiakassuunnitelmaan varattu aika voi mennä biologisen perheen tukemiseen. -Suhteet lapsen syntymäperheeseen voivat haastaa. Syntymäperhe tarvitsee apua sosiaalityöntekijältä. -Sosiaalityöntekijää on vaikeaa tavoittaa. -Lapsen tilanne on ollut epästabiili pitkään, lapsen sijoitusta on kokeiltu usean eri sukulaisen luokse. -Sijoitus tehdään pätkissä, lapselle tehtiin ensimmäinen asiakassuunnitelma 4 ½ vuoden kuluessa. Sijoituspätkiä on ollut tuona aikana lähes 10. -> Olosuhteet eivät mahdollista lapsen tilanteen vakauttamista. -Luottamuspula.
Työskentelyvaihe Vakiintunut vaihe	+Sosiaalityöntekijä ohjaa prosessia.	-Työntekijöiden jatkuva vaihtuminen.

	<ul style="list-style-type: none"> +Asiakassuunnitelma ja sen suunnittelemisen pala kerrallaan on tärkeää. +Palaverit tarpeen mukaan. +Palaverien etukäteissuunnittelu. +Toimiva yhteistyö. +Luottamus. +Riittävä yhteydenpito sosiaalityöntekijän kanssa. +Selvä työnjako. +Suunniteltu arki ja ennakointi. +Lapsi tulee kuulluksi, sosiaalityöntekijä tapaa lasta kerran kuussa. +Toimintakäytännöt selkeitä, etukäteen suunniteltuja. 	<ul style="list-style-type: none"> -Eri toimijoilta tulee erilaisia ohjeita, tekee toimimisesta sekävää. -Sosiaalityöntekijä ei ole tavannut lasta vuosikausiin. -Syntymävanhemmat ovat huoltajia, isää ei aina ole muistettu kutsua palaveriin. -Perhehoitaja ”jää yksin lapsen kanssa”. -Haasteena saada oikeanlaisia tukitoimia. -Tukitoimien määrittäminen organisaatiolähtöisesti. -Perhehoitajan kuuleminen tukitoimia määriteltäessä.
Kriisivaihe	<ul style="list-style-type: none"> +Kriisivaiheen varalle on oltava etukäteissuunnitelma. +Kriisivaiheessa tukitoimia on tärkeää saada nopeasti. +Kriisiapua on saatu kriisikeskuksen kautta. +Eriolaisten avuntarjoajatahojen tunteminen. +Tutut työntekijät ovat ehto kriisivaiheen avun tarjoamiselle. 	<ul style="list-style-type: none"> -Koko prosessi on ollut kriisivaihetta. Sopimukset on tehty päätöksissä ja asiakassuunnitelmaa ei ole ollut. -Lapsi kokee toistuvat kotoa poishakemiset syyllistävänä. -Pätkäsijoitusten aiheuttama tilanteen sekavuus johtaa siihen, ettei lapsi saa apua mistään muualtakaan. -Työntekijät vaihtuvat jatkuvasti. -Sosiaalityöntekijä ei ohjaa prosessia. -Viranomaisyhteistyötä ei ole ollut kriisivaiheessa. -Syntymäperhe syyllistää muita kriisitilanteesta. -Odotetaan lapsen ”stabiilia tilaa” jotta lapsi voi saada apua. -Kun tukea pyydetään, kyseenalaistetaan perheen kyky toimia lapsen sijaishuoltopaikkana. -Perhehoitaja ei saa apua, vaikka yrittää sitä pyytää. -Asiakassuunnitelmassa ei ole suunniteltu kriisivaiheen toimintaa. -Muutokset aiheuttavat lapselle kriisin. -Psykiatrisen puolen avun saaminen on vaikeaa. -Liian myöhäinen vastaaminen kriisivaiheen tuen tarpeeseen. -Kriisivaiheessa avun hakemisen resurssit ovat vähäiset.

Sijoituksen päätyminen / siirtyminen toiseen perheeseen	+Kun siirto oli päätetty ja tutustumiset aloitettu, lapsia kannustettiin ja tuettiin uuteen perheeseen. Siirtoprosessi sujui hyvin. +Jäähväisten sanomisella on merkitystä kaikille osapuolille. Tämä on tärkeää muistaa ja huolehtia mahdollisuudesta sanoa heipat.	-Työntekijöiden jatkuva vaihtuminen. -Eri toimijoilta tulee erilaisia ohjeita, tekee toimimisesta sekavaa. -Sosiaalityöntekijä ei ole tavannut lasta vuosikausiin. -Syntymävanhemmat ovat huoltajia, isää ei aina ole muistettu kutsua palaveriin. -Perhehoitaja ”jää yksin lapsen kanssa”.
---	---	---

Taulukossa 6 esitetty haastattelututkimuksen analyysin kooste kuvataan tarkemmin vaiheittain seuraavissa luvuissa, tehtävän teoreettis-metodologiseen viitekehukseen peilaten.

5.1 Valmennusvaihe

Perhehoitolain mukaan perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopeva antamaan perhehoitoa (Perhehoitolaki 263/2015, 6§ 1 mom). Ennen perheen osallistumista ennakkovalmennukseen selvitetään valmennukseen osallistumisen ehdottomat esteet, joita ovat esimerkiksi terveyteen tai rikostaustaan liittyvät esteet (Back-Kiiänmaa & Hakkarainen 2008, 125). Perhehoitajuutta harkitsevilla on oikeus saada valmennusta perhehoitajan tehtävään sekä tietoa sijaisvanhemmuudesta. Sijaisperheeksi sitoutuminen tarkoittaa haastetta ja elämänmuutosta koko perheelle. Valmennusta voidaan järjestää yksilö/perhevalmennuksena tai ryhmämuotoisena valmennuksena. Yleisesti kunnissa ja eri perhehoitoa tuottavilla organisaatioilla on käytössä Pesäpuun ja Perhehoitoliiton Pride-perhehoidon valmennusohjelma. Valmentajina ohjelmassa toimivat valmentajiksi koulutetut sosiaalityöntekijä ja kokenut perhehoitaja työparina. (Perhehoitajan asema 2018.) Poikkeuksen valmennusmuodon suhteen tekevät läheisverkostosisjoitukset. Lapsen ensisijainen sijoittamisen muoto on läheisverkostokartoituksen perusteella tehtävään hyväksytty perhe, joka ottaa lapsen osaksi omaa perhettään. Läheisverkostoperheet valmennetaan tehtävään useimmiten jälkikäteen. Läheisverkostosisjoitusten valmennusmuotona on usein yksilövalmennus.

Opinnäytetyömme haastattelututkimuksessa läheisverkostoperheet kokivat valmennuksen velvollisuudeksi, josta heille ei ollut erityistä hyötyä.

Pride-valmennuksen teemat sisältävät lapsen mahdollisuuden käsitellä menetyksiään, oikeuden perhesuhteisiin, oikeuden hoivaan, kasvatukseen ja turvallisiin rajoihin, perhehoitajalle tietoa ja kokemuksia perhehoidosta ja adoptiosta sekä tulevaan muutokseen valmistautumiseen. Pride-ohjelman mukaan perhehoitaja tarvitsemat valmiudet ovat suojella ja hoivata lasta, tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kehitykselliset viiveensä, tukea lapsen suhdetta syntymävanhempiansa ja turvata tärkeiden ihmissuhteiden jatkuminen, sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan sekä tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. Nämä valmiudet koostuvat vanhemmuudesta, mutta erityisesti myös sijaisvanhemmuudessa tarvittavista tiedoista ja taidoista. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 125-131.)

Valmennuksen tavoitteena on saada sijaisvanhemman tehtävästä tietoisia, riittävät valmiudet omaavia sijaisvanhempia. Tavoitteena on, että he pystyvät tekemään tietoisin valinnan sijaisperheeksi ryhtymisestä. Opinnäytetyön haastattelututkimuksen mukaan valmennuksen avulla ei kuitenkaan koettu saavutettavan todellista käsitystä perhehoitajan tehtävästä. Mikäli valmennuksessa ei synny todellista käsitystä perhehoitajan tehtävästä, on tietoisin valinnan tekeminen mahdotonta. Perhehoidossa perhehoitajan tulee tarjota lapselle pysyvyyttä ja jatkuvuutta. Sijoitettavan lapsen oikeus on päästä hyvin valmennettuun perheeseen. Valmennuksen aikana on tarkoitus saada tietoa perhehoitajan tehtävästä sekä sen mukanaan tuomista muutoksista ennakkoon. Näin tuleva sijaisperhe voisi varautua muutoksiin, eivätkä ne tulisi yllätyksinä. Pride-koulutusta pidetään myös yhteistyön aloittamisen avaimena perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän välillä. Sijaisperheiden ennakkovalmennus on perhehoidon sosiaalityön tärkeimpiä perustehtäviä, jolla luodaan perhehoidon työn perusta. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 122-124.) Opinnäytetyön haastattelututkimuksessa perhehoitajat kokivat saaneensa pride-valmennuksesta jonkin verran valmiuksia perhehoitajan tehtävään. Valmennus koettiin pintapuolisena. Perhehoitajan tehtävään koettiin opettavan kokemus tehtävässä. Valmennusaika koettiin hyvänä itsereflektion aikana

ja kokemusta valmennuksesta kuvattiin esimerkiksi "avioliittoleirinä". Perhehoitajavalmentajan rooli oli hyvin merkityksellinen.

Valmennuksen lopuksi valmiudet perhehoitajan tehtävään arvioidaan tasa-arvoisessa yhteistyössä valmentajien ja valmennettavien kanssa. Yhteinen arviointityöskentely on pohjaa tulevalle perhehoidon yhteistyölle, jossa Pride-ohjelman mukaan sijaisvanhempia pidetään asiantuntijoina omassa tehtävässään ja sosiaalityöntekijää omassaan. Tässä yhteistyössä erilainen osaaminen sekä asiantuntijuus yhdistyvät ja tasa-arvoinen yhteistyökumppanuus toteutuu toiminnassa lapsen parhaaksi. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 129-132.) Valmennuksen luoma odotusarvo perhehoitajan roolista moniammatillisen tiimin jäsenenä osoittautuu haasteeksi niin kansainvälisessä, kotimaisessa kuin opinnäytetyömmme tutkimushaastatteluissa. (liitteet 3, 5.) Tällä tarkoitetaan sitä, että perhehoitajalle luodaan odotusarvo yhteistyöstä, joka ei kuitenkaan usein toteudu odotusten mukaisesti.

Perhehoitoon sijoitetuilla lapsilla on usein vaurioita kiintymysmalleissaan ja heidän vuorovaikutustaitonsa ovat puutteelliset. Nämä asettavat haasteita perhehoitajalle. Harvoin lastensuojelun perhehoidossa ollaan siinä tilanteessa, että tavallinen hyvä vanhemmuus riittää korjaamaan ennen sijoitusta syntyneitä vaurioita. Lastensuojelun perhehoitajiksi hakeutuvien henkilöiden on hyvä tietää tämä jo valmennusvaiheessa. Kun edelleen haetaan "tavallisia perheitä", voi mielikuva toiminnasta olla hyvin vääristynyt. (Tuovila 2008, 52.)

5.2 Alkuvaihe

"Sosiaalityöntekijät toivat lapset meille ja antoivat käyntikortin. Luvattiin, että yksin ei jätetä, ja kahteen viikkoon kukaan ei ollut meihin yhteydessä." (perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Sijoituksen alkuvaihe on perhehoitajan näkökulmasta haastava. Sijoituksen alku tulee useimmiten yllätyksenä, vaikka perhe olisi valmennettu tehtävänsä ja odottanut sijoitettavaa lasta pitkäänkin. Läheisverkostokartoituksen kautta sijaisperheeksi ryhtyneille tilanne on yllätyksellisin, he eivät ole ehtineet valmentautua tehtävään. Alkuvaiheeseen liittyy paljon kysymyksiä ja uutta. (Liitteet 2, 4.)

Opinnäytetyön haastattelututkimuksessa toimivaan alkuvaiheeseen liittyy keskeisesti prosessin alkuvaiheen selkeä määrittely kunnallisessa lastensuojelun perhehoidon toimintaohjeessa. Prosessin aloitukseen liittyy aloituspalaveri ja huolella valmisteltu asiakassuunnitelma, jonka pohjalta tehdään perhehoitajan ja sijoittavan kunnan välinen toimeksiantosopimus lapsen sijoituksesta (liite 10). Haastattelututkimuksen mukaan alkuvaihe on usein kaottinen, aloituspalaveri voi jäädä pitämättä tai siinä keskitytään vahvasti muihin asioihin kuin prosessin alkuvaiheeseen, kuten syntymäperheen tukemiseen. Perhehoitajan näkökulmasta prosessin alkuvaihetta haastaa lapsen tilanteen epästabiilius, sosiaalityöntekijän vaikea tavoitettavuus ja sijoituksen tekeminen pätkissä, jolloin olosuhteet eivät mahdollista lapsen tilanteen vakauttamista. Alkuvaiheessa prosessin on oltava aktiivinen ja kaikkien toimijoiden yhteistyön tiivistä. Sosiaalityöntekijän tulee olla prosessin johtaja, olla tavoitettavissa ja huolehtia riittävästä yhteydenpidosta ja tapaamisista. Prosessin alkuvaiheessa on tärkeää, että myös perhehoitaja on aktiivisessa roolissa. Alkuvaiheessa muodostunut hyvä yhteistyö ja kumpu-panuus vaikuttavat jatkossa prosessin toimivuuteen. Alkuvaiheessa perhehoitaja ja lapset tarvitsevat paljon tukea. Mikäli riittävä yhteistyö alkuvaiheessa ei toteudu, siitä voi seurata prosessia jatkossa haastava luottamuspula.

5.3 Vakiintunut vaihe

“Tämä oli oikeasti hyvä prosessi, useita palavereita kolmen kuukauden aikana. Suunniteltiin pala kerrallaan.”

(perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Opinnäytetyön haastattelututkimuksen mukaan prosessin vakiintunut vaihe on toimiva silloin kun sosiaalityöntekijä ohjaa prosessia. Toimivaan prosessiin kuuluu, että sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan välinen yhteydenpito on riittävää, toimintakäytänteet sekä työnjako ovat selkeitä ja etukäteen suunniteltuja. Haastattelututkimuksessa vakiintuneen vaiheen onnistumista kuvaa ”suunniteltu arki ja ennakointi”. Toimivassa prosessissa tämä mahdollistuu. Valkosen tutkimuksessa samat tekijät määrittävät onnistunutta prosessia. Toimivalla yhteistyöllä ja luottamuksella on suuri merkitys. Luottamuksellisessa suhteessa on paremmin mahdollista pyytää ja saada tukea. (Liite 2.)

“Työskentely- /vakiintunutta vaihetta ei ole ollut, työntekijät ovat vaihtuneet koko ajan.” (perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Käytännössä perhehoitajilla on usein kokemus riittämättömästä yhteistyöstä. Haastattelututkimuksen mukaan perhehoitaja jää usein yksin lapsen kanssa. Huonosti toimivassa prosessissa on riskinä, että perhehoitaja ja sijoitettu lapsi jäävät ilman riittäviä, sopivia ja oikea-aikaisia tukitoimia (liite 2). Opinnäytetyön haastattelututkimuksessa sekä useissa eri aikoina julkaistuissa lähteissä tulee esiin, että kokemukset perhehoidon tuesta vaihtelevat erittäin hyvästä todella heikkoon, tuen järjestyminen on sattumanvaraista ja vaatii perhehoitajalta paljon oma-aloitteisuutta ja taistelutahtoa. Perhehoitajan tulee arjesta vastaamisen lisäksi olla itse erittäin aktiivinen saadakseen palveluja lapselle. Nykyinen lastensuojelun palvelujärjestelmä epäonnistuu tukemaan lasten ja nuorten hyvinvointia ja resilienssikykyä. Vaihtuvien työntekijöiden kulttuuri ei tue pysyvyyttä, eikä luottamuksen rakentumista. Tällöin voidaan puhua jopa lastensuojelun sijaishuollon rakenteellisesta väkivallasta. (Lahtinen & co 2018, 112, Heinonen 2011, 14-20.)

*“Eri toimijoilta tulee erilaisia toimintaohjeita, mitä enemmän toimijoita, sitä haastavampaa voi toimiminen olla.”
(perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)*

Tämä kokemus kuvastaa verkostoyhteistyön tärkeää merkitystä. Toimimattoman prosessin merkittävä aiheuttaja voi olla koko verkoston kanssa tehtävän yhteistyön toimimattomuus tai puuttuminen. Jos kukin toimija toimii omista lähtökohdistaan käsin, haastaa prosessin toimivuutta sen hajanaisuus.

“Perhehoitajana olen ottanut vastuun myös siitä, että asiakassuunnitelma päivitetään.” (perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Haastattelututkimuksen analyysin perusteella selkeä roolien määrittely on keskeinen prosessin toimivuuteen vaikuttava tekijä. Usein roolit jäävät määrittelemättä ja perhehoitaja lapsen arjesta vastaavana aikuisena ottaa hoitaakseen myös muiden toimijoiden tehtäviä. Perhehoitaja tasapainoilee “tavallisen vanhemman” ja “ammattilaisen” roolien välillä. Mikäli prosessi on toimimaton, voi rooli painottua “ammattilaisen” rooliksi ja tehtävä kuormittaa koko sijaisperheen arkea.

Toimivalla yhteistyöllä on suuri merkitys myös lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta. Vain järjestelmällisen ja suunnitelmallisen työskentelyn sekä tiiviin yhteydenpidon myötä sosiaalityöntekijä voi saada lapsen asioista riittävästi tietoa päätöksentekoa varten. Suunnitelmallisen työskentelyn avulla voidaan varmistaa, että perhehoidon ja sijaislapsen tuki on riittävää koko sijoitusprosessin ajan. Tiiviin työskentelyn ja yhteydenpidon avulla voidaan ennalta ehkäistä ongelmatilanteita ja ehkäistä niiden kasautumista. Suunnitelmatyöskentelyn avulla perhehoitaja saa mahdollisuuden tuoda esille havaitsemaansa tuen tarvetta ja tuki suunnitellaan vastaamaan tarvetta. Haastattelututkimuksessa tuen määrittäminen näyttäytyi useimmiten organisaatiolähtöiseksi, eikä vastannut sijaisperheen tarvetta. (Liite 3) (Heinonen 2011, 25-26.)

Perhehoitajien arjen kuvauksissa haastattelututkimuksessa näkyy, kuinka tärkeä lapsesta tulee perheelle. Iloa tuottavat pienetkin onnistumisen kokemukset ja pahinta on suhteen katkeaminen lapseen. Keskimäärin arki on tavallista, kuitenkin enemmän aikaa vaativaa, sillä sijoitetulla lapsella on usein erityistarpeita ja kontakteja useisiin eri ammattilaisiin. (Valkonen 86-99.)

5.4 Kriisivaihe

“Koko prosessi on ollut kriisivaihetta. Lapsella noin 10 sopimusta perhehoitoon, kestoltaan kaksi viikkoa - vuosi. Sijoitus on kestänyt nyt 4 ½ vuotta, nyt on tehty ensimmäinen asiakassuunnitelma.”
(perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Lapsen sijoittaminen oman kodin ulkopuolelle on lapselle kriisi. Kaikkien ihmisten elämään kuuluu kriisejä, sijaishuollossa olevan lapsen elämässä kriisit voivat korostua. Sijaishuollon tavoitteena on turvata lapselle vakaat olosuhteet. Toimimaton prosessi voi pahimmillaan johtaa siihen, että koko prosessi näyttäytyy sekavana kriisivaiheena. Tämä voi johtaa myös siihen, ettei lapsi saa apua mistään muualtakaan, kun odotetaan lapsen tilanteen vakiintumista. Haastattelututkimuksessa tuli esiin kokemuksia, että perhehoitaja ei ole saanut apua pyytäessään tai sijaisperhettä on syyllistetty kriisitilanteesta ja huonoimmillaan viranomaisyhteistyötä kriisivaiheessa ei ole ollut ollenkaan.

“Lapsi on kokenut toistuvan kotoa hakemisen syyllistävänä; kun hänet poistetaan, perhe-elämä seesteytyy.”

(perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Suunnittelemattoman perhehoidon taakan kantajaksi voi joutua lapsi. Tällöin hänestä tulee “syntipukki”, vaikka kyse on koko syntymäperheen haasteista. Aikuisien tehtävä on vastata lapsen kasvuolosuhteista ja kasvatuksesta. Lapsen haasteet eivät saa näyttäytyä lapsen huonoutena. Perhehoitajan näkökulmasta lapsen tilanteen vakauttaminen voi olla hyvin vaativaa, mikäli haastavaan oirehdintaan johtavia tekijöitä ei selvitetä ja niihin ei puututa.

“Kriisissä olevan ihmisen voimavarat hakea apua ovat aivan nolla.”

(perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Opinnäytetyön haastattelututkimuksen mukaan kriisivaiheessa haastavat sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja se, että sosiaalityöntekijä ei johda prosessia. Ehdottomana edellytyksenä kriisivaiheen tuen saamiseksi on ennalta olemassa oleva luottamuksellinen suhde apua tarjoavaan tahoon. Sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen hyvinvointi kulkevat käsi kädessä. Mikäli luottamuksellista suhdetta ei ole, voi avun hakeminen olla vaikeaa, sillä perheellä voi olla huoli, että heidän kykynsä toimia lapsen sijaishuoltopaikkana pahimmillaan kyseenalaistetaan. Kriisivaiheen toiminta on hyvä olla suunniteltuna asiakassuunnitelmassa. Perhehoitajan tuen tarpeeseen tulee kriisivaiheessa vastata välittömästi lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Hyvä perhehoitaja osaa tarvittaessa pyytää apua, eikä hän “jää pärjäämään” lapsen hyvinvoinnin kustannuksella. Sijoitetun lapsen ja sijaisperheen tarvitsema tuki voidaan määrittää vain yhteistyössä perhehoitajan ja sijaisperheen kanssa. Jokainen perhe on erilainen myös tuen tarpeissaan. Tukea ei voi myöskään määrittää se, millaista tukea on totuttu käyttämään tai mikä on taloudellista tai helposti saatavilla.

5.5 Sijoituksen päättyminen

“Loppui kuin seinään.”

(perhehoitaja, opinnäytetyön haastattelututkimus)

Haastattelututkimuksen mukaan sijoituksen päättyminen on merkityksellinen vaihe kaikkien perhehoidon prosessin toimijoiden kannalta. Se tulee tehdä suunnitellusti ja hallitusti aina kun on mahdollista. Perhehoitajan aktiivinen rooli lapsen äänenä on erityisen tärkeää tässä vaiheessa. Perhehoitaja on lapsen ja koko sijaisperheen arjen asiantuntija ja hänen tehtävänsä on toimia kaikkien lasten äänenä. Sosiaalityöntekijän tehtäväksi jää huolehtia ihmissuhteiden jatkuvuudesta ja lapsen tahtisesta, turvallisesta siirtymävaiheesta.

Perhehoitajan ja sijaisperheen näkökulmasta sijoituksen päättyminen on haastavaa erityisesti silloin kun sijoitus päättyy ennalta suunnittelematta tai lapsi palaa epäselviin olosuhteisiin ja yhteys lapseen katkeaa. Tämä tarkoittaa perhehoitajan näkökulmasta sitä, että hänelle jää huoli rakkaaksi tulleen lapsen pärjäämisestä. Huoli koskettaa myös mahdollisia sijaissisaruuksia. Valkosen tutkimuksessa sijoituksen suunnittelematonta päättymistä ja yhteyden katkeamista lapseen luonnehdittiin jopa yhtä tuskalliseksi kokemukseksi kuin lapsen kuolema. Perhehoitajan oikeudet lapseen päättyvät, kun virallinen suhde katkeaa. (Liite 2.)

Olisipa tämä sisaruus tullut jäädäkseen, vaikka toinen näistä lapsistani onkin meillä vain toistaiseksi.” - sijaisvanhempi

(www.perhehoitoliitto.fi/meidansakki)

5.6 Perhehoitoon vaikuttavia tekijöitä

Perhehoidon tärkeimmäksi laatukriteeriksi Valkonen (2015, 69) on nostanut Hardenin (2008) tutkimukseen viitaten kiintymisen ja sitoutumisen lapseen. Haastattelututkimuksessa yhdeksi keskeiseksi onnistumisen avaimeksi nousee se, että lapsen etu ohjaa prosessia ja se määrittellään kaikkien toimijoiden yhteisymmärryksessä. Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu perhehoidon onnistumista edistäviksi tekijöiksi vahva ammatillinen tuki sijaisperheelle, avoimuus kulttuurien erilaisuudelle sijaisperheessä, hyvät sijaisperheen sisäiset suhteet, riittävä taloudellinen tuki ja sijaisvanhempien hyvän kasvattajan ominaisuudet.

Hyvän kasvattajan ominaisuuksia ovat herkkyys lapsen tarpeiden huomioimiselle, kyky tuottaa tietoa lapsen kehittämisestä sekä kyky antaa positiivista palautetta. Lisäksi on tärkeää pystyä tekemään yhteistyötä lapsen verkoston kanssa. (Ketola 2008, 58.) Opinnäytetyön haastattelututkimuksessa nämä perhehoidon onnistumiseen liittyvät tekijät näyttäytyvät prosessin näkökulmasta käsin, perhehoidon prosessi tulee joko edellä mainittujen tekijöiden mahdollistajaksi tai esteeksi. Laadukkaan perhehoidon takaamiseksi tulee kiinnittää huomiota monenlaisiin osatekijöihin. Nämä liittyvät lapsen kuulemiseen, perhehoitajaan, perhehoidon tilanteeseen, toimijoiden hyvään yhteistyöhön ja toimivaan prosessiin. Tärkeänä yhteisenä arvona tulee olla perhesijoituksen huolellinen yhteinen suunnittelu. Yhteistyölle ja kaikkien osapuolten yhteisille tapaamisille tulee olla riittävästi aikaa. Kaikkien osapuolten kunnioittava suhtautuminen toisiinsa on hyvän perhehoidon edellytys. Haastattelututkimuksen mukaan tämä muissakin lähteissä esiintyvä ilmiö näkyi niin, että osatekijät olivat sattumanvaraisia ja sosiaalityöntekijästä riippuvaisia.

5.6.1 Motiivit ja sitoutuminen perhehoitajan tehtävään

Opinnäytetyönä tehdyssä haastattelututkimuksessa keskeisimmiksi sijaisvanhemmuuden motiiveiksi nousivat halu auttaa, kokemus siitä, että perheeseen mahtuu lisää lapsia, halu pitää lapsi suvussa ja perhehoitajan toive ”elämän uudesta suunnasta”. Keskeisimpinä sijaisvanhemmuuden motiiveina nähdään niin kutsutut altruistiset eli epäitsekkäät motiivit, näistä keskeisimpänä halu auttaa lasta tai halu vaikuttaa myönteisesti lapsen elämään. Altruististisia motiiveja täydentää perheen omat motiivit. Motiiveista ”halu pitää lapsi suvussa” liittyy erityisesti läheisverkostosijaisvanhemmuuteen. Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motiiveilla on keskeinen vaikutus sijaisperheenä toimimiseen, motiivit vaikuttavat sitoutumiseen, joka on yksi keskeinen perhehoidon laatuun vaikuttava tekijä. Nämä haastattelututkimuksessa esiin nousseet tekijät näyttäytyvät samoina myös perhehoitoon liittyvässä tutkimustiedossa sekä alan kirjallisuudessa.

Perhehoitoon liittyvässä tutkimuksessa sekä kirjallisuudessa perhehoitajaksi ryhtymisen taustamotiiveista sisäsyntyiset motiivit on todettu useimmin hyvälaatuisen perhehoitoon johtaviksi motiiveiksi. Sisäsyntyisillä motiiveilla tarkoitetaan

esimerkiksi auttamisen halua sekä halua tehdä jotain yhteiskunnan eteen. Lastensuojelun perhehoidossa lapsilähtöiset motiivit näyttävät olevan vahvin edellytys sijoituksen onnistumiselle. (Liitteet 3, 5) (Valkonen, L. 2008, 100.)

Rees´n tutkimuskeskuksen kansainvälinen kirjallisuuskatsaus (Liite 5) sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motiiveihin nostaa edellä mainittujen tekijöiden lisäksi esiin tärkeän huomion perhehoitajaksi ryhtymisen taustamotiivien ”kertautumisesta”. Tällä tarkoitetaan, että perhehoitajaksi ryhtymistä harkitseva on usein jossain vaiheessa elämää tuntenut jonkun perhehoitajana toimivan henkilön. Yhtä lailla suuressa roolissa on siis se, millaista tietoa perhehoitajat välittävät kokemuksestaan. Huonot kokemukset kertautuvat niin, että perhehoitajaksi ryhtymistä miettivä henkilö ei jatka hakeutumista perhehoitajaksi kuullessaan perhehoidon toimimattomuudesta ja haasteista. (Liite 5.)

Valkosen tutkimuksen mukaan tärkein perhehoidon laatukriteeri; sitoutuminen ja kiintyminen lapseen, on haasteellista perhehoidossa usein vaikeasti määriteltävän tekijän, sijoituksen keston vuoksi. Perhehoitajalle voi olla vaikeaa kiintyä lapseen, mikäli on tiedossa, että sijoitus voi olla lyhytaikainen. Lastensuojelun asiakassuunnitelman päivittämisen yhteydessä käydään aina keskustelu perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuudesta. Suomessa ei lähtökohtaisesti tunneta pysyvää sijaishuollon sijoituksen muotoa ja tämä voi haastaa perhehoitajan kiintymistä lapseen. Yhtenä ratkaisuna Valkosen tutkimuksessa esitetään, että perhehoitajan roolin jatkuvuutta lapsen elämässä voitaisiin toteuttaa mahdollisuuksien mukaan ”kummin roolina” silloin kuin sijoitettu lapsi palaa omaan syntymäperheeseensä. (Valkonen 2015, 41.)

5.6.2 Lähtötilanne

Tärkeänä onnistuneen perhehoidon taustatekijänä on huolellinen suunnittelu- vaihe. Perhehoidon asiakkaalle tulee löytää hänen tarpeisiinsa vastaava sijoituspaikka. Miriam Kalland toteaa Sopiva sijaiskoti lapselle -hankkeen tuloksia esittelevässä artikkelissa (Kalland 2015, 177) lastensuojelua arvosteltavan kahdesta hyvin erilaisesta näkökulmasta. Yhtenä näkökulmana on, että lapsia otetaan huostaan ilman riittäviä perusteita. Toisaalta on niitä tilanteita, joissa lapsen kärsimys on pitkittynyt, eikä perheen tilanne ole kohentunut, jolloin tilanteeseen ei

puututa riittävän tehokkaasti. Molemmat tilanteet ovat sinällään jo asettaneet heikot lähtökohdat sijoituksen onnistumiselle. Kalland pohtii hankkeen lopputuloksia läpi käydessään, että yhteiskunnassamme ei ole voimavaroja huolehtia sijaishuollon osaamisen tasosta eikä varmistaa sen laatua. Myöskään tutkittu tieto ja hyviksi havaitut käytännöt eivät toivottavan usein saavuta lastensuojelun arkea. Samaa voidaan pohtia perhehoidon lähtötilanteissa; ovatko onnistumisen mahdollisuudet kyseiselle yhtälölle selvitetty ja yksilöity asiakassuunnitelmaan. (Kalland 2015, 165, 177.)

Haastattelututkimuksessa tuli lähtötilanteeseen liittyen toistuvasti esille, että perhehoitaja ei saanut lapsesta riittävästi tietoa, joka tekee tietoisien päätösten tekemisestä mahdollista. Lähtötilanteen onnistumiseksi kaikilla prosessin osapuolilla tulee olla selvä käsitys siitä, mihin ollaan sitoutumassa ja millä ehdoilla. Perhehoidon sosiaalityöntekijän lähtötilanteen toimintamallit näyttäytyivät epäselvinä perhehoitajalle.

5.6.3 Yhteistyö

Haastattelututkimuksessa perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän välinen yhteistyö nousi perhehoidon prosessin kannalta koko aineiston keskeisimmäksi tekijäksi. Perhehoitajan näkökulmasta yhteistyö on merkityksellistä myös monissa muissa suhteissa. Haastattelututkimuksessa perhehoitajat määrittivät hyvän yhteistyön olevan yhteisesti määriteltyä päämäärää, yhteistä ymmärrystä tilanteesta, aitoa kuulluksi tulemista, perhehoitajan osallisuutta prosessissa, avoimuutta, sosiaalityöntekijän riittävää määrää lapsen ja perheen tapaamisissa, sekä sosiaalityöntekijän hyvää yhteistyötä koko verkoston kanssa. Merkitykselliseksi perhehoitajalle näyttäytyi myös se, että toimeksiantosopimus ja asiakassuunnitelma neuvotellaan ja tehdään aidossa yhteistyössä perhehoitajan kanssa, asiakassuunnitelmaa päivitetään säännöllisesti, se sisältää sekä lyhyen, että pitkän tähtäimen tavoitteet ja menetelmät sekä niiden seuraamisen ja päivittämisen. Perhehoitaja tekee yhteistyötä lapsen syntymäperheen, suvun ja lapsen läheisten ihmisten sekä koko lapsen verkoston kanssa. Verkostoon voi kuulua peruspalveluiden lisäksi esimerkiksi lapsen kontakteja terveydenhuoltoon ja erilaisiin erityispalvelui-

hin. Sosiaalityöntekijällä on vastuu prosessin johtamisesta ja siksi yhteistyö hänen kanssaan määrittää myös kaikkea muuta yhteistyötä. Sosiaalityöntekijä määrittelee esimerkiksi, mitkä asiat ovat lapsen kannalta sellaisia, jotka jaetaan muille yhteistyötahoille.

Valkosen tekemässä tutkimuksessa puhutaan myös perhehoitajan yhteistyöstä suhteessa lapsen perheeseen ja sosiaalityöhön. Yleisimpiä haasteita suhteessa lapsen perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön oli kerrottu olevan kasvatuksellisen yhteistyön haasteet (kun perheiden säännöt ja kulttuuri ovat hyvin erilaiset) ja lasten voimakas reagoiminen tapaamisin ja huoli lapsen turvallisista olosuhteista hänen ollessaan käymässä kotona tai tapaamisella. Yhteistyötä suhteessa sosiaalitoimeen oli tutkimuksessa luonnehdittu niin, että alle 25% tutkimukseen osallistuneista oli kokonaisuudessaan tyytyväisiä yhteistyöhön. Hyvää yhteistyötä kuvasi helppo lähestyttävyyys, sosiaalityöntekijän reagoiminen tilanteeseen sitä pyydettyä ja luottamuksellinen suhde. Suhde, jossa sosiaalityöntekijä tuntee perhehoitajan, oli merkittävä ja tärkeä tekijä. Sosiaalityöntekijän yhtenä tärkeänä roolina nähtiin, että hän on tarvittaessa ”puskurina” perhehoitajan ja biologisen vanhemman välillä. Yhteistyössä sosiaalitoimen ja perhehoitajan välillä haasteina esiintyi sosiaalityöntekijän huono tavoitettavuus, jatkuva vaihtuvuus, huono luottamus, sijaisvanhemman kokemus siitä, ettei hän tule kuulluksi tai hänen näkemystään ei huomioida lapsen asioista päätettäessä. Yhteistyöltä toivottavia tekijöitä olivat lapsen edun ensisijaisuuden vaaliminen, arvostus, tiimin jäsenyys ja kiitos tehdystä työstä. (Valkonen 2015, 27-31.)

Sijaisvanhemmuuteen ”annettujen” tekijöiden suhteen Valkonen pohtii, että sijaisvanhemmat suostuvat aina yllätyksiin tehtävään lähtiessään. Annettuna tulevat asiat ovat asioita, joihin sijaisvanhemp ei voi itse vaikuttaa tai vaikuttamisen mahdollisuudet ovat pienet. (Valkonen 2015, 14-56.) Annettuna sijaisvanhemmuuteen tulee myös sijaisvanhemman asema. Sijaisvanhemman asema on monin tavoin heikko ja epämääräinen. Sijaisvanhemmalla on paljon velvollisuuksia, mutta ei juuri oikeuksia. Sijaisvanhemman kokemus kuulluksi tulemisesta lapsen asioista päätettäessä on hyvin vaihteleva. Tämä asia nousee esiin toistuvasti perhehoitoon liittyvissä vanhoissa ja uusissa tutkimuksissa. (Liite 5) (Valkonen 2015 114-115.)

Lasten oikeuksien (Liite 8) toteuttaminen on jokaisen lapsen kanssa tekemisissä olevan aikuisen velvollisuus. Ehdottomana edellytyksenä on, että lapsen huolenpidosta vastaavat henkilöt tekevät saumatonta yhteistyötä. Toimiva yhteistyö on keskeinen onnistuneen perhehoidon ainesosa. Perhehoidossa jo valmentautumisvaiheessa luodaan perhehoitajalle odotus sosiaalityön kanssa toteutettavasta tiimityöstä. PRIDE-valmennuksessa tuodaan esiin, että kunnan sosiaalityö ja sijaisvanhempi hoitavat sijoitetun lapsen asioita tiimityönä. Yhteistyön mahdollistumiseksi rakenteiden, toimintatapojen ja prosessien on oltava toimiva kokonaisuus. Puhutaan tiimityöstä, mutta tiimityön sisällön määrittely ja tiimin toiminta jää usein määrittelemättä. Tiimityötä tehdään hyvin vaihtelevasti. Tiimityön toimivuus edellyttää, että toimintaedellytykset ovat organisatorisella tasolla kunnossa, tiedonkulun hierarkkiset rakenteet voivat olla esteenä tiimityölle. Tarvitaan tietoista suuntautumista työn sisältöihin, uudenlaisten ratkaisujen tuottamiseen ja yhteistyöhön, jotta yhteistyö ja tiiminä toimiminen voivat onnistua. (Rabb 2008, 145-150, Saastamoinen 2016, 281.)

Sosiaalityön organisaatiossa puhutaan tiimityöstä, vaikka organisaation rakenteet eivät joustu tiimityön vaatimusten mukaisesti. Haastattelututkimuksessa ilmeni, että valmennuksen perusteella perhehoitajat odottivat yhteistyön tekemistä osana lapsen asioista päättävää tiimiä. Tämä yhteistyö ei pääsääntöisesti toteutunut odotusten mukaisesti. Myös kirjallisuudessa sosiaalityön odotukset ovat osittain ristiriitaisia. Toisaalta odotetaan, että sosiaalityö kykenee osoittamaan tehokkuuttaan objektiivisin ja mitattavin keinoin, samanaikaisesti henkilökohtaisen paneutumisen ja myötäelämisen kyvyn ajatellaan olevan osa sosiaalityön ammattitaitoa. Byrokraattisen organisaation rakenne vaikeuttaa eettisesti perusteltavaa ongelmanratkaisua. (Rabb 2008, 145-150.)

Perhehoitajan asema sosiaalitoimen organisaatiossa on monimutkainen. Perhehoitaja ei ole työsuhteessa kuntaorganisaatioon, joka tekee perhehoitajan asemasta "irralisen". Perhehoitajaa organisaatioon sitoo ainoastaan toimeksiantosopimus, joka on usein sijoittajan määrittämä. Sijoitetun lapsen prosessista vastaa sijoittajataho. Sijoittajataholla on päätösvalta sijoitetun lapsen asioissa eli sijoittajataho käyttää valtaa suhteessa sijaisperheeseen ja lapseen. Saman sosiaalityöntekijän rooli suhteessa sijaisperheeseen on hyvin moninainen. Hän on

toimeksiantosopimuksen tekijä, taloudellisten korvauksien myöntäjä, valvoja, tukitoimien järjestäjä ja psykososiaalisen tuen antaja. Tämä aiheuttaa sen, että perhehoitaja on yhteistyön osapuolena alisteisessa asemassa ja toimintansa suhteen täysin sosiaalityön päätöksenteon varassa. (Rabb 2008, 152-153.)

Yhtenä yhteistyön tärkeänä osana perhehoidossa olevan lapsen kannalta näytetty perhehoitajan tuottama tieto lapsesta ja sen välittyminen sosiaalityön organisaatioon. Perhehoitajan tuottaman kokemustiedon arvo on tilannesidonnainen. Perhehoitaja on lapsen arjen paras asiantuntija yhdessä lapsen biologisen perheen ja muun verkoston kanssa. Tämän vuoksi lapsen edun kannalta on äärimmäisen tärkeää, että perhehoitajan välittämä tieto tulee dokumentoiduksi sosiaalitoimen raportteihin ja sille annetaan arvoa lasta koskevia päätöksiä tehdessä. Haastattelututkimuksen mukaan perhehoitajien kokemukset kuulluksi tulemisesta vaihtelivat sosiaalityöntekijästä riippuen. Joissakin prosesseissa sosiaalityöntekijä piti perhehoitajaan aktiivisesti yhteyttä, kun taas toisissa prosesseissa perhehoitajalle oli jäänyt epäselväksi, tuliko lapsen asia perhehoitajan toimesta kuulluksi lainkaan. (Rabb 2008, 153-156.)

5.6.4 Perhehoidon tuki

Perhehoidon toiminnan sekä tuen suunnittelun ja tarjoamisen lähtökohdaksi on sosiaalityön ja terveydenhuollon työkäytännöissä nostettava koko sijaisperheen huomioiminen. (Säles & Airo 2018, 47.)

Lastensuojelun perhehoito on tärkeä tehtävä, joka sisältää monia erityiskysymyksiä. Perhehoidon tuen merkitystä voidaan konkretisoida vertaamalla laitoshoidon ja perhehoidon tilannetta. Lastensuojelulaitoksessa on työntekijät, laitoksen tilat ja rakenteet, joissa lapsen asioita hoidetaan tiiminä. Perhehoidossa vastaavaa tehtävää hoitaa perhehoitaja oman elämänsä keskellä. On hyvin perusteltua, että perhehoitajalla on oltava tarvittava tuki, lapsen edun toteutumiseksi.

Perhehoidon tuki on tilannesidonnainen asia. Tarvittava tuki riippuu muun muassa sijoitetun lapsen tilanteesta sekä perhehoitajan valmiuksista, se voi riippua myös sijaisperheen tilanteesta. Perhehoidon tuki tulee määritellä yhdessä perhe-

hoitajan kanssa, perhehoitajan tarpeista lähtevänä asiana. Perhehoitajan pyytäessä tukea tehtävänsä on tärkeää, että asiaan suhtaudutaan kunnioittavasti. Sopimuksessa sijoittava taho on sitoutunut tukemaan perhehoitajaa hänen tehtävässään. Tuen pyytäminen ei tee perhehoitajasta asiakasta vaan hän on edelleen sijoittavan tahon sopimuskumppani. Perhehoitaja on kumppani, joka tukea tarvitessaan parhaimmillaan pyytää sitä, eikä jää tilanteeseen "pärjäämään" lapsen hyvinvoinnin kustannuksella. Valitettavan usein Valkosen tutkimuksessa sekä opinnäytetyön haastattelututkimuksessa tulee esiin huoli siitä, kyseenalaitaanko perhehoitajan kyky huolehtia lapsesta, mikäli hän pyytää tukea. Tämä ennakoasetelma on saatava purettua laadukkaana perhehoidon toteutumisen edellytyksenä. Perhehoidon tuki ja sen tarve ei saa olla "kielteinen" asia vaan laadukkaaseen perhehoitoon kuuluva, asianmukainen palvelu perhehoidossa. Perhehoitaja on oikeutettu saamaan tarvittaessa tukea vaatimaan ja tärkeään tehtäväänsä.

Sijaisperheen toiminnan lähtökohtaisena motiivina on usein "tarjota koti lapselle", rakkaus, empatia, halu auttaa ja tehdä hyvää silloin kun omat elämän realiteetit ovat kunnossa. Sijaisperheiksi haetaankin usein "tavallisia perheitä". Kuitenkin sillä hetkellä, kun lapsen sijoitus perheeseen tapahtuu, voidaan nähdä, että perheen tavallisuus loppuu. Tämä muutos on sitä suurempi, mitä monimutkaisempi sijoitetun lapsen todellisuus on ja mitä oirehtivampi hän on. Perhehoidossa tulee tilanteita, joissa lapsen oirehdinta on niin vaikeaa, että sijaisvanhempi joutuu lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi jättäytymään pois työelämästä päätoimiseksi perhehoitajaksi. Toiminnan luonne muuttuukin ammattimaiseksi ja edellytykset toiminnalle ovat hyvin toisenlaiset kuin lähtötilanteessa. Tässä tilanteessa perhehoitajan toimeentulo perustuu perhehoidon palkkioon ja toiminnan reunaehdot on tarkistettava yhtälön mahdollistumiseksi. Lapsen erityishoidettavuus johtaa väistämättä myös keskusteluun rahasta, joka on perhehoidon kentällä enemmän tai vähemmän tabu. (Rabb 2008, 150.)

5.6.5 Vertaistuki

Opinnäytetyön haastattelututkimuksessa kysyttiin kaikilta haastateltavilta vertaistuen merkitystä. Haastateltavat vastasivat yksimielisesti vertaistuen olevan todella tärkeää, sillä ymmärrystä ei samalla tavoin voi saada muilta kuin vertaisilta. Vertaisuutta on perhehoidossa alusta alkaen perhehoidon maailmaan syvennyttäessä silloin kun valmennus on ryhmämuotoinen. Mentoroinnissa perhehoidon tuen muotona on osaltaan kyse vertaisuudesta. Vertaistuen merkitys nousee perhehoidossa tärkeäksi, sillä perhehoitajan roolissa on omia erityisiä kysymyksiä, joita voi olla ”ulkopuolisen” mahdotonta ymmärtää.

Vertaistuen merkitys nousee esiin useissa perhehoitoon liittyvissä tutkimuksissa ja kirjoituksissa. Vertaistuki on keskeinen ja yksi tärkeimmistä perhehoidon tuen muodoista. (Taulukko 4. s. 28.) Rees´n tutkimuskeskuksen vertaistukea käsittelevä kansainvälinen kirjallisuuskatsaus toteaa, että vertaistuki voi vastata monenlaisiin tuentarpeisiin: emotionaaliseen, konkreettiseen, tiedolliseen tukeen ja positiivisen palautteen tarpeeseen. Avaintekijät vertaistuen merkityksen kannalta olivat tutkimuksissa samassa tilanteessa olevien tapaaminen, toisilta sijaisvanhemmilta oppiminen, mahdollisuus ”purkaa ongelmia” ja puhua sellaisten henkilöiden kanssa, jotka jakavat ymmärryksen asioista. Vertaistuen suhteen ryhmän vetäjällä on tärkeä rooli, sillä vertaisryhmissä voi vallan ottaa myös negatiivinen ilmapiiri. Ryhmän vetäjän rooli ratkaisee, onko tuki voimaannuttavaa ja pystytäänkö negatiiviselta tunnelmalta välttymään. (Liite 7) (Luke & Sebba 2013.)

6 LASTENSUOJELUN PERHEHOIDON KEHITTÄMINEN

Tämän kehittämistehtävän lähtötilanteessa perhehoidon prosessin kehittämisen ajateltiin olevan tärkeä ja ajankohtainen aihe. Tunne on vahvistunut koko kehittämistehtävän tekemisen ajan. Perhehoidon prosessi toteutuu sekä opinnäytetyössä tehdyn haastattelututkimuksen että parhaiten vertailuun sopineen Valkosen tutkimuksen mukaan hyvin sattumanvaraisesti. Perhehoidon kehittämistarpeet nousevat esiin myös useissa muissa lähteissä. Haastattelututkimuksessa esiin nousseet perhehoidon kehittämishaasteet ja prosessin onnistumiseen vaadittavat tekijät ovat olleet tunnettuja jo pidemmän aikaa. Esimerkiksi Rabb (2008)

on kirjoittanut perhehoidon yhteistyön haasteista jo kymmenen vuotta sitten. Perhehoidon ollessa lastensuojelun ensisijainen sijaishuollon muoto, on selvää, että perhehoidon kehittämiseen on panostettava ja on aika siirtyä käytännön tekojen tasolle.

Kehittämistehtävässä käsitellyn perhehoidon prosessin perhehoitajan näkökulmasta keskeinen kehittäminen liittyy roolien selkiyttämiseen, toimivaan yhteistyöhön ja yhteisesti luotuun perhehoidon pohjaan; eettisiin periaatteisiin sekä toista osapuolta kunnioittaviin kohtaamisiin lastensuojelun perhehoidossa. Perhehoitaja toimii tehtävässään oman elämänsä keskellä ja siksi hienotunteisuus on muistettava. Samanaikaisesti asioista on pystyttävä puhumaan niiden oikeilla nimillä. Haastavien tilanteiden hoitaminen kiireen keskellä on huono lähtökohta. Täytyy olla aikaa pysähtyä, katsoa silmiin, kohdata kunnioittavasti, keskustella. On oltava aikaa puheelle, jonka kautta päästään yhteisen ymmärryksen äärelle. Kunkin toimijan toimiessaan erillään toisistaan saadaan aikaan hämmennystä, on toimittava yhdessä, tunnistaen yhteinen tavoite; lapsen etu.

Vaikuttaminen perhehoidon aseman vakiinnuttamiseksi, lisäämiseksi ja toimivaksi saattamiseksi lähtee koulutuksesta. Perhehoitoon liittyvää koulutusta tulee kirjoittajien näkemyksen mukaan järjestää kaikissa lastensuojelun koulutusta käsittelevissä koulutusohjelmissa. Kaikkien lastensuojelun parissa toimivien ammattilaisten perhehoidon tuntemus on yksi keskeinen perhehoidon asemaan vaikuttava tekijä. Koulutuksen kautta on mahdollista päästä vaikuttamaan opiskelijoiden perhehoitoon liittyviin arvoihin ja ajatuksiin. Kun perhehoitoa ohjattaisiin ajattelemaan jo kouluttautuessa sosiaalialan ammattilaiseksi, se voi löytää vakiintuneemman paikkansa lastensuojelun kentällä. Tämä on tärkeää lastensuojelun perhehoidossa, mutta myös muilla sosiaalihuollon palveluiden osa-alueilla (ikäihmisten-, kehitysvammaisten- ja mielenterveyskuntoutujien).

Ennen perhehoidon koulutuksen ottamista koulutusohjelmiin perhehoidon prosessi tulee määritellä selkeästi ja saattaa selkeästi määritelty prosessi käytäntöön esimerkiksi kunnan toimintaohjeen tai perhehoitoa tuottavan yrityksen toimintasuunnitelman avulla. Prosessin selkeä kuvaus tulee olla kaikkien osapuolten saatavilla ja prosessin toimia sovitulla tavalla. Lastensuojelun sijaishuollon

perhehoidossa ei kaipaa lisähaastetta toimimattoman prosessin muodossa. Prosessiin onnistumiseen tarvitaan riittävää aikaa, avointa keskustelua; dialogiin asettumista. Siihen tarvitaan toimintakulttuuria, jossa toimijoiden roolit ovat selkeästi määritellyt ja kukin toimija arvostaa toistaan, ja siinä sitoudutaan hyvään yhteistyöhön ja kumppanuuteen lapsen edun saavuttamiseksi.

Prosessin selkeyttämisen lisäksi perhehoidon kehittymisen tärkeäksi työkaluksi työn kirjoittajat näkevät perhehoidon laatukäsikirjan luomisen. Laatukäsikirjassa määritellään perhehoidon pohja: arvot ja asenteet, perhehoidon kaikkia toimijoita sitovat eettiset periaatteet. Laatukäsikirja tuo kaikki toimijat perhehoidon yhteisen tehtävän ja tavoitteen äärelle. Sen avulla toimijoiden työn keskiössä pidetään se, mitä ollaan tavoittelemassa ja miten siihen voidaan päästä. Laadukkaan lastensuojelun perhehoidon avulla varmistetaan lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen. Valkosen tutkimuksessa nostettiin sitoutuminen ja kiintyminen perhehoidon keskeisimmäksi laatukriteeriksi. Laadun turvaamiseksi tulee miettiä keinoja siihen, miten perhehoitajaa voidaan auttaa sitoutumaan tehtäväänsä ja kiintymään lapseen.

Selkeän prosessin ja laatukäsikirjan avulla varmistetaan, että kaikilla perhehoidon toimijoilla on samankaltainen käsitys perhehoidosta ja käynnissä olevasta prosessista tavoitteineen ja menetelmineen. Valmennusvaiheessa perhehoitajien käsitystä perhehoidon arjesta voidaan pyrkiä vahvistamaan ”harjoittelujaksolla”, joka voi olla esimerkiksi vierailu sijaisperheessä ja perheen sijoitettujen lasten hoitaminen sijaisperheen vapaan mahdollistajana. Näin perhehoitajuutta harkitseva henkilö voi konkreettisemmin arvioida, miltä hänen perheensä jäsenistä tuntuu, kun perheeseen tulee uusi lapsi / lapsia. Lisäksi konkreettisena ehdotuksena valmennusvaiheessa oleville perhehoitajuutta harkitseville tarjotaan luettavaksi perhehoitoon liittyvää kirjallisuutta, kuten Leena Valkosen sijaisvanhemmuuden tutkimuksesta kertova kirja ”Sijaisvanhemmat” (Valkonen 2015). Myös kirjallisuuden avulla perhehoitajuutta harkitseva saa konkreettista käsitystä perhehoidosta ja voi aidosti punnita halukkuutta ryhtyä perhehoitajan tehtävään.

Sijoitettavan lapsen ja sopivan sijaisperheen yhteensovittaminen on prosessissa tärkeä vaihe. Lapselle sopivan perheen valinnassa tarvitaan perhehoitajien tuntemusta, ymmärrystä lapsen tarpeista ja viisautta kokonais kuvan suhteen. Perhehoidon onnistumisen kannalta on tärkeää, että prosessilla on onnistumisen mahdollisuudet.

Miriam Kalland kyseenalaistaa Sopiva sijaiskoti lapselle - hankkeen loppuraportissa laadukkaan työskentelyn mahdollisuuksia lastensuojelussa sopivan sijaiskodin löytymiseen. Hänen mukaan jo asennemuutoksen avulla päästäisiin kohti nykyistä parempaa ja laadukkaampaa perhehoitoa. Avoimeen dialogiin asettamalla, yhteiset eettiset periaatteet allekirjoittamalla, sitoutumalla hyvään yhteistyöhön, kumppanuuteen, resursoimalla riittävästi aikaa, kun sitä tarvitaan, tapamalla lasta riittävästi ollaan jo paljon lähempänä yhteistä tavoitetta - lapsen parhaan löytymistä ja toteutumista. (Kalland 2015.) Sosiaali- ja terveysministeriön perhehoitolain toimeenpanon tueksi toiminut työryhmä esitti täydentävässä lausunnossaan perhehoidon laadun varmistamisen edellyttävän riittävää aikaa, vastuutyöntekijöiden säännöllistä yhteydenpitoa, lapsen asioiden hyvää hoitamista, perhehoidon tukea ja seurantaa. Lausunnon mukaan perhehoidon laadun varmistamiseksi on turvattava perhehoitajien riittävä aika ja osaaminen heidän vaativassa tehtävässään. Nämä tekijät ovat välttämättömiä prosessin toimivuudelle. Tämä edellyttää riittäviä palkkioita ja korvauksia niin, että perhehoitaja voi keskittyä tehtäväänsä, eikä toimeentulon ratkaisuja tarvitse hakea lisäämällä hoidettavien määrää ja maksimoimalla erilaista oheistoimintaa. (Heino & co 2017.) Perhehoidon prosessissa on ennen kaikkea kysymys sijaishuollossa elävän lapsen hyvästä.

Myös mentorointi on arvokas perhehoitajan tuen muoto sijaisvanhemmuuden alkuvaiheessa, sen kehittäminen ja laajempi käyttöönotto on suositeltavaa. Myös vertaistuen kehittäminen, tukeminen ja ylläpitäminen on yksi keskeisistä toimi-vaan perhehoidon tukeen liittyvistä tekijöistä.

Viimeiseksi yhtenä keskeisenä lastensuojelun perhehoidon kehittämisajatuksena haluamme nostaa perhehoidon jakamisen ammatilliseen ja perinteiseen perhe-

hoitoon. Perinteistä perhehoitoa tarvitaan edelleen. Perinteisen perhehoidon tehtävässä toimii tavallisia perheitä, jotka tarjoavat lapselle kodin ja hoivaa. Myös perinteisessä perhehoidossa on tiedostettava, mihin ollaan ryhtymässä, jotta toiminnan pohja on kestävä. Perinteinen perhehoito voidaan määritellä myös siten, että siinä on kyse sivutoimisesta perhehoitajuudesta, perhehoidon palkkio ei ole sijaisperheen välttämättömän tulon lähde.

Ammatillisessa perhehoidossa on kahdenlaisia erityispiirteitä. Se voi olla lähtökohtaisesti ammatillinen perhe koulutuksen kautta. Tällöin perheellä on erityisiä valmiuksia vastaanottaa haastavia lastensuojelun lapsia ja ammatillisuus perustuu perheen valmiuksiin. Toinen reitti ammatilliseksi perhehoitajaksi syntyy perhehoidon kokemuksesta. Lapsen haasteiden ja toimijaverkoston lisääntyessä tilanne vaatii perhehoitajan roolin ammatillistumista lapsen arjesta vastaavana aikuisena. Sijoitetun lapsen tilanteen muuttumisen vuoksi voidaan joutua valintatilanteeseen, jossa perhehoitajalle tarvitsee jäädä pois työelämästä hoitamaan lasta kotiin päätoimisesti tai lapsen sijaishuoltopaikkaa vaihdetaan sellaiseen, joka pystyy vastaamaan vaikeutuneeseen tilanteeseen. Sijaishuoltopaikan vaihtamisen seuraukset ovat tunnettuja ja sitä tulee kaikin keinoin välttää. Perhehoitajan jäädessä kotiin hoitamaan lasta, toiminnan luonne muuttuu sivutoimisesta perhehoitajan tehtävästä päätoimiseksi, ammatilliseksi perhehoidoksi. Ammatilliseen perhehoitoon luetaan myös haastaviin tilanteisiin vastaava perhehoito, kuten päivystysperhehoitajana toimiminen. Ammatillisessa perhehoidossa perhehoitajia voidaan kouluttaa erityisiin sijaishuollon tarpeisiin. Ammatilliset perhehoitajuuteen sitoutuneet perhehoitajat ovat motivoituneita ja sitoutuneita kehittämään työtänsä ja osaamista. Tämän kaltainen perhehoidon jakaminen selkeyttää perhehoitajan roolia lastensuojelun sijaishuollon viranomaisverkostossa.

5 POHDINTA

Tämä opinnäytetyönä tehty kehittämistehtävä koostuu lastensuojelun perhehoidon juridis-hallinnollisista perusteista, lastensuojelun perhehoitoa taustoittavista säädöksistä; laeista ja ihmis- ja lastenoikeuksista, lastensuojelun perhehoitoon liittyvistä perusasioista- ja käsitteistä, lastensuojelun perhehoidon sijoittumisesta tämän hetkisen hyvinvointiyhteiskunnan muutokseen sekä opinnäytetyössä tehdyn haastattelututkimuksen analyysistä ja jatkokehittämistarpeista. Kehittämistehtävän aiheena on lastensuojelun perhehoidon prosessi perhehoitajan näkökulmasta. Kehittämistehtävän tarve on lähtöisin Pohjois-Pohjanmaan Lape-hankkeen lastensuojelun kehittämisen perhehoidon työryhmästä. Perhehoidon prosessin määrittelyyn tarvittiin kokemustietoa perhehoidon prosessista perhehoitajan näkökulmasta ja siksi työn kirjoittajat päätyivät tämän työn tekemiseen.

Tarve tälle työlle tulee myös molempien kirjoittajien omasta kokemuksesta, molemmat toimivat lastensuojelun päivystysperhehoitajina ja kokemus tehtävässä on osoittanut perhehoidon prosessin epäselvyyden. Lastensuojelua ja perhehoitoa taustoittaa suuri määrä lakeja ja asetuksia. Laeista huolimatta lastensuojelun perhehoidon tilanteet hoituvat sattumanvaraisesti, koska perhehoidon prosessia ei ole määritelty selkeästi. Tämän tehtävän tavoitteena on selkeyttää myös kirjoittajille itselleen perhehoidon taustasäädöksiä, perhehoitoon liittyvä tutkimustietoa sekä tuottaa haastattelututkimuksen avulla uutta tietoa perhehoidon prosessiin liittyen, kaikille perhehoidon toimijoille.

Lape-hankkeessa Pohjois-Pohjanmaalla kehittämisen kokonaisuus on valtava. Hankkeessa oli päädytty tekemään kehittämistyötä kaikissa neljässä kehittämissuunnitelmassa. Suuriin kokonaisuuksiin sisältyy useita osa-alueita, joissa työskentelee useita työryhmiä. Perhehoidon työryhmä sisältyy erityis- ja vaativan tason palveluiden kokonaisuuteen, se on lastensuojelun kehittämiskokonaisuudessa yhtenä viidestä työryhmästä. Perhehoito on siis pieni osa valtavaa kokonaisuutta. Onko realistista saada aikaiseksi kaikkien osakokonaisuuksien suhteen valmista ja konkreettista?

Perhehoidon työryhmän jäsenten osallistumisen työryhmän tapaamisiin oli osittain sattumanvaraista. Se saa miettimään, kuinka hyvin hankkeisiin lähtökohtaisesti saadaan eri näkökulmia edustettua ja mitkä jäsenten todelliset osallistumisen mahdollisuudet ylipäättään ovat. Kehitystyössä kokemusasiantuntijuus on tärkeää, sillä ottamalla kaikkien osapuolten näkökulmat huomioon voidaan päästä aidosti eri osapuolia huomioivaan kehittämiseen ja vaikuttavuuteen. Asiakkaiden, yhteistyökumppanien ja ammattilaisten yhteiskehittäminen tuottaa huomattavasti moniulotteisempaa tietoa kuin pelkkä asiantuntijalähtöinen, siinä eri näkökulmat pääsevät esille alusta saakka. Kokemusta voidaan hyödyntää ja siitä voidaan oppia. Sen avulla voidaan välttää lähtökohtaisia rakenteellisia virheitä ja luoda kaikkien osapuolien näkökulmasta toimivaa rakennetta alusta alkaen.

Perhehoidon työryhmässä valittiin aiheeksi perhehoidon prosessi eri toimijoiden (perhehoitajan, lapsen, syntymäperheen ja sosiaalityöntekijän) näkökulmista ja satunnaisesta osallistujaväestä huolimatta työryhmän tuotoksesta tuli hyvin konkreettinen prosessien kuvaus.

Tässä kehittämistehtävässä tutkimuksellinen osuus päädyttiin tekemään casehaastattelututkimuksena, jotta perhehoitajan prosessin kuvaus ei jää kehittämistehtävän tekijöiden kokemustiedon varaan, vaan se on paremmin yleistettävissä ja kuvastaa tutkitusti pohjois-pohjanmaalaisten perhehoitajien kokemuksia prosessin toteutumisesta. Haastattelututkimusta tehdessä haastateltaville osoittautui erittäin merkitykselliseksi anonymiteetin säilymisen varmistaminen. Tämä herätti kysymyksiä siitä, mistä ilmiö kertoo ja mistä se johtuu. Mitä perhehoidon prosessista, perhehoitajan osallisuudesta, asemasta ja arvostuksesta kertoo se, että tunnistetuksi tulemista pelätään, varsinkin kun ei puhuta salassa pidettävistä asioista?

Lastensuojelun sosiaalityössä työtä leimaa jatkuva kiire ja resurssipula. Kuitenkin lastensuojelussa puututaan radikaalisti perheiden ja lasten elämään, tälle puuttumiselle tulee olla painavat perustelut. Lastensuojelun sijaishuollon on tarjottava lapselle parempia olosuhteita kuin hänellä on ollut kodissa, josta hänet on sijoitettu. Tämä on tehtävä, joka vaatii työstämistä. Tehtävä vaatii onnistuakseen toimivan prosessin. Perhehoito on lain mukaan ensisijainen sijaishuollon muoto.

Lapsen sijoittaminen perhehoitoon vaatii sosiaalityöltä enemmän osaamista ja prosessiin osallistumista kuin laitokseen sijoittaminen. Voiko lastensuojelulain mukainen perhehoidon ensisijaisuus toteutua, mikäli perhehoidon sosiaalityölle ei ole riittävästi aikaa ja resursseja? Voiko nykytilanne mahdollistaa perhehoidon ensisijaisuuden ja perhehoidon hyvän laadun? Voimmeko päästä näihin tavoitteisiin käyttämättä toimivaa prosessia?

Kansainvälinen ja kotimainen tutkimus sekä opinnäytetyön haastattelututkimuksen analyysi kertoo, että perhehoitajaksi ryhtymisen taustalla ovat usein altruistiset motiivit; halu tarjota lapsille koti ja auttaa lasta. Lisäksi perhehoitajilla on erilaisia henkilökohtaisia motiiveja, kuten lapsettomuus, toive isosta perheestä, halu tehdä työtä kotona ja halu työskennellä lasten kanssa. Perhehoitoon ryhtymistä voidaan ajatella karkeasti jaettavaksi tilanteisiin, jossa halutaan tarjota lapselle mahdollisuus tulla osaksi perhehoitajan perhettä ja perhehoitajuus on sivutoimista, ja toisaalta tilanteisiin, joissa perhehoito on enemmän ”ammatillista”, perhehoitajuus on päätoimista ja siten myös välttämättömän toimeentulon lähde. Ammatilliseen perhehoitoon liittyy ajatus ”elämäntapatyöstä” ja usein myös ammatillinen koulutus sosiaali- tai terveysalalle. Näiden motiivien lisäksi perhehoitajaksi ryhtyvä henkilö on usein tuntenut jossain vaiheessa elämää toisen perhehoitajan ja saanut kokemustietoa perhehoidosta.

Perhehoitajille on valtakunnallisesti iso tarve. Jos perhehoito on hoidettu huonosti, kokemustieto johtaa herkästi siihen, ettei perhehoitajaksi alkaminen olekaan houkutteleva vaihtoehto. Perhehoidon motiivit ja perhehoitajaksi ryhtymiseen vaikuttavat tekijät luovat siis yhdessä sekä mahdollisuuden että riskin, joka perhehoitajia rekrytoivien tahojen on hyvä tunnistaa. Hyvistä motiiveista lähtöisin olevalle perhehoidolle tulee mahdollistaa hyvä sijaisperheenä pärjääminen, joka perustuu tehtävän arvostamiseen ja laadukkaaseen valmennukseen, perheen voimavarojen tunnistamiseen sekä riittävän tiedon saamiseen perhehoidosta.

Sijaishuollon tehtävänä on sopivan, lapsen tarpeisiin vastaavan, perheen löytäminen lapselle. Tarvitaan aktiivista ja toimivaa perhehoidon prosessia, jossa osallisena on lapsi, hänen syntymäperheensä, tarvittava verkosto, perhehoitaja ja si-

jaisperhe, sekä sosiaalityöntekijä, joka johtaa prosessia. Prosessin keskeisin tekijä on haastattelututkimuksen sekä aiemman tutkimustiedon mukaan hyvä, luotamuksellinen ja toimiva yhteistyö sekä kunnioitus kaikkien osapuolten kesken. Toimivassa prosessissa asiakassuunnitelma laaditaan yhdessä, tavoitteet ja toimitukset niin sijoitettavalle lapselle, syntymäperheelle kuin sijaisperheelle mietitään. Yhteydenpito kaikkien osapuolten kesken jatkuu tarpeen mukaan ja sovittu. Prosessin kuluessa kaikkien osapuolten hyvinvoinnista huolehditaan. Sijaisperhe kokonaisuutena otetaan huomioon ja punaisena lankana prosessia ohjaa sijoitetun lapsen etu. Sijoitetun lapsen etua turvataan huolehtimalla hyvin perhehoidon prosessista, lapsen syntymäperheestä, sijaisperheestä, ja tarvittavien tukitoimien saatavuudesta.

Sijaisvanhemmuuden motiivien ja perhehoidon ensisijaisuuden mahdollistumisen riskipuolena voidaan nähdä se, että mikäli perhehoitajille tulee huonoja kokemuksia perhehoidon prosessista, eivätkä he saa tehtävänsä riittävää tukea lapsen edun turvaamiseksi, voi tämä vaikuttaa siihen, ettei uusia perhehoitajiksi haluavia henkilöitä löydykään tai perhehoitajat eivät jaksakaan tehtävässään. Perhehoidon määrä voi lähteä laskuun ja lainmukaisen ensisijaisuuden toteuttaminen vaarantuu entisestään. Lisäksi on aina muistettava, mitä tarkoittaa sijoituksen katkeaminen lapsen näkökulmasta. Lastensuojelussa on kaikin tavoin pyrittävä turvaamaan pysyviä olosuhteita sijoitetun lapsen elämässä. Perhehoitajan tahtotila on sijoitetun lapsen edun toteutuminen, ja perhehoidon toimivalla prosessilla tulee mahdollistaa toimiva perhehoito sekä tuottaa tarvittava tuki lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lastensuojelun perhehoidon suunnittelussa ja päätöksiä tehdessä on muistettava lapsen oikeudet, toimintaa taustoittavat lait sekä lapsen edun ensisijaisuus. Lapsen on oltava osallinen omassa prosessissaan ja tultava kuulluksi. Lapsen edun ensisijaisuus perhehoitajan prosessin näkökulmasta mahdollistuu perhehoidon olosuhteiden oikeanlaisella tukemisella, joka tulee näkyväksi hyvässä yhteistyössä ja kuulluksi tulemisessa.

Perhehoidon kehittämistyössä tulevaisuudessa ensimmäisenä tulee valtakunnallisesti määrittää perhehoidon arvot ja eettiset periaatteet. Näin saadaan yhteinen pohja perhehoidolle. Toisena tulee huolehtia toimivasta valmennusprosessista, jotta sijaisperheellä on riittävät valmiudet vastaamaan sijoitetun lapsen tarpeisiin.

Perheiden tulee saada realistinen käsitys siitä, mitä perhehoito on, jotta he voivat tehdä tietoon perustuvan ratkaisun sijaisperheeksi ryhtymisestä. Aloittavaa sijaisperhettä on tärkeää tukea prosessin alkuvaiheessa, jotta he saavat kasvaa sijaisvanhemmuuteen. Sijaisperheelle on mahdollistettava se, että he pääsevät toteuttamaan tehtävää niin, että lapsi tulee hyvin huolehdituksi ja lapsen etu ohjaa prosessia. Sijaisperheen tulee itse saada olla osallinen prosessissa, myös sijaisperhettä koskee perustuslain mukainen perhe-elämän suoja, joka usein jää huomiotta sijoitetun lapsen asioita sijaisperheen elämässä määriteltessä. Aina täytyy yhteistyössä pohtia, miten lapsen etu ja toimiva arki koko sijaisperheen kannalta mahdollistuu.

Perhehoidon sosiaalityössä tulee olla tiedossa, mitä tukea sijaisperhe tarvitsee tehtävänsä, mikä auttaa juuri heidän perhettään jaksamaan ja voimaan hyvin. Mikäli kriisivaihe tulee, sijaisperheen tukeminen on mahdollista parhaiten silloin kun hyvän tavallisen yhteistyön kautta on muodostunut luottamuksellinen suhde, jossa apua uskalletaan pyytää ja sitä voidaan tarjota. Sijoituksen päättyessä on tärkeää huolehtia sijaisperheen ja sijoitetun lapsen mahdollisuudesta yhteyden säilymiseen lapsen edun mukaisella tavalla. Myös sijaisperheen lasten oikeudet erityiseen suojeluun ja muun muassa sijaissisarussuhteen säilyttämiseen on lastensuojelun sijaishuollossa tunnistettava. Silloinkin kun lapsi palaa syntymäkotiin, on muistettava tärkeiden ihmissuhteiden säilymisestä huolehtiminen mahdollisuuksien mukaan. Perhehoitajan rooli prosessissa on oltava selkeä, perhehoitaja on lapsen arkivanhempi, lapsen asiantuntija, jonka on tultava kuulluksi, saatava olla osallinen lapsen prosessissa.

Tämän opinnäytetyön myötä nousee vahvasti esiin tarve perhehoidon kehittämistyön jatkamiselle. Lastensuojelun perhehoito tulee jakaa perinteiseen perhehoitoon ja toimeksiantosuhteiseen ammatilliseen perhehoitoon. Näin pystytään paremmin vastaamaan lastensuojelun asiakaslasten tarpeisiin ja perhehoitaja sekä sijaisperhe saavat yhteistyön toteutumiseksi tarvitsemansa aseman sekä tuen tehtävänsä. Toimeksiantosuhteisessa ammatillisessa perhehoidossa perhehoitaja tekee perhehoitoa päätoimisesti, hän on jäänyt pois työelämästä vastatakseen sijoitetun lapsen hoidosta, sekä yhteistyö sijoitetun lapsen tarpeisiin liittyvän asiantuntijaverkoston kanssa on tiivistä. Tällaisessa tilanteessa perhehoitajan

rooli väistämättä ammatisoituu jo tänä päivänä, mutta perhehoitajan asemaa ei muussa verkostossa useinkaan tunnisteta ja hän jää äänettömän asiantuntijan rooliin. Tietyissä perhehoitomuodoissa, kuten päivystysperhehoitamisessa, on joillakin toimijoilla määritetty jo nyt, että perhehoitajan tulee olla kotona, jotta pystyy vastaamaan perhehoidon tehtävästä. Tämä selkiyttää perhehoidon tilannetta, mutta ei toistaiseksi ole selkiyttänyt perhehoitajan asemaa.

Perhehoidon laadun varmistamiseksi perhehoidon prosessia tulee kehittää. Prosessin kehittämisen edellytyksenä perhehoidon toimijoiden roolien tulee olla selkeät sekä toimijoiden vastuut ja velvollisuudet kaikkien tiedossa. Perhehoidossa pystytään kokemuksemme ja tekemämme haastattelututkimuksen mukaan vastaamaan haastaviinkin tilanteisiin, kun perhehoidon reunaehdot ovat selkeästi määritellyt ja perhehoitoa lapsen hoitomuotona arvostetaan ja tuetaan tarpeen mukaan. Perhehoito ensisijaisena lastensuojelun sijaishuollon muotona ei saa jäädä sattumanvaraiseksi. Perhehoitajalle on tarjottava tila toteuttaa laadukasta perhehoitoa. Tämä onnistuu, kun perhehoitajalle tarjotaan mahdollisuus osallisuuteen selkeässä perhehoidon prosessissa.

Perhehoito on "väliinputoaja", sillä on lain mukaan vahva asema, mutta rakenteet tuon aseman saavuttamiseksi ovat puutteelliset. Asiantuntijaa, joka pystyy viemään perhehoidon kehittämistä eteenpäin perhehoitajan näkökulmasta, ei ole. Siksi kirjoittajina päädyimme tekemään opintomme niin, että saavutamme opintojen kautta perhehoidon asiantuntijan roolin. Työn tekeminen on osoittanut tavoittelemamme roolin merkityksen. Olemme esitelleet kehittämistehtävämme Pohjois-Pohjanmaan Lape:n työkokouksessa sekä Perhehoitoliiton kehittämisen ja vaikuttamisen työryhmässä. Kehittämistehtävän kautta olemme havainneet saavuttaneemme asiantuntija-asemaa ja kannanotoillemme painoarvoa, kun asiantuntemuksemme perustuu kokemusasiantuntijuuden lisäksi tekemäämme tutkimukseen, perhehoidon juridis-hallinnollisten perusteiden ymmärtämiseen sekä kotimaiseen ja kansainväliseen tutkimustietoon.

Sosionomin ammattikorkeakoulututkimuksen tavoitteena on tuottaa vahva sosiaalialan ammattitaito. Sosionomin opinnäytetyön tavoitteena on mukaan kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin

liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon erityisenä tavoitteena on asiantuntijana kehittyminen, oman alansa uudistajana oleminen, oman alan asiantuntijoihin tutustuminen sekä oman verkoston kehittäminen ja oman menestystarinan rakentaminen. Tekemämme tehtävän avulla koemme saavuttaneemme nämä tavoitteet erinomaisesti. Kehittämistehtävän pitkä työstämisaika on pitänyt meidät aiheen parissa ja olemme päässeet kasvattamaan tietämystämme ja jakamaan tietoamme useissa eri tilanteissa, joka on mielestämme vaikuttanut laadullisesti tähän työhön. Haastattelututkimusprojektiä pidimme mielekkäänä. Pääsimme tutustumaan perhehoitajien arkeen haastateltavien perhehoitajien kotona, ja koimme myös itse vertaistuellista vahvistumista. Haastattelut kuitenkin onnistuimme tekemään mielestämme neutraalisti, vasta haastattelun jälkeen kerroimme olevamme perhehoitajia. Myös se, että tutkimustulokset eivät osittain vastanneetkaan ennakko-oletuksiamme, kertoo mielestämme neutraalin haastattelijan aseman onnistumisesta. Kehittämistehtävän ja kehittämistyössä mukana olemisen myötä olemme vahvistaneet omaa tietopohjaista osaamistamme, olemme saaneet sanoja ilmiöille, jotka tunnistimme perhehoidon kentällä jo aiemmin, olemme verkostoituneet paikallisesti ja valtakunnallisesti (esim. Lapen työryhmässä, suhteessa Perhehoitoliittoon, yhteys paikallisesti Oulun kaupungin organisaatioon jne.).

Aiomme jatkaa perhehoidon kehittämistyötä, sillä se on tärkeä ja ajankohtainen asia, joka ei varsinaisesti kuulu kenellekään ja valitettavasti unohtuu. Työtä on tehtävänä paljon sen eteen, että perhehoidon lakisääteinen ensisijaisuus toteutuu. Jatkossakin otamme perhehoidon asiaa aktiivisesti esiin erilaisissa kohtaamisissa ja herättelemme julkista keskustelua aiheesta. Tällä hetkellä perhehoito puhututtaa jo jonkin verran julkisessa keskustelussa. Siihen liittyen on iloksemme alettu lähiaikoina tehdä opinnäytetöitä (mm. TAMK, Nina Rauhala: Minkälaiseksi lastensuojelun perhehoitajat kokevat hyvinvointinsa) sekä tutkimusta. Omalta osaltamme tämän työn kautta olemme saaneet sen, mitä lähdimme tavoittelemaan ja paljon enemmänkin.

Viimeiseksi toteamme, että paljon on sanottu, mutta paljon jäi sanottavaa!

LÄHTEET

Aula, M-K., Juurikkala, V., Kalmari, H., Kaukonen, P., Lavikainen, M., Pelkonen, M., 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö, Raportteja ja muistioita 2016:29. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74904>

Back-Kiiänmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 121-144.

Filppula, K. 2014. Päivystysperheen prosessi. Runo. Julkaisematon lähde.

Fisher, P. A. & Chamberlain, P. 2015. Perhehoidon moniulotteinen hoitomalli – Osallistuvaan vanhemmuuteen, perheen tukeen ja taitojen kartuttamiseen kannustava ohjelma. Teoksessa Sinkkonen, J & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsuusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: kustannus Oy Duodecim, 255-275.

Hakkarainen, P., Kuukkanen, M., Leinonen, R. & Sipilä, L. 2018. Hyvää perhehoitoa. Toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopaketti. Jyväskylä: Perhehoitoliitto ry.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perhehoitolain muuttamisesta HE 86/2016. Finlex 2018. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160086>

Hallintolaki 6.6.2003/434.

Hankesuunnitelma. 2018. Lape-muutosohjelma. Toimiva-arki -hanke. Viitattu 20.4.2018. <https://www.toimiva-arki.fi/lape-hanketietoa/hankesuunnitelma>

Heino, T., Heinonen, H., Metsänen, J., Raivio, M., Jokinen, S., Pyhäjoki, J. & Takkula, A-M. 2017. Perhehoitolain toimeenpanon tuki. Hyvä perhehoito – työryhmä. Täydentävä lausunto. Liite 1. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80009/Rap_2017_25.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heinonen, H. 2011. Sadoissa verkoissa sukkulointia. Kumppanuudet sijaishuollossa. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sadoissa_verkoissa_sukkulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf

Hiekkavuo, A. & Forsell, M. 2018. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 2/2018 Kuumen suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2017 https://www.kuusikkokunnat.fi/lastensuojelu_raportit

Höjer, I, Sebba, J & Luke, N. 2013. The impact of fostering on foster carers' children. An international literature review. Oxford. Rees Centre.

livonen, E. 2018. MLL, Luento. Sijaisvanhempi lapsen oikeuksien toteuttajana. Meidän Sakki -sisarusuhteiden vahvistaminen sijaisperheissä, Perhehoitoliiton seminaari 29.8.2018. Helsinki.

Kalland, M. 2015. Kohti parempia lastensuojelun käytäntöjä – Sopiva sijaiskoti lapselle -hankkeen tuloksia. Teoksessa Sinkkonen, J & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: kustannus Oy Duodecim, 165-179.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Ketola, J. 2008. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus

Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. KAMK 2018. Opinnäytetyöpakki. Tutkimateriaali. Viitattu 7.10.2018 <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta?contentid=99611dfb-eeca-4890-9e20-55373a9ad49a&refreshTree=0#Aineiston%20analyysin%20yleisiä%20lähtökohtia>

Lahtinen, P., Peltonen, R., Petrelius P, Pynnönen, J., Raivio, M., Santanen, J & Valli M. 2018. Systeminen työote lastensuojelun perhehoidossa. THL – työpaperi 32/2018. Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Helsinki.

Lastensuojelu. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastot. Tilastot ja data. Tilastot aiheittain. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Viitattu 3.12.2018 <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>Lastensuojelulaki. 2007/417.

Lastensuojelun edunvalvonta. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Viitattu 7.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-edunvalvonta>

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kelpoisuus, tehtävärakenne, mitoitus ja koulutus. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Toimijat, työn tuki & hallinto. Hallinto. Viitattu 7.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat#Sosiaality%C3%B6ntekij%C3%A4n%20teht%C3%A4v%C3%A4t%20>

Lastensuojelun toimijoiden tehtävät, kelpoisuus, tehtävärakenne, mitoitus ja täydennyskoulutus. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Toimijat, työn tuki & hallinto. Hallinto. Viitattu 7.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat>

Luke, N & Senna, J. 2013. How are foster carers selected? An international literature review of instruments used within foster carer selection. Oxford. Rees Centre.

Lyhytaikainen perhehoito. 2018. Perhehoitoliitto. Sijaisvanhemmaksi. Sijaisvanhemmuus. Monipuolinen perhehoito. Viitattu 18.10.2018. https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/monipuolinen_perhehoito/lyhytaikainen_perhehoito

Mäkelä, J. 2018. THL. Luento. Mitä lapsi tarvitsee kukoistaakseen? Vanhemmuuden ja ammattilaisuuden merkitys. Lapsen hyvä - foorumi. 22.5.2018. Oulu.

Pellinen, T. 2018. Suomenmaa 26.7.2018. Erot suuria kaupunkien välillä – perhehoito painaa Oulun lastensuojelun kustannukset muita alemmaksi. Viitattu 26.9.2018. <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/erot-suuria-kaupunkien-valilla--perhehoito-painaa-oulunlastensuojelun-kustannukset-muita-alemmaksi-6.3.399576.1be6d58621>

Perhehoidon prosessi 2018. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Sijaishuolto. Sijaishuollon muodot. Perhehoito. Viitattu 15.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoidon-prosessi>

Perhehoitajan asema. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. Sijaishuollon muodot. Perhehoito. Viitattu 7.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoitajan-asema>

Perhehoitajana toimiminen. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. Sijaishuollon muodot. Perhehoito. Viitattu 7.10.2018 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoitajana-toimiminen>

Perhehoito. 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Sijaishuolto. Sijaishuollon muodot. Viitattu 7.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>

Perhehoitolain muutos ei mahdollista perhehoidon ensisijaisuutta sijaishuollossa. 2014. Lastensuojelun keskusliitto. Lehdistötiedote 6.10.2014. Viitattu 7.10.2018. <https://www.lskl.fi/teemat/lastensuojelu/perhehoitolain-uudistus-ei-mahdollista-perhehoidon-ensisijaisuutta-sijaishuollossa/>

Perhehoitolaki. 2015/263.

Petreljus, P & Erikson, P. 2018. (toim.) THL – työpäpəri 32/2018. Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Helsinki.

Rabb, H. 2008. Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet?. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisen aja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 145-166

Rauhala, N. 2018. Minkälaiseksi lastensuojelun perhehoitajat kokevat hyvinvointinsa?. Hyvinvointikyselyn tuloksia. Pesäpuu ry. Materiaalit. Viitattu 30.11.2018. <https://pesapuu.fi/materiaalit/perhehoitajien-hyvinvointi-kysely/>

Rees Centre. 2018. Research in fostering and education. University of Oxford. Department of education. Viitattu 20.9.2018. <http://reescentre.education.ox.ac.uk/>

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3., uudistetun painoksen muuttumaton lisäpainos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojelu viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Käsikirja arjen toimintaan. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Saastamoinen, K. Luento. Perhehoito ja lastensuojelulaki 21.9.2017, Oulun kaupungin lastensuojelu. Oulu 2017.

Sebba, J. 2012. Why do people become foster carers? An international Literature Review on the Motivation to Foster. Oxford. Rees Centre.

Sukulaissijaisvanhemmuus. 2018. Perhehoitoliitto. Sijaisvanhemmaksi. Sijaisvanhemmuus. Monipuolinen perhehoito. Viitattu 18.10.2018. https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/monipuolinen_perhehoito/sukulaissijaisvanhemmuus

Säles, E. & Airo, R. 2018 Sijaisperheiden sisarussuhteet: lasten tarpeista, oikeuksista – ja nakeista. THL – työpäpəri 32/2018. Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Helsinki.

Tervo, J. THL. Luento. Sijaisvanhempi lapsen oikeuksien toteuttajana. Meidän Sakki -sisarussuhteiden vahvistaminen sijaisperheissä, Perhehoitoliiton seminaari 29.8.2018. Helsinki.

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 29-76.

Työskentely lapsen kanssa. 2018. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Huostaanotto. Työskentely huostaanottovaiheessa. Viitattu 7.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-huostaanottovaiheessa/tyoskentely-lapsen-kanssa>

Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella?. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisen aja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 99-120.

Valkonen, L. 2015. Sijaisvanhemmat. Kaarina. Winbase Oy.

Valkonen, L. & Janhunen, T. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010 – 2016. Työpaperi. THL.

Valtioneuvosto. 2018. Maakunta ja sote -uudistus. Alueuudistus.fi. Mikä on sote-uudistus. 2018. Viitattu 11.10.2018. <https://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>

Äiti ja lapsi tai perhesijoitukset. 2018. Perhehoitoliitto. Sijaisvanhemmaksi. Sijaisvanhemmuus. Monipuolinen perhehoito. Viitattu 18.10.2018. https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/monipuolinen_perhehoito/aiti_ja_lapsi_tai_perhesijoitukset

LIITTEET

Liite 1	Kirje perhehoitajille
Liite 2	Valkonen: Annettu
Liite 3	Valkonen: Ajatus
Liite 4	Valkonen: Arki
Liite 5	Rees: Why people become foster carers?
Liite 6	Rees: The impact of fostering on foster carers' children
Liite 7	Rees: Supporting each other
Liite 8	YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta
Liite 9	Suomen perustuslaista
Liite 10	Perhehoidon asiakirjat
Liite 11	Perhehoitolaista

Liite 1 1(2) Kirje perhehoitajille

Arvoisa Perhehoitaja

Haluatko vaikuttaa?

Suurien muutosten edellä meillä on mahdollisuus tulla kuulluksi kokemusasiantuntijoina ja päästä vaikuttamaan lastensuojelun perhehoidon järjestämiseen ja toteuttamiseen tulevassa Soten maakuntamallissa.

Pohjois-Pohjanmaan LAPE-hankkeessa yhtenä kehittämisen osa-alueena on Lastensuojelun Perhehoito. LAPE-hanke on hallituksen kärkihanke, jossa tavoitteena on lapsi- ja perhepalveluiden uudistaminen siten, että ne vastaavat nykyistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeita.

Olemme mukana perhehoidon työryhmässä ja tehtävämme on koota ajatuksia perhehoidon prosessista perhehoitajan näkökulmasta. Tarkoituksenamme on koota kentältä toimivaan prosessiin liittyvät tekijät ja saada perhehoitajien ääntä kuuluviin. Tarvitsemme kokemustietoa eritavoin onnistuneista prosesseista eri perhehoitajaryhmiltä; sukulaissijaisvanhemmilta, pitkäaikaisilta perhehoitajilta ja lyhytaikaisilta perhehoitajilta.

Kertoisitko lastensuojelun perhehoidon prosessin toteutumisesta teidän perheessänne? Voit kertoa kokemuksestasi kirjoittamalla tai sopimalla haastattelujan. Voit kertoa useammastakin prosessista, mutta toivoisimme että tässä tapauksessa kirjoittaisit prosessit erillisinä. **Keräämme vastauksia 8.4.2018 saakka.** Haastattelun kautta osallistuvia pyydetään olemaan yhteydessä mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 31.3. mennessä. Lähetä vastauksesi osoitteeseen: perhehoitokysely@gmail.com

Kuvaa prosessia alta löytyvissä prosessin vaiheissa siinä määrin kuin ne ovat teillä toteutuneet. Voit käyttää laatimiamme tukikysymyksiä apuna tai kirjoittaa vapaasti. Voit ohittaa prosessikuvauksen vaiheet, joita teillä ei ole ollut. Käsittelemme vastaukset niin että ne pysyvät anonyymeinä. Vastaaajien henkilötiedot pidämme myös salassa.

Mielellään ottaisimme vastaan kokemuksia myös alkuvaiheessa olevilta perhehoitajilta. Kaikenlaisia kokemuksia tarvitaan. Kyselyn jakelu on Oulun seudun perhehoitajien jäsenet, ja siten vastaukset tulevat Pohjois-Pohjanmaan alueelta.

Ystävällisin terveisin

Johanna Anttila ja Laura Kämäräinen

Liite 1 2(2) Kirje perhehoitajille

1. Taustakysymykset:

- Mikä oli motiivisi ryhtyä perhehoitajaksi?
- Toiminnan muoto: olen lyhytaikainen perhehoitaja / pitkäaikainen perhehoitaja / sukulaissijaisvanhempi?
- Koulutustaustasi
- Ansiotyössä / päätoiminen perhehoitaja?
- Valmennusmuoto?
- Kuinka kauan olet toiminut perhehoitajana?

2. Prosessiin liittyvät kysymykset

Kuvaisitko kokemustasi perhehoidon prosessista seuraavissa prosessin vaiheissa:

VALMENNUSVAIHE
 AIKA, JOLLOIN PERHEESI ODOTTI SIJOITETTAVAA LASTA
 SIJOITUKSEN SUUNNITTELUVAIHE
 SIJOITUKSEN ALKUVAIHE
 TYÖSKENTELYVAIHE / VAKIINTUNUT VAIHE
 KRIISIVAIHE
 SIJOITUKSEN PÄÄTTYMINEN
 JÄLKIHUOLTOVAIHE / YHTEISTYÖ SIJOITUKSEN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

Alla on tukikysymyksiä, joita voit kuvata kussakin prosessin vaiheessa:

- Mikä toimii / mikä ei toimi?
- Mitkä seikat ovat tärkeitä prosessin onnistumisen kannalta?
- Perhehoitajan rooli?
- Sosiaalityöntekijän rooli?
- Lapsen rooli?
- Lapsen läheisverkoston rooli?
- Yhteistyö (viranomaisten ja muun verkoston kanssa)?
- Toimeksiantosopimuksen rooli ja merkitys?
- Asiakassuunnitelman rooli ja merkitys?

KIITOS OSALLISTUMISESTA!

Liite 2 Valkonen: Annettu

Sijaisvanhemmuuden tekijä, joka on annettu	Miten vaikuttaa sijaisperheeseen	Mikä auttaa tilanteessa
Perherakenne	Perhedynamiikka muuttuu	Mahdollisuus harkittuun ratkaisuun, valmentautuminen.
Sijoitetun lapsen tulo perheeseen	Usein yllättäen, yllättävän tilanteen seurauksena tai kokonaan yllättäen	Sopeutumista, mukautumista tilanteeseen.
Sijoitettu lapsi	Yllätti, usein haasteillaan, joissakin tapauksissa myös "helppoudellaan"	Valmistautuminen, riittävä tieto lapsesta ja hänen tilanteestaan.
Lapsen vanhemmat ja suku	Hyvin tilannekohtainen asia, miten vanhempien ja suvun kanssa yhteistyö toimii.	Yhteistyössä usein auttaa avoimuus. sosiaalityöntekijän rooli olla "puskurina" perheiden välissä, mikäli yhteistyössä on haasteita.
Sijoituksen kesto	Sijoitus voi päättyä suunnitelmallisesti, katketa sijaisperheen aloitteesta, katketa suunnittelemattomasti tai lapsen palautuessa syntymäperheeseen	Haastaa sijaisvanhemman sitoutumista lapseen, kun on tiedossa, että suhde voi päättyä. Avoimuus suunnitelmissa on tärkeää, jotta tilanteeseen voidaan valmistautua, jos esimerkiksi lapsen kotiutumista suunnitellaan. Suunnitelmallisuus mahdollisuuksien mukaan.
Sosiaalitoimen tuki	Toimivalla yhteistyöllä on suuri merkitys, usein sijaisvanhemmillä kokemus riittämättömästä yhteistyöstä. Tuen saaminen vaihtelevaa, usein tukea on vaikeaa saada tai se on riittämätöntä. Yhteistyön haasteet tulevat usein työntekijöiden kiireestä ja vaihtuvuudesta.	Vaatii sijaisperheeltä jaksamista, kun yhteistyötahon tavoittaminen on haastavaa. Riittävä yhteistyö on tärkeää luottamuksellisen suhteen syntymiseksi. Luottamuksellisessa suhteessa tukea on paremmin mahdollista pyytää ja saada.
Muu tuki	Keskeisiä tuen muotoja: vertaisryhmät, työnohjaus, taloudellinen tuki.	Vertaisryhmällä on suuri merkitys, joku, joka ymmärtää tilanteen. Työnohjaus tärkeää. taloudellinen puoli edelleen osittain tabu. haastaa perheitä, onko mahdollista jäädä kotiin jne. Taloudellinen korvaus nähtiin myös tärkeän työn arvostuksen mittarina.

Liite 3 Valkonen: Ajatus

Sijaisvanhemmuuteen liittyvä ajatus	Keskeisiä tekijöitä	Erityisiä huomioita
Motiveista	Lapsettomuus ja halu auttaa yleisimmät. Lapsettomuuden rinnalla muitakin motiveja esim. koulutus alalle ja työkokemus lasten kanssa. Lapsista pitäminen, toive isosta perheestä, halu olla kotona lasten kanssa, halu elämänmuutokseen.	Eteenpäin vieviä tekijöitä: toimiminen tukiperheenä, kokemus perhehoidosta läheisyydessä (perhehoitajana toimiminen tai sijaisperheessä kasvaminen), avara perhekäsitys ja työskentely lasten kanssa.
Kiintymisestä	Kiintymistarinat ovat erilaisia. Yleensä kiintyminen tapahtuu. Pieneen vauvaan on helpompaa kiintyä kuin isoon lapseen. Se millainen, minkä ikäinen ja miten lapsi käyttäytyy vaikuttaa kiintymiseen. Lapsen tarvitsevuus on kiintymistä edistävä tekijä.	"Kiintyminen ja sitoutuminen lapseen" kaikkein tärkein sijaishuollon laadun kriteeri (Harden ym. 2008) Kiintymistä haastaa: lapsen vaikeahoitaisuus, epävarmuus sijoituksen kestoon liittyen. Kiintymiseen suhtautumiseen vaikuttaa onko kyseessä lyhytaikainen vai pitkäaikainen sijoitus. Kiintyminen on joka kerta omanlaisensa prosessi.
Lapsen vanhemmista	Halua suhtautua kunnioittavasti, ymmärtää. Herättää monenlaisia tunteita: myötätuntoa, välinpitämättömyyttä, vihaa jne. tunteet saattavat vaihdella ajan myötä.	Vaikka yhteistyö ei ole aina helppoa, on motivaatio sen tekemiseen lapsen etu. Silloin kun yhteistyö on hyvin haastavaa, sijaisvanhemman raja menee siinä, että hän hoitaa lasta, ei vanhempaa.
Sijaisvanhempana olemisesta	Tärkeintä: rakkaus, turvallisuus ja tavallinen arki. näiden ilmenemismuodot: välittäminen, lapsen tärkeyden osoittaminen, turvallinen ja ennalta arvattava kasvuympäristö, normaali perhe-elämä: rutiinit, aikataulut ja velvollisuudet. Tavallisuuden ja ammatillisuuden välillä tasapainoilua, molempia tarvitaan.	Tasapuolisuus ja lapseen luottaminen on tärkeää. Tavallisuuteen pyritään hyvin epätavallisesta tilanteesta käsin, taustalla on monenlaisia haasteita ja lapsi on sijoitettu pois omasta kodistaan. Suuri vaihtelu sijaisvanhemmuuden kokemuksen suhteen: vanhemman rooli - sosiaalialan elämäntapatyö. Tämä määrittää onko palkkiolla merkitystä; vaihtelu ei juuri merkitystä - palkka elämäntapatyöstä. Sijaisvanhemmuus on toimeentulona hyvin epävarmaa.
Luovuttamisesta ja voimavaroista	Voimavaroja: parisuhde, oma perhe, ystävät, sukulaiset, avoimuus ja rohkeus puhua ongelmista, opiskelu, hyvä palaute, tunne tekemänsä työn tärkeydestä. Oma aika ja parisuhdeaika ovat tärkeitä jaksamisen edellytyksiä.	Sitoutuminen ja rakkaus, lapsen näkökulmasta ajattelemisen ovat tekijöitä, joiden avulla jaksaa jatkaa hyvinkin haastavassa tilanteessa. Omat voimavarat riittävät usein hyvinkin pitkälle, mutta on mietittävä myös muiden perheenjäsenten jaksamista.

Liite 4 Valkonen: Arki

Sijaisperheen arki	Keskeisiä tekijöitä	Eriyisiä huomioita
Minkäläistä elämä sijoitettujen lasten kanssa on ollut?	Alkuvaihe kaottinen. Sijaisvanhemmuus vie paljon enemmän vanhemmuuden aikaa kuin vanhemmuus keskimääräisesti. Arkeen kuuluu paljon yhteistyötä eri tahojen kanssa.	Suhteet perheen muihin lapsiin vaativat myös oman työstämisensä. riskinä että perheen omat lapset jäävät "varjoon" kun sijoitettu lapsi tarvitsee paljon. Parhaimmillaan luontevat sisaruussuhteet.
Ilon aiheet	Useimmin mainittu lapsen edistyminen tai erilaiset onnistumiset. Tunne että on voinut auttaa lasta, myös lapsen kotiinpaluu silloin kun sen koetaan olevan lapsen edun mukaista. Yhteyksien säilyminen lapsen aikuistuksessa. Tavalliset arkiset hetket, erilaisuus, arjen "rikkaus".	Iloitseminen liittyy vahvasti sijaislapsen hyvinvointiin, sillä esimerkiksi lapsen kotiinpaluu voi olla lähtökohtaisesti sijaisperheelle suuri suru, mutta jos kyse on lapsen kannalta hyvästä asiasta, pystytään siitä iloitsemaan lapsen vuoksi.
Suurimmat haasteet	Sijoitetun lapsen tai tämän käytöksen haasteet, yhteistyöhaasteet lapsen vanhempien kanssa, sosiaalitoimen tuen puute.	Lapsesta luopuminen kaikkein vaikein asia. Pelko lapsen pois lähtemisestä on voinut haastaa pidempäänkin.
Millä mielellä	Tyytyväisyys, jopa kiitollisuus valintaan, että on ryhtynyt sijaisvanhemmaksi. Kokemus tärkeästä tehtävästä.	Negatiivisessa päässä väsymys, kokemus epäonnistumisesta, sijoituksen katkeamisen aiheuttama suru, verrattavissa jopa kokemukseen lapsen kuolemasta.

Liite 5 Rees: Why people become foster carers?

Myönteisesti vaikuttavat tekijät	Kielteisesti vaikuttavat tekijät
<p>+tarjota lapselle mahdollisuus olla osa perhettä, halu tehdä hyvää, halu työskennellä lasten kanssa, omat kokemukset sijaisperheessä kasvamisesta (sijoitettuna tai perheen omana lapsena), kumppani halusi sijaisvanhemmaksi (useimmin miehen vastaus).</p>	<p>-Sijaisvanhemmaksi ryhtymistä jarruttaa tiedon puute asiasta. -Suurimpia negatiivisia vaikuttimia sijaisvanhemmaksi ryhtymistä harkitsevilla ovat kokemustieto sijaisvanhemmuuden heikosta tai epäonnistuneesta tuesta sekä sellaisen sijaisvanhemman tapaaminen, joka on kokenut, ettei ole tullut arvostetuksi tehtävässään.</p>
<p>+ keskeiset eteenpäin vievät motiivit ovat altruistisia, esimerkiksi "rakastaa lapsia" "halu vaikuttaa lapsen elämään myönteisesti"</p>	<p>-Lähtökohtaisesti sijaisvanhemmille kerrotaan, että heistä tulee osa "lapsen asioita hoitavaa tiimiä", joka tukee sijoitettua lasta.</p>
<p>+ todennäköisimmin sijaisvanhemmuutta harkitsee henkilö, joka on jossain vaiheessa elämäänsä tuntenut toisen sijaisvanhemman</p>	<p>Sijaisvanhempien kokemukseksi muodostuu usein, että he eivät saa riittävästi tietoa lapsen asioista ja sijaisvanhemman näkemyksille ei anneta painoarvoa lasta koskevia päätöksiä tehtäessä.</p>
<p>+faktatiedon ja toisten sijaisvanhempien tapaamisen kautta päästään todennäköisesti prosessissa eteenpäin</p>	<p>-Sijaisvanhemmat kokevat usein, että heitä ei arvosteta ja että he eivät tule näkyväksi osaksi lapsen elämää.</p>

Liite 6 Rees: The impact of fostering on foster carers' children

Sijaisvanhemmuuden myönteiset vaikutukset perheen omiin lapsiin	Sijaisvanhemmuuden haasteet suhteessa perheen omiin lapsiin	Suosituksia perheen omien lasten elämän helpottamiseksi
+tiimiin kuulumisen tunne	-tavaroiden, tilan ja vanhempien ajan jakaminen	Lapsen osallisuus päätökseen perheen ryhtymisestä sijaisperheeksi.
+saa uusia ystäviä	-käyttäytymisen haasteet esim. varastaminen, valehtelu	Lapselle tietoa sijaisperheenä toimimisesta ja jokaisesta lapsesta. Tieto vähentää konflikteja ja auttaa solmimaan suhteen lapseen.
+empathyisuuden vahvistuminen	-"viattomuuden" menettäminen	Omaa aikaa vanhempien kanssa perheen omille lapsille. Järjestelyt on huolehdittava hienovaraisesti jokaista osapuolta kohtaan. Tärkeää siksi, ettei perheen omat lapset koe jäävänsä ulkopuolisiksi.
+välittäväksi kasvaminen	-omista vaikeuksista ei kerrota omille vanhemmille	Haastavista asioista pitää saada puhua. Silloinkin kun perheen omat lapset kokevat kielteisiä tunteita sijaisperheenä toimimista kohtaan, on heidän saatava puhua siitä. Ensimmäisessä omien vanhempien kanssa, mutta myös sosiaalityöntekijöiden kanssa.
+toisten haasteiden ymmärtäminen	-luottamuksellisuus	Sijaisperheiden omat lapset tarvitsevat myös tukea tehtävänsä.
+vastuuseen oppiminen	-sijoitusten päättyminen	Valmistautuminen sijoituksen päättymiseen.
	-vanhempien odotukset -käyttäytyminen	
	-vanhempien "taakan keventäminen" - vastuullisuus	

Liite 7 Rees: Supporting each other

vertaistuen mahdollisuudet	vertaistuen haasteet
Voi vastata monenlaisiin tuentarpeisiin: emotionaalinen-, konkreettinen-, tiedollinen tuki ja positiivinen palaute.	Vertaistapaamiset voivat olla tunnelmaltaan myös negatiivisia. Negatiiviseen ilmapiiriin voi johtaa esimerkiksi juoruilu ja sosiaalityöntekijöiden moittiminen.
Voi auttaa tilanteessa, jossa sijaisperhe kokee "eristyneensä" sosiaalisesta ympäristöstään perhe-tilanteen erityisyyden vuoksi.	Ryhmän vetäjän rooli on vaativa - joidenkin tahojen mielestä ryhmän vetäjänä tulisi toimia terapeutti.
Vertaistuella on löytynyt yhteyksiä siihen, että se tukee sijaisperheenä toimimisen jatkamista ja mieli-kuva sijaisperheenä toimimisesta säilyy vertaistuen avulla myönteisempänä.	Ryhmän vetäjän rooli ratkaisee, onko tuki voimaannuttavaa ja pystytäänkö negatiiviselta tunnelmalta välttymään.
Avaintekijät vertaistuen merkityksen kannalta olivat tutkimuksissa: tavata toisia samassa tilanteessa olevia, oppia toisilta sijaisvanhemmilta, "purkaa ongelmia", puhua sellaisten henkilöiden kanssa, jotka jakavat ymmärryksen asioista.	Keskeistä vertaistuen järjestämisen kannalta on tuen tarpeen selvittäminen ja tarpeeseen vastaaminen.
Yhdessä tutkimuksessa oli yhdistetty riittävä vertaistuki pienempään masennuksen riskiin.	Vertaistuen hyötyjä on tutkittu vähän.

Liite 8 1(3) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta

Yhdistyneiden Kansakuntien LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSESTA - osa Suomen oikeusjärjestystä, oikeudellisesti velvoittava		
<u>Sopimus- valtioiden sitoumus</u>	<p>”Valtiot tunnustavat, että lapsen tulisi persoonallisuutensa täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä”</p> <p>”Valtiot tunnustavat, että kaikissa maailman maissa elää lapsia erittäin vaikeissa oloissa ja että tällaiset lapset tulee erityisesti ottaa huomioon.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - perhe, yhteiskunnan perusr ryhmä - lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö - perheellä oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua - sijoitetut lapset erityisen haavoittuvassa asemassa 	<ul style="list-style-type: none"> > perhe pystyy hoitamaan velvollisuutensa yhteiskunnassa > sijoitettujen lasten tukeen kiinnitettävä erityistä huomiota > sopimuksen kuvaama lapsen hyvä elämä edellyttää sopimuksen yleisten periaatteiden toteutumista laajasti, nämä tulee huomioida lasta koskevissa asioissa
3 artikla: 1	<p>Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> > ei voida toteuttaa päätöksenteossa mielipiteenä, vaan se edellyttää lapsen tarpeen, yksilöllisen tilanteen ja oikeuksien huomioon ottamista > lainsäädäntöä tulee tulkita niin, että se palvelee tehokkaimmin lapsen etua > tulkinnan lähtökohtana tulee olla lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet > arvioitavia asioita: <ul style="list-style-type: none"> - lapsen näkemykset - yksilöllinen identiteetti - perheen (sijaisperheen) säilyminen - perhesuhteiden ylläpitäminen - lapsen huolenpito, suojelu ja turvallisuus - lapsen mahdollisen haavoittuvan tilanteen arviointi - oikeus terveyteen ja terveydentilan arviointiin - oikeus koulutukseen > lapsen etua ei voida arvioida oikein, jos lapsi ei ole saanut esittää näkemystään (art. 12)

5 artikla	Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.	<ul style="list-style-type: none"> > sopimuksen ”perhe” tarkoittaa alkuperäistekstin mukaan yhteiskunnallista ja yhteisöllistä käsitystä perheestä > myös sijoitettu lapsi voi määritellä itse perheensä > perheelle, johon lapsella on pitkäaikainen ja vahva henkilökohtainen suhde (esim. samassa perheessä asuminen), sopimus antaa vahvan perhe-elämän suojan
12 artikla: 1	Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.	<ul style="list-style-type: none"> > näkemyksen kunnioittaminen tarkoittaa oikeutta tulla kuulluksi, vaikuttaa ja olla osallinen
12 artikla: 2	Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toiminnoissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.	<ul style="list-style-type: none"> > lapsen etu ja oikeus tulla kuulluksi täydentävät toisiaan
18 artikla: 1	Sopimusvaltiot pyrkivät parhaansa mukaan takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.	<ul style="list-style-type: none"> > sopimuksen mukaan ”vanhempi tai muu laillinen huoltaja” tarkoittaa sisällöllisesti lapsen asioista ja huolenpidosta käytännössä vastaava henkilöä, mm. perhehoitajaa > myös perhehoitajalla ensisijainen vastuu lapsen kasvusta ja kehityksestä > lapsen edun määrättävä myös perhehoitajan toimintaa
18 artikla: 2	Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä.	<ul style="list-style-type: none"> > perhehoitajaa ei voida jättää yksin vastaamaan lapsen kasvusta ja kehityksestä > valtiolla ja kunnalla on velvollisuus antaa tukea perhehoitajalle
20 artikla: 1	Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.	

20 artikla: 2	Sopimusvaltiot takaavat tällaiselle lapselle vaihtoehdoisen hoidon kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.	
20 artikla: 3	Tämä hoito voi muun muassa olla sijaishoito, islamin lain mukainen kafala, lapseksiotto tai tarvittaessa sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen. Ratkaisua harkittaessa on asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.	> Suomessa sijaishuollon ensisijainen muoto on lastensuojelulain mukaisesti perhehoito (LSL § 50)
24 artikla	Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista.	
27 artikla: 1	Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.	
27 artikla:3	Sopimusvaltiot antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.	
31 artikla: 1	Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaa-ajan osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.	
31 artikla: 2	Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintoihin.	
39 artikla	Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen minkä tahansa laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista. Toipumisen ja sopeutumisen on tapahduttava ympäristössä, joka edistää lapsen terveyttä, itsekunnioitusta ja ihmisarvoa.	

(Finlex 2018, Lastensuojelulaki., Iivonen 2018., Unisef 2018.)

Liite 9 1(2) Suomen perustuslaista

SUOMEN PERUSTUSLAKI		
<ul style="list-style-type: none"> · perustuslaissa säädetään julkisen vallan yleisestä velvollisuudesta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen · perusoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen edellyttää usein julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä esimerkiksi perusoikeuksien suojaamiseksi ulkopuolisilta loukkauksilta tai tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiselle · erityissäännöksillä turvataan pohja lasten tasa-arvoisen aseman turvaamiseksi sekä positiiviselle erityiskohtelulle 		
§ 2	<p>Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate: Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.</p>	
§ 6	<p>Yhdenvertaisuus: Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilönä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.</p>	<p>> perustuslaillisiin oikeuksiin kuuluu ehdoton syrjintäkielto</p> <p>> perustuslaissa erityissäännöksiä lasten perusoikeuksista:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lasta kohdeltava tasa-arvoisesti yksilönä, aikuisväestöön nähden tasa-arvoisena ihmisenä yhtäläisillä perusoikeuksilla sekä keskenään yhdenvertaisesti - lapsen tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti ja yksilöllisesti kohdeltuna, ei passiivisena toiminnan kohteena - tämä tulee huomioida myös lapsen oikeudessa tulla kuulluksi häntä koskevassa asiassa
§ 10	<p>Yksityiselämän suoja: Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.</p>	<p>> perustuslailliset oikeudet ovat hyvin vahvoja perheen oikeuksia, jotka koskevat myös sijaisperhettä</p>
§ 19	<p>Oikeus sosiaaliturvaan: Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.</p>	<p>> perhehoitaja ei ole sijoitettavaan henkilöön nähden elatusvelvollinen (Hakkarainen & co, 24.)</p> <p>> sijoitetun lapsen hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista perhehoitajalle maksetaan todellisten kustannusten mukainen korvaus (Perhehoitolaki §17)</p>
§ 22	<p>Perusoikeuksien turvaaminen: Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.</p>	

Liite 9 2(2) Suomen perustuslaista

§ 118	<p>Vastuu virkatoimista: Virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Hän on myös vastuussa sellaisesta monijäsenen toimielimen päätöksestä, jota hän on toimielimen jäsenenä kannattanut. Jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla säädetään.</p>	<p>> perhehoitajalla on velvollisuus tehdä ilmoitus epäkohdista sijoitetun lapsen sosiaalihuollon toteutumisesta (Sosiaalihuoltolaki § 48)</p>
-------	--	---

(Finlex 2018, Perhehoitolaki., Finlex 2018, Sosiaalihuoltolaki., Finlex 2018, Suomen perustuslaki., Finlex-julkaisut 2018. Lainkirjoittajan opas., Iivonen 2018. Hakkarainen & co, 2018.)

Liite 10 1(2) Perhehoidon asiakirjat

PERHEHOIDON ASIAKIRJAT		
<p>Osana LAPE –hankkeen sijaishuollon kehittämistä on valmisteilla perhehoidon valtakunnallinen toimintaohje yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä maakunnallisten hankkeiden kanssa. Toimintaohje valmistuu vuoden 2018 loppuun mennessä. Se on tarkoitettu ensisijaisesti tulevien maakuntien käyttöön. Sen tarkoituksena on turvata sijoitettujen lasten yhdenvertainen oikeus perhehoidon palveluihin riippumatta siitä, missä maakunnassa he asuvat, mihin maakuntaan he ovat sijoitettu tai kenen toimesta palveluja tuotetaan.</p>		
Toimintaohje	<ul style="list-style-type: none"> - perhehoidon järjestäminen kunnassa perustuu perhehoidon toimintaohjeeseen - määrittää toimeksiantosuhteisen perhehoidon järjestäminen ja prosessi; sen tuottaminen ja toteuttaminen - perusta perhehoidosta tiedottamiselle, perhehoitajien rekrytoinnille sekä perhehoitajien ennakkovalmennuksen ja tukiprosessin järjestämiselle - määrittää kunnan tehtävät ja vastuut - määrittää perhehoitajan asema, tehtävät ja vastuu 	<ul style="list-style-type: none"> > yhdenmukaistaa perhehoidon toimintakäytäntöjä > lisää perhehoidon suunnitelmallisuutta ja ennakoitavuutta > turvaa perhehoidon jatkuvuutta > luo laatua perhehoidon järjestämiseen
Toimeksiantosopimus	<ul style="list-style-type: none"> - perhehoito perustuu perhehoitajan ja kunnan väliseen toimeksiantosopimukseen - sovittavat asiat määrittää perhehoitolain 10 §:ssä - sovitaan molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet - tarkastaminen tapahtuu jommankumman sijaosapuolen sitä esittäessä sekä aina lapsen asiakassuunnitelman tarkastuksen yhteydessä - palkkioperusteet ja perhehoitajan tuen määrittely perustuvat lapsen asiakassuunnitelmaan 	<ul style="list-style-type: none"> > tehdään aina ennen sijoituksen alkua > molempia osapuolia sitova > sopiminen edellyttää aina neuvotteluja
Asiakassuunnitelma	<ul style="list-style-type: none"> - perhehoidon toteuttamisen peruste - lastensuojelussa keskeisessä asemassa oleva asiakirja - sisältää viranomaisen velvollisuudet sekä lapsen ja hänen perheensä oikeudet ja velvollisuudet - sosiaalityöntekijä tekee yhteistyössä kaikkien lapsen laillisten edustajien kanssa <p>Kirjattavat asiat:</p> <ul style="list-style-type: none"> -sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet erityisen tuen järjestäminen lapselle ja lapsen hoidosta vastaavalle henkilölle sekä lapsen vanhemmalle tai huoltajalle - tuen tarpeeseen pyrkivien palvelujen ja tukitoimien määrittely sekä aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan - eri osapuolten mahdolliset eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja tukitoimien järjestämisestä 	<ul style="list-style-type: none"> > tehtävä huolella > yhteistyössä myös perhehoitajan kanssa > yhdessä laadittu asiakassuunnitelma on osa suunnitelmallista ja tavoitteellista sosiaalityötä > suunnitelmallisuus korostuu etenkin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vaihtuessa > sosiaalityöntekijän on tavattava lasta riittävän usein henkilökohtaisesti > yhteydenpito myös mahdolliseen entiseen perhehoitajaan/sijaisperheeseen

	<ul style="list-style-type: none"> - huostaanotetulla lapsella sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet erityisen tuen järjestämiseksi - suunnitelma sosiaalityöntekijän ja lapsen tapamisista - lapsen yhteydenpito hänelle läheisiin ihmisiin 	<ul style="list-style-type: none"> > yhteydenpidosta sopimista ei voida jättää perhehoitajan tehtäväksi > asiakassuunnitelmaa voidaan tarvittaessa täydentää erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla
--	---	---

(Finlex 2018, Lastensuojelulaki, Finlex 2018. Perhehoitolaki., Hakkarainen ym. 2018, 13, 16, 22-23, Rätty, 377) (EOAK/3473/2017, LSL 30 §)(AOA 1572/2013, AOA 4074/2011,)

Liite 11 1(4) Perhehoitolaki

PERHEHOITOLAKI	
§ 1	<p>Lain tarkoitus ja tavoite</p> <p>Lain tarkoituksena on turvata hoidettavalle perheenomainen ja hoidettavan tarpeiden mukainen perhehoito.</p> <p>Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan.</p>
§ 5	<p>Perhekodin olosuhteet</p> <p>Perhekodin pitää olla olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva. Perhekodin sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota perhekodin ihmissuhteisiin, perhehoitajan mahdollisuuksiin ottaa huomioon ja vastata perhehoitoon sijoitettavan tarpeisiin hänen etunsa mukaisesti. Lisäksi on selvitettävä, hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet perhehoitoon sijoitettavan ja voiko perhehoitoon sijoitettava henkilö saada perhekodin muihin jäseniin nähden tasavertaisen aseman. Perhekodin tulee myös rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan olla siellä annettavalle hoidolle sopiva.</p>
§ 6	<p>Perhehoitajan kelpoisuus</p> <p>Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa.</p> <p>Perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän edellyttämä ennakoivaltmennus.</p>
§ 7	<p>Perhekodissa hoidettavien määrä</p> <p>Perhekodissa saa samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan luettuina.</p>
§ 10	<p>Toimeksiantosopimus</p> <p>Perhehoitajan ja kunnan tai kuntayhtymän välisessä toimeksiantosopimuksessa tulee vähimmillään sopia:</p> <p>perhehoitajan palkkiosta, erilaisten kustannusten korvaamisesta, hoidon arvioidusta kestosta, perhehoitajan lakisääteisten oikeuksien toteuttamisesta sekä muista perhekotia tai perhehoitoa koskevista seikoista, yhteistyöstä kunnan ja perhehoitajan kesken sekä sopimuksen irtisanomisesta</p>
§ 12	<p>Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen</p> <p>Jos valvonnan yhteydessä perhekoti tai siellä annettava hoito todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hoidon järjestämisestä vastaavan kunnan tai kuntayhtymän tulee pyrkiä saamaan aikaan korjaus. Jos puutetta ei korjata asetetussa määräajassa tai jos puutetta ei voida korjata ilman kohtuutonta vaivaa tai kohtuullisessa ajassa, toimeksiantosopimus voidaan purkaa välittömästi.</p>
§ 13	<p>Oikeus vapaaseen</p> <p>Kunnan tulee järjestää perhehoitajalle mahdollisuus vapaaseen, jonka pituus on yksi arkipäivä kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona hän on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana.</p> <p>Perhehoidon järjestämisestä vastaavan kunnan tai kuntayhtymän tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa perhehoidossa olevan henkilön hoidon tarkoituksenmukaisessa järjestämisessä perhehoitajan vapaan ajaksi.</p>

§ 15	<p>Koulutus ja tuki Kunta vastaa perhehoitajalle annettavasta tarvittavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta sekä perhehoitajaksi aikovalle henkilölle annettavasta ennakkovalmennuksesta. Perhehoidon aikana tarvittavan tuen järjestämiseksi perhehoitajalle on nimettävä josta hoidettavaa varten vastuutyöntekijä. Perhehoitajalle on järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tukea ja tavata vastuutyöntekijää.</p>	
§ 16	<p>Hoitopalkkio Perhehoitajalla on oikeus saada hoidosta palkkiota (<i>hoitopalkkio</i>). > hoitopalkkion määrän tulee vastata henkilön hoidettavuutta ja sitä arvioidessa tulee ottaa huomioon toiminnan luonne</p>	
§ 17	<p>Kustannusten korvaaminen Perhehoidossa olevan henkilön hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista perhehoitajalle maksetaan todellisten kustannusten mukainen korvaus (<i>kulukorvaus</i>), Kulukorvaus kattaa perhehoidossa olevan ravinnosta, asumisesta, harrastuksista, henkilökohtaisista tarpeista ja muusta elatuksesta aiheutuvat tavanomaiset menot sekä ne tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata. Lisäksi kulukorvaus sisältää sijoitetulle lapselle tai nuorelle annettavat käyttövarat. Kulukorvauksen lisäksi perhehoitajalle maksetaan korvaus sellaisista perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvista terapian ja terveydenhuollon sekä alle 21-vuotiaan lapsen tai nuoren opinnoista aiheutuvista erityisistä kustannuksista, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata. Lisäksi voidaan korvata perhehoidossa olevan lomavietosta johtuvat ja erityisten harrastusten tai harrastusvälineiden aiheuttamat ja muut jatkuvaluontoiset tai kertakaikkiset erityiset kustannukset.</p>	<p>> kustannuksista sovittaessa on huomioitava, ettei perhehoitaja ole sijoitettavaan henkilöön nähden elatusvelvollinen (Hakkarainen & co, 24.) > lapsella on oikeus osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja yhtäläisiin mahdollisuuksiin kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintoihin. (Lapsen oikeuksien sopimus Art 31:2) > perustuslaillisiin oikeuksiin kuuluvat yhdenvertaisuus, lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilönä, sekä ehdoton syrjintäkielto, joka koskee sekä sijoitettua lasta että sijaisisaruksia (Perustuslaki § 6)</p>
§ 21	<p>Ilmoittamisvelvollisuus Perhehoitaja on velvollinen ilmoittamaan perhehoidossa tapahtuneista muutoksista vastuutyöntekijälle siihen kuntaan, joka on sijoittanut hoidettavan sekä kuntaan, jossa perhekoti sijaitsee.</p>	

§ 22	<p>Valvonta</p> <p>Hoidettavan sijoittaneen kunnan tehtävänä on valvoa, että sijoitus perhehoitoon toteutuu tämän lain mukaisesti ja hoidettava saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka järjestetään sen kunnan toimesta, johon henkilö on sijoitettu. Sosiaali- huollosta vastaava toimielin voi tarkastaa perhehoitopaikan tässä laissa tarkoitettun toiminnan sekä toiminnan järjestämisessä käytettävät toimintayksiköt ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat voidaan tarkastaa ainoastaan, jos tarkastaminen on välttämätöntä asiakkaan aseman ja asianmukaisen palvelujen turvaamiseksi.</p> <p>Tarkastus voidaan tehdä ennalta ilmoittamatta. Tarkastaja on päästettävä kaikkiin perhehoitopaikan tiloihin. Tarkastuksesta on pidettävä pöytäkirjaa. Tarkastajalla on oikeus ottaa valokuvia tarkastuksen aikana. Jos perhekoti tai siinä annettu hoito ja kasvatus todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, toimielimen on pyrittävä ohjauksen avulla saamaan aikaan korjaus asiassa. Jollei korjausta ole asetetussa määräajassa tapahtunut, toimielimen on tällöin huolehdittava, että hoidettavan hoito järjestetään hänen etunsa ja tarpeidensa mukaisella tavalla. Tarvittaessa hoidettavat siirretään heidän tarpeitaan vastaavaan muuhun hoitopaikkaan.</p>	<p>> valvonnan tarkoituksena on lisätä perhehoidon laatua ja turvallisuutta</p> <p>> tavoitteena on huolehtia, että perhehoitoon sijoitus tapahtuu lastensuojelulain mukaisesti ja sijoitettu lapsi saa sijoituksen aikana ne palvelut ja tukitoimet, jotka sijoituskunnan on järjestettävä</p> <p>> kunnan toiminnan lainmukaisuutta ohjaa ja valvoo aluehallintovirasto</p>
------	---	--

(Finlex 2018. Perhehoitolaki., Finlex 2018, Suomen perustuslaki., Hakkarainen ym. 2018, 24, Perhehoitajan asema 2018, Perhehoito 2018, Rätty 2015, 474-475, Unisef 2018.)